

ΕΣΘ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΑΠΛΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

ΙΩΑΚΕΙΜ

Ἐκ τῆς ἕκτης ἐκδόσεως



ΤΥΠΟΣ Ι. ΚΟΥΜΕΝΟΥ—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΝΕΟΤΗΤΑ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίναξ τῶν περιεχομένων	Σελίς	1
Πρόλογος τοῦ μεταφραστοῦ	»	3
Πρόλογος τοῦ συγγραφέως	»	5
<u>ΠΟΘΕΝ ΕΡΧΟΜΕΘΑ</u>		
Α'. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς	»	7
Β'. Ὁ Θεὸς	»	9
Γ'. Τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τὸν Θεὸν	»	11
<u>ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΕΘΑ</u>		
Δ'. Χαρακτήρες καὶ ἔροι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς	»	15
Ε'. Οἱ ἐχθροὶ μας καὶ οἱ σύμμαχοί μας	»	20
<u>ΤΙ ΕΧΟΜΕΝ ΝΑ ΚΑΜΩΜΕΝ;</u>		
ΣΤ'. Οἱ Νόμοι τῆς ζωῆς	»	25
Ζ'. Ὁ ἄνθρωπος μεμονωμένος καὶ ὁ νόμος του	»	29
Η'. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ὁ νόμος του.	»	32
<u>ΑΔΔΗΔΕΓΓΥΗ</u>		
Θ'. Συνέπειαι τῆς ἀλληλεγγύης. Ὑπακοή.	»	36
Ι'. Ἔσο φιλαλήθης	»	39
ΙΑ'. Σέβου τὴν Ζωὴν	»	47
ΙΒ'. Ὑπερασπίζου· μὴ ἐκδικῆσαι	»	52
ΙΓ'. Ἔσο εὐθύς	»	57
ΙΔ'. Πρόσεχε εἰς τὰ πρῶτα βήματα	»	61
ΙΕ'. Ἔσο ἐργατικὸς	»	64
ΙΣΤ'. Ἀναπαύσου	»	73
ΙΖ'. Ὁ ὑψιστὸς Νόμος	»	77
ΙΗ'. Ἡ ἐπανάρθωσις τοῦ κακοῦ	»	79
<u>ΠΟΥ ΠΗΓΑΙΝΟΜΕΝ</u>		
ΙΘ'. Θάνατος καὶ αἰωνία Ζωὴ	»	84

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ περισπουδάστου τούτου ἔργου ἐνὸς τῶν δοκιμωτέρων συγγραφέων, τοῦ πολλοῦ Charles Wagner, ἤγαγέ με ἡ ἰδία ἐπιθυμία, ἡ ὁποία καὶ τὸν συγγραφέα εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ὁποίαν τόσον εὐγλώττως ἐκθέτει οὗτος ἐν τῷ προλόγῳ του.

Ἀφιερῶ δὲ ταύτην εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας τοῦ πολυπαθοῦς Ἑθνους ἡμῶν, διὰ τὴν συντελέσῃ καὶ παρ' αὐτῇ εἰς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκεν ὁ συγγραφεὺς, ἀποβλέπων εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ νέους.

Διὰ τῆς νεότητος, ἐκτρεφομένης διὰ τροφῆς ὑγιоῦς, οἷα ἡ ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ, πλουτιζομένης διὰ γνώσεων, αἱ ὁποῖαι παρέχουσι τὰ μέσα ὄχι μόνον τοῦ ζῆν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ Θεὸν ζῆν, παραδειγματιζομένης ὑπὸ παντὸς ὅ,τι εἶνε δυνατὸν νὰ σφυρηλατήσῃ ἐν αὐτῇ χαρακτῆρα ἠθικῶς ὑγιῆ, δύναται νὰ εὐημερήσῃ καὶ εὐρωστήσῃ τὸ σήμερον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καχεκτικὸν Ἑθνος ἡμῶν.

Τέλος, παραδίδων εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν μετάφρασιν ταύτην, εὐχομαι ἐκ ψυχῆς ὅπως πράγματι αἱ σελίδες αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἀφυπνίσουν παρὰ τοῖς νεαροῖς ἀναγνώσταις τὴν ἠθικὴν σκέψιν καὶ ζητήσουν ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐκλήθησαν ἐν τῇ ζωῇ, ἐφιστῶντες τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν διαγωγὴν των ἀναλόγως τοῦ ἀπέιρου ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον πράγματι ἐνέχει ἡ ἀληθινὴ ζωή.

† Ὁ Διδυμοτεῖχος ΙΩΑΚΕΙΜ

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 28 Μαΐου 1929

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν χώραν του ἐπιθυμεῖ δι' αὐτὴν τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν δύναμιν. Ἄλλὰ ποῦ εὐρίσκεται ἡ πηγὴ αὐτῶν;

Μήπως εὐρίσκεται εἰς τὰς ἐκτεταμένας κτήσεις, εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν, εἰς τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματος;

Ὅχι ἡ πηγὴ κάθε γονίμου καὶ εὐρώστου ἐθνικῆς ζωῆς εὐρίσκεται ἐν τῇ ποιότητι τῶν πολιτῶν. Ὁ ἀληθὴς δημόσιος θησαυρὸς εἶνε ἡ λαϊκὴ συνείδησις, εἶνε τὸ λαϊκὸν πνεῦμα καρπὸς τῶν ἀνδρικῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν χαρακτῆρων.

Ἐπίσης περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐπιθυμῶ διὰ τὴν χώραν μου νεότητα ἰσχυράν, ἐλευθέραν καὶ σεβαστὴν, τεθραμμένην μὲ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ παράσχη πολίτας μὲ καρδίαν σταθεράν, μὲ διάνοιαν φωτισμένην. Δὲν θέλω δὲ νὰ ἀπέλθω χωρὶς νὰ συντελέσω ὅσον δύναμαι εἰς αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες. Αὐτὴ εἶνε ἡ θερμὴ καὶ διαρκὴς ἐπιθυμία, ἡ ὁποία μὲ κατέχει καὶ μὲ ὀδηγεῖ ἀπὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον ὅπου δῆποτε ὠμίλησα πρὸς τοὺς νέους συμπολίτας μου.

Εἶχα τὸ σπάνιον προνόμιον ν' ἀπευθυνθῶ πρὸς τὰ τέκνα ὄλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων καὶ νὰ δυνηθῶ νὰ τὰ συνενώσω ἐπάνω εἰς τὰ ἴδια βᾶθρα. Ὅσον περισσότερον ἐγινόμην οἰκείος πρὸς αὐτὰς τὰς ξανθὰς ἢ μελαγχροινὰς κεφαλὰς, μία ἰσχυροτέρα καὶ μυστηριωδεστέρα ἔλξις μ' ἐκυρίευσεν ὀλόκληρον. Ἐγνώρισα τὴν χαρὰν τοῦ σπορέως, ὁ ὁποῖος λησμονεῖ τὰς ταχείας καὶ ἐνίστε λυπηρὰς ὥρας τοῦ παρόντος, ἐνῶ ἀπορροφᾶται ἀπὸ κόπον διὰ τὸ μέλλον.

Ἄλλ' ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων ποτὲ δὲν ἔγραψα τίποτε δι' αὐτὰ τὰ παιδιὰ, εἰς τὰ ὁποῖα τόσον συχνὰ ὠμίλησα καὶ τόσον ἠγάπησα. Πολλὰς φορὰς γονεῖς καὶ παιδαγωγοὶ μ' ἐζήτησαν νὰ γράψω μικρὰς ὁμιλίαις ὠφελίμους, διὰ νὰ τὰς θέσω εἰς τὴν διάθεσιν πολλῶν ἐνδιαφερομένων, ποτὲ ὅμως δὲν ἠνύκαιρησα νὰ πραγματοποιήσω αὐτὸν τὸν πόθον. Ἐπειτα δὲ καθ' ἡμέραν πείθομαι περισσότερον ὅτι ὁ

ζωντανὸς καὶ δυνατὸς λόγος δὲν ἔχει τίποτε ἰσοδύναμον.

“Ὁμως, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὁ χειμὼν, οἱ δὲ μαθηταὶ προῦ-
μήθευσαν εἰς ἐμὲ ἐνδιαφέροντα θέματα ἀπεφάσισα νὰ πα-
ραθέσω μερικά ἀπ’ αὐτά.

Ὁφείλω εἰς τοὺς νέους συνεργάτας μου εὐγνωμοσύνην
τὴν ὁποίαν εὐχαρίστως ἐκφράζω πρὸς αὐτοὺς καθὼς καὶ
πρὸς τὴν κ. G. Alphin—Salvador, ἡ ὁποία εἶχε τὴν καλω-
σύνην ν’ ἀφιερῶσθαι πολὺν καιρὸν διὰ νὰ περισυλλέξῃ πολ-
λοὺς λόγους, διὰ νὰ κατορθώσω βραδύτερον ν’ ἀνεύρω ὅ-
σα εἶχον εἶπη εἰς τὰ παιδιά.

Αὐτὸς ὁ μικρὸς τόμος εἶνε πολὺ ἐλλειπής· κυρίως εἰ-
πεῖν εἶνε δοκίμιον, τὸ ὁποῖον θὰ συνεχισθῆ, ἂν φανῆ ὅτι ἡ
ἀρχὴ του δὲν στερεῖται ὠφελιμότητος. Ἴσως ἐκεῖνοι οἱ ὁ-
ποῖοι ἔχουν ἀποστολὴν τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεότητος
θὰ εὐρουν εἰς αὐτὸ μερικὰς νέας ιδέας.

Τολμῶ νὰ ἐλπίζω ἐπίσης ὅτι αὐταὶ αἱ σελίδες θὰ συν-
τελέσουν ὥστε οἱ νεαροὶ ἀναγνώσται μου νὰ σκεφθοῦν, ὅτι
θ’ ἀφυπνίσουν ἐντὸς των τὴν ἠθικὴν σκέψιν, κατ’ αὐτὴν
τὴν ἡλικίαν τῆς πρώτης νεότητος, κατὰ τὴν ὁποίαν συμβαί-
νει νὰ ἐρωτήσῃ τις τί ἤλθε νὰ κάμῃ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον.
Τὸ οὐσιῶδες εἶνε τὰ παιδιά μας νὰ ἐπιστήσουν τὴν προ-
σοχὴν των εἰς τὴν διαγωγὴν των καὶ νὰ διῶδουν ὄχι ἄπαξ
ἐξ αἰτίας οἰουδήποτε γεγονότος, τὸ ἄπειρον ἐνδιαφέρον,
τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ ἀληθινὴ ζωή.

CHARLES WAGNER

Παρίσιοι, ἑορτὴ τῶν Ἀγίων Πάντων 1898

ΕΣΟ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ὁμιλία

Περὶ τῆς Διευθύνσεως τῆς Ζωῆς

Α' Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς

Ἐπισερχόμεθα εἰς τὴν ζωὴν χωρὶς νὰ τὸ ζητήσωμεν, χωρὶς διόλου νὰ προσπαθήσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς αὐτήν. Ἀρχίζομεν νὰ ζῶμεν χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ζῶμεν, ὅμοιοι κατὰ τοῦτο πρὸς τὰ ἄνθη, πρὸς τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ζῶσιν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῦν διόλου.

Τὸ πολὺ μικρὸ παιδί δὲν γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει· εἶνε ἀσυνείδητον. Ποτὲ δὲν ἔρχεται εἰς αὐτὸ ἢ σκέψις **πόθεν ἔρχεται.**

Ἄλλ' ἔρχεται καιρὸς ποῦ διακρίνει ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶνε, ὅτι εἶνε κάποιος. Ἐν ἀκατανίκητον ἔνστικτον τὸν ὠθεῖ τότε εἰς τὸ νὰ σκεφθῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος τὸν περιστοιχίζει. Τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἀκαταπαύστως ἀνανεώνεται καὶ παρουσιάζεται εἰς τὴν σκέψιν του εἶνε κατ' ἀρχὰς αὐτὸ: **Πόθεν προέρχονται ὅλα τὰ πράγματα;**

Αὐτὸ δὲ τὸ ἀπλοῦν ἐρώτημα μᾶς φέρει πολὺ μακρὰν. Τὸ παραβάλλω πρὸς τὸ ἄσμα τοῦ πουλιοῦ ποῦ ἀκούεται τὴν ἄνοιξιν εἰς τὰ δάση. Αὐτὴ ἢ φωνὴ ἔρχεται ἄγνωστον πόθεν, σὰς ἐλκύει, σὰς προκαλεῖ. Τὴν ἀκολουθεῖτε, ἀλλ' ἀπομακρύνεται, καὶ διὰ νὰ ἰδῆτε τὸν μυστηριώδη τραγουδιστὴν, ὁ ὁποῖος διαφεύγει πάντοτε, πηγαίνετε ἕως εἰς τὸ βάθος τοῦ δάσους, ἐνῶ εἰς κάθε βῆμά σας ἀνακαλύπτετε γύρω σας ἀγνώστους ἀτραποὺς, βράχους μὲ παράδοξα σχήματα, ἄγρια χαμοκέρασα, φυτὰ παράξενα.

Δὲν πρέπει νὰ λυπῆται κανεὶς δι' αὐτὰ τὰ ταξίδια τῆς ἐρεῦνης. Ἄς ζητῶμεν πάντοτε, ἄς ἐρευνῶμεν αὐτὸν τὸν κόσμον, ὅπου ἔχομεν τεθῆ ὡσὰν ταξειδιῶται, οἱ ὁποῖοι ἐρρίφθημεν ἐπὶ ἀγνώ-

στου γῆς, τὴν ὁποῖαν διατρέχομεν καὶ ἐρωτῶμεν τὰ μυστικά της. Τίποτε δὲν εἶνε ὠραιότερον καὶ περισσότερον ἄξιον τῆς προσοχῆς μας ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς φύσεως, ἢ ὁποῖα μᾶς περιστοιχίζει. Ποτὲ δὲν θὰ γράψῃ κανεὶς βιβλίον τόσον πλούσιον εἰς ἱστορίας, αἱ ὁποῖοι συναρπάζουν.

Τὸ μάθημα τοῦ μήλου

Διὰ νὰ τὸ ἀποδείξωμεν δὲ ἰδοὺ ἓν μῆλον, τὸ ὁποῖον πίπτει ἀπὸ τὸ δένδρον, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκαθήσαμεν. Κιθῶς γνωρίζετε, τὸ μῆλον διηγῆθη εἰς τὸν ἀστρονόμον Νεύτωνα τὴν εἶδησιν τῆς παγκοσμίου βαρύτητος. Ποῖος θὰ ἐπίστευεν ὅτι ἓν ἀπλοῦν μῆλον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κάμνουν μηλίτην ἢ τὸ ὁποῖον τραγανίζεται ἀπὸ ὠραῖα δόντια, δύναται νὰ δώσῃ μαθήματα εἰς ἓνα ἀστρονόμον; Καὶ ὅμως εἶνε ἀληθές. Ἄλλως τε δέ, ἂν καλοερωτᾶτε, τὸ μῆλον θὰ σας δώσῃ καὶ πολλὰ ἄλλα μαθήματα.

Πράγματι, ἂν ἐγνωρίζατε πᾶν ὅ,τι περιέχεται μέσα εἰς ἓνα καρπὸν ὡσὰν αὐτόν, θὰ ἦσθε σοφώτεροι εἰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἀπὸ τοὺς ἐπισημοτέρους καθηγητάς. Οἱ ἄνθρωποι θὰ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ κόσμου διὰ νὰ σᾶς ἴδουν καὶ ἀκούσουν τὰς γνώμας σας.

Σήμερον ἂν περιορισθῶμεν νὰ θέσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ μῆλον τὸ μοναδικὸν ἐρώτημα: Πόθεν ἔρχεσαι; Θὰ ἀπαντήσῃ: Προέρχομαι ἀπ' αὐτὴν τὴν μηλέαν. Αὐτὴ δὲ ἡ μηλέα πόθεν προέρχεται;—Προέρχεται ἀπὸ ἓν μῆλον, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ μάμη τοῦ μήλου μας.—Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μάμη—μῆλον—ἀπὸ ποῦ προήρχετο;—Ἄπὸ ἓν μῆλον, πάππον τῆς οἰκογενείας.

Ἴδοὺ ὅτι ἐμβήκαμεν εἰς τὸν δρόμον καὶ δὲν ἠμποροῦμεν πλέον νὰ σταματήσωμεν. Τὸ μῆλον προέρχεται ἀπὸ μίαν μηλέαν, αὐτὴ δὲ ἀπὸ ἓν μῆλον καὶ τοιοῦτοτρόπως κατὰ συνέπειαν πάντοτε, πάντοτε διὰ μέσου τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων μέχρι τῆς νυκτός τῶν προϊστορικῶν χρόνων, αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ ἔχῃ ἓν τέλος. Αὐτὴ ἡ ἀμέτρητος γραμμὴ τῶν μήλων καὶ τῶν μηλεῶν πρέπει νὰ καταλήξῃ εἰς μίαν οἰανδήποτε ἀρχήν. Δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε μηλέαι, λοιπὸν τί συμβαίνει; πρὶν ἀπὸ τὰς μηλέας ὑπῆρξεν ἡ γῆ, αὐτὸ δὲ φαίνεται εἰς ἐμὲ σαφές. Ἄλλ' ἡ γῆ ὅσον καὶ ἂν εἶνε γραῖα, γραῖα ἔστω καὶ ἐκατομμυρίων ἐτῶν, δὲν ὑπῆρξε πάντοτε. Δοιπὸν πόθεν προέρχεται ἡ γῆ; Καὶ διατὶ παράγει μηλέας;

Ἄν ἓν ἀπλοῦν μῆλον μᾶς κάμνῃ νὰ σκεφθῶμεν τόσα καὶ νὰ

εἰσδύσωμεν εἰς τόσον μακρυνὰς ἐποχάς, εἰς τόσον μεγάλα προβλήματα, πῶς ἢ ζωὴ μας νὰ μὴ μᾶς κάμη νὰ μελετήσωμεν;

Πόθεν ἐρχόμεθα;—Προερχόμεθα ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μας, οἱ ὁποιοὶ ἔσχον ἐπίσης ἓνα πατέρα καὶ μίαν μητέρα. Αὐτοὶ εἶνε οἱ προπάτορές μας. Μερικοὶ ἀπὸ ἡμᾶς προέφθασαν καὶ τοὺς ἐγνώρισαν. Ἔπειτα μὲ τὰς οἰκογενειακὰς ἀναμνήσεις διατηροῦμεν τὰ ὀνόματα μερικῶν προγόνων. Ἄλλ' ἄρκει νὰ ἀνέλθωμεν ὀλίγον εἰς τὸ παρελθόν, διὰ νὰ χάσωμεν τὰ ἴχνη τῆς γενεαλογίας μας. Πόσοι πράγματι ὑπάρχουν, οἱ ὁποιοὶ εἰμποροῦν νὰ ὀρίσουν τοὺς πρὸ πολλῶν αἰῶνων προγόνους των;

Καὶ ὅμως κατὰ συλλογισμὸν πολὺ βέβαιον καὶ ἀπλοῦν, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἕκαστος ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει τὴν ἀρχὴν τοῦ ὄχι μόνον ἀπὸ πρόσωπα ὀλίγον ἀρχαιότερα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότεραν ἀνθρωπότητα.

Ἄλλὰ τὰ πρῶτα ἀνθρώπινα ὄντα πόθεν προῆλθον; Τίνος τέκνα ἦσαν;

Ἀσφαλῶς εἴτε κατὰ τὸν ἓνα, εἴτε κατὰ τὸν ἄλλον τρόπον, προῆλθον, ἤρχισαν νὰ ὑπάρχουν. Καὶ ἰδοῦ, ὅτι ἐφθάσαμεν πάλιν εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ἔκαμε νὰ φθάσωμεν τὸ μῆλον. Πόθεν προερχόμεθα; Πόθεν ὑπάρχει ἡ ζωὴ; Κάθε ποταμὸς ἔχει μίαν πηγὴν. Ποία εἶνε ἡ πηγὴ αὐτοῦ τοῦ ἀπείρου ποταμοῦ, ὃ ὁποῖος ὀνομάζεται ζωὴ τῶν ὄντων;—Ἄρα γε προχωροῦμεν πολὺ ἂν εἴπωμεν: Ἡ ζωὴ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς δυνάμεως ἱκανῆς νὰ τὴν παραγάγῃ; Δὲν τὸ φαντάζομαι, διότι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἴπη τις ὀλιγότερον.

Ἄλλ' εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία εἶνε ἱκανὴ νὰ παραγάγῃ τὴν ζωὴν, εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ὑπῆρξε πρὶν ἀπὸ τὴν ζωὴν πρὶν ἀπὸ τὴν γῆν, πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα, εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνάγεται τὸ πᾶν, εἰς τὴν ὁποίαν στηρίζεται τὸ πᾶν, διὰ τῆς ὁποίας τελειοῦται τὸ πᾶν, ἀναγκαζόμεθα νὰ δώσωμεν ἓν ὄνομα. Ἡ δὲ ἀνθρωπότης ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα Θεός. Λοιπὸν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς εἶνε ὁ Θεός.

Β'. 'Θ Θ ε δ ς.

Ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ καὶ ἅς σκεφθῶμεν ἡσυχα δι' αὐτὴν τὴν πεποιθήσιν περὶ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν κατελήξαμεν καὶ ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶνε πολὺ στερεὰ εἰς τὸ βάθος τοῦ πνεύματός μας. Ἄς ἐκθέσωμεν δὲ ἀκόμη μίαν φορὰν διὰ ποῖον λόγον ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα: Ὑπάρχει Θεός. Ὅταν λέγωμεν αὐτό, δὲν

ὑποχωροῦμεν ἄρα γε δὲν ἐπειραζόμεθα ἀπὸ καμμίαν ἀστήρικτον παλαιὰν διδασκαλίαν, δὲν ἠπατήθημεν ἀπὸ καμμίαν πλάνην;

Διὰ τὴν πεισθῶμεν ὅτι ἡ πεποίθησις εἰς τὸν Θεὸν δὲν εἶνε οὔτε παράλογος οὔτε ψευδής, ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, πῶς ἐφθάσαμεν εἰς αὐτήν. Ἐφθάσαμεν εἰς αὐτήν, διότι ἠμποδίσσαμεν τὸν ἑαυτὸν μας νὰ μεταχειρισθῇ τὸ λογικὸν ἢ τοῦναντίον διότι τὸ ἠκολουθήσαμεν; Βέβαια διότι τὸ ἠκολουθήσαμεν. Τὸ λογικὸν μας εἶνε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διωργανομένον, ὥστε εἶνε ὑποχρεωμένος, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ἀναζητήσῃ τὴν αἰτίαν τῶν πραγμάτων. Κἀθε ἀνθρωπίνῃ διάνοια δεσμεύεται μὲ αὐτὴν τὴν ἀρχήν: Τίποτε δὲν ὑπάρχει χωρὶς αἰτίαν. Ἄν καταργήσῃτε τοῦτο, δὲν θὰ ὑπάρξῃ οὔτε γνῶσις οὔτε μελέτη οὔτε δυνατὴ ἐξήγησις. Τὸ πνεῦμά μας δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ ὅτι κάτι ἔγινεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Τὸ πνεῦμά μας δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ ὅτι κάτι ἔγινεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα ἔχει τὴν αἰτίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθε. Δεῖξατε ἓν τεχνητὸν ἄνθος, μὲ τὸ ὁποῖον αἱ γυναῖκες στολίζουσι τὰ καπέλλα των, ἓν τριαντάφυλλον, μίαν μαργαρίταν, ἓνα κύανον. Θὰ σκεφθῶμεν ἀμέσως τοὺς ἐπιτηδείους δακτύλους, οἱ ὁποῖοι τὸ κατεσκεύασαν. Θὰ παρατηρήσωμεν εἰς αὐτὸ καλαισθησίαν, τέχνην, χάριν, ἀπαύγασμα τῆς σκέψεως, ἢ ὁποῖα κατεσκεύασεν αὐτὸ τὸ ἄνθος. Ἄν μᾶς ἔλεγε κανεὶς ὅτι καὶ ἓν ἀκόμη ἀπὸ τὰ πέταλλά του ἐτέθη εἰς τὴν θέσιν του μόνον του, ὅτι ἐσχηματίσθη καὶ ἐξωγραφήθη μόνον του, θὰ ἐγελοῦσαμεν χωρὶς νὰ πιστεύσωμεν καὶ θὰ εἴχαμεν δίκαιον.

Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ ἄνθος εἶνε ὡς πρὸς τὴν φροφὴν ἀντίγραφον ὁπωσδήποτε ὁμοιον μὲ τὸ ἀρχικόν. Κυρίως κατεσκευάσθη ἀπὸ ὕλην νεκράν. Δὲν ζῆ δὲν θὰ παραγάγῃ τὸν σπόρον, ὅπου κοιμῶνται ἓν σπέρματι ὁλόκληροι γενεαὶ ἀνθέων καὶ μέλλοντος. Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὅλη ἡ ἀνθοποιία τοῦ σύμπαντος ἀπὸ τὰ ἀγριοτριαντάφυλλα καὶ τὰ λευκάνθεμα μέχρι τῶν σπανιωτέρων ἀνθέων καὶ τῶν γιγαντιαίων δένδρων ἔγινε μόνη; ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπάρχει μία διάνοια, ἢ ὁποῖα ἐργάζεται, μία σοφία, ἢ ὁποῖα προνοεῖ; Διὰ τὴν συμπεράνη κανεὶς τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη διαστρέψῃ τὸ πνεῦμά του. Ὄταν παρατηρῶμεν τὸν κόσμον, ἀπλουστάτα πρέπει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι εἶνε ἀπειρον καὶ μυστηριώδες ἔργον, τὸ ὁποῖον ὑποθέτει ἓνα ἐργάτην. Ὅτι δὴποτε ἄλλο καὶ ἂν εἴπωμεν εἶνε ὀλιγώτερον φανερόν, ὀλιγώτερον λογικὸν καὶ ὀλιγώτερον ἀνθρώπινον ἀπ' αὐτό.

Κάθε γραμμὴ ὕδατος τὸ ὅποῖον τρέχει διὰ τοῦ ὄρους, ἀκολουθοῦσα τὴν φυσικὴν κατωφέρειάν της, καταλήγει τελικῶς εἰς τὸν ὠκεανόν. Ἀφήσατε λοιπὸν τὸ πνεῦμά σας νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν φυσικὴν κλίσιν του, μὴ ἐναντιωθῆτε εἰς αὐτὸ, μὴ τὸ διαφθείριτε, καὶ ἀσφαλῶς θὰ καταλήξῃ εἰς τὸν Θεόν.

Ἄς μὴ ἀφήνωμεν νὰ ἀπατόμεθα ἀπὸ μίαν ὑπερήφανον καὶ ἀνόητον γνώμην καὶ νὰ ἀποδίδωμεν εἰς πλάνην τὴν ἀρχὴν τῶν πεποιθήσεων. Κατ' ἐκείνους οἱ ὅποιοι παραδέχονται αὐτὴν τὴν γνώμην, ἄνθρωποι πολὺ πανοῦργοι θὰ ἐπενόησαν καὶ ἔβαλαν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἄλλων τὴν θρησκείαν, διὰ νὰ ἐπικρατήσουν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπωφεληθοῦν. Αὐτὸ ὅμως ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς ὅτι οἱ κύριοι τῶν ἐστιατορίων καὶ οἱ μάγειροι ἐπενόησαν τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν διὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ αὐτὸ. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα ἀπάτης. Προῆλθεν ἀπὸ τὴν κανονικὴν ἐνέργειαν τῆς διανοίας μας ὡς ὄριμος καρπὸς τῶν σκέψεων μας καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν βαθεῖαν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεώς μας. Καθὼς εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὴν ἐλπίδα, τὴν θλίψιν, τὴν ἐμπιστοσύνην, συχνὰ γίνεται κατάχρησις, ἀλλὰ ἡ πηγὴ τῶν εἶνε καιθαρά.

Γ. Μέσα διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τὸν Θεόν.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ παραδεχθῶμεν ἓνα Θεὸν κατὰ τινὰ γενικὸν τρόπον καὶ νὰ συμφωνήσωμεν ὅτι ὑπάρχει τις ὑπεράνω ἡμῶν. Ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἦτο πολὺ δυστυχῆς, ἂν ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ παραδεχθῆ αὐτὴν τὴν περιληπτικὴν διαβεβαίωσιν χωρὶς νὰ δύναται νὰ προσθέσῃ τι εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ πῶς εἶνε τοῦτο δυνατόν; Εἶνε δυνατόν νὰ λεχθῆ εἰς ἡμᾶς κάτι βέβαιον διὰ τὸ μυστηριώδες ὄν, τὸ ὅποῖον κρύπτεται εἰς τὸ βάθος τοῦ Σύμπαντος; Δὲν φαίνεται ἀδύνατον τὸ νὰ σχηματίζωμεν δι' αὐτὸ μίαν ἰδέαν;

Ἀναμφιβόλως ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸν Θεόν, καθὼς ἐν ποτήριον ὕδατος δὲν εἶνε δυνατόν νὰ περιλάβῃ τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ χέρι ἑνὸς παιδιοῦ δὲν δύναται νὰ πιάσῃ τὰ ἄστρα. Ὁ Θεὸς εἶνε πολὺ μέγας καὶ ἡμεῖς πολὺ μικροί, τοῦτο δὲ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ τὸ λησμονῶμεν.

Ἐπάρχουν ὅμως μέσα διὰ νὰ πλησιάσωμεν τὸν Θεόν, καὶ πρῶτον ἀπὸ αὐτὰ εἶνε αὐτὴ ἡ ὄρατὴ κτίσις, ἡ ὁποῖα εἶνε ἔργον του. Ἐκαστος πολὺ καλὰ γνωρίζει ὅτι χωρὶς νὰ ἰδῆ ἓνα ἄνθρωπον δύναται νὰ γνωρίσῃ οὐτὸν ἀπὸ τὰς πράξεις καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα του.

Ἡ εἰκὼν φανερῶνει εἰς ἡμᾶς τὰ προτερήματα τοῦ ζωγράφου, ἡ δὲ μουσικὴ τὰ προτερήματα τοῦ μουσικοῦ. Δώσατε εἰς ἐμὲ τὸν πρῶτον τυχόντα σάκκον μὲ βιβλία, χωρὶς νὰ γνωρίζω τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει, μετ' ὀλίγον θὰ γνωρίζω ὁποῖος εἶνε αὐτὸς ὁ μαθητής, ἂν εἶνε προσεκτικός, ἐπιμελής, εὐφυής. Τὰ βιβλία καὶ τὰ τετραδία του θὰ ὀμιλήσουν εἰς ἐμὲ δι' αὐτόν.

Σύμφωνα μὲ αὐτὰ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ὀμιλεῖ εἰς ἡμᾶς περὶ αὐτοῦ. Ἡ κτίσις φανερῶνει εἰς ἡμᾶς τὸν δημιουργόν, τὴν δύναμίν του, τὴν ἄπειρον γνῶσιν του, τὴν προσοχήν του, ἡ ὅποια εἶνε ἡ ἰδία καὶ διὰ τὰ μικρὰ καὶ διὰ τὰ μεγάλα. Διότι ὁ μύρμηξ, τὸν ὅποιον καταπατεῖτε κάτω ἀπὸ τὴν χλόην, χωρὶς κἄν νὰ τὸ ἀντιληφθῆτε, ἔχει διδαχθῆ μὲ ὅσῃν φροντίδα καὶ ὁ ἀετὸς, τοῦ ὁποίου τὸ πέταγμα μᾶς κἀμνη νὰ θαυμάζωμεν. Μολονότι δὲ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν φαινόμενα τρομακτικά, πράγματα, τὰ ὅποια συγχίζουν τὴν διάνοιάν μας καὶ παρουσιάζουν μίαν χαρακτηριστικὴν ἀταξίαν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι αὐτὰ τὰ φαινόμενα εἶνε ἐξαιρέσεις.

Τὸ σύνολον τοῦ κόσμου παρουσιάζει τάξιν, συμμετρίαν, πρόνοιαν. Ἐπιτρέπεται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς νὰ σκεφθῶμεν ὅτι καὶ ἐκεῖ ὅπου βλέπομεν σύγχυσιν, ὑπάρχει τάξις, τὴν ὅποιαν ὅμως δὲν καταλαμβάνομεν. Τότε δὲ λέγομεν: Ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει καὶ ἐκφράζομεν τὴν πεποίθησίν μας εἰς αὐτόν.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ὄρατὴ κτίσις δὲν εἶνε δι' ἡμᾶς τὸ μόνον, οὔτε τὸ καλλίτερον μέσον διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὸν Θεόν. Εἶνε μόνον τὸ πρῶτον μέσον καὶ διὰ τοῦτο ἀρχίζομεν ἀπὸ αὐτοῦ. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα. Μανθάνομεν νὰ γνωρίζωμεν τὸν Θεὸν καὶ δι' ἡμῶν τῶν ἰδίων, διὰ τῆς ψυχῆς μας. Ἐδῶ δὲ λαμβάνομεν ἓν παιδάδειγμα διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλλίτερον. Ὅλοι γνωρίζομεν τι εἶνε οὐράνιον τόξον. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅταν διαπερᾷ ἓν πρίσμα ἢ ὕδωρ διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ χρώματα. Γνωρίζομεν ἐπίσης ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ χρώματα κατώρθωσαν νὰ εὔρουν ποῖαι οὐσαὶ φλέγονται εἰς τὸν ἥλιον. Ὅχι δὲ μόνον τοῦτο ἀλλὰ μὲ πολὺ ἀπλοῦν τρόπον ἐπέτυχον τὸ ἰδιαιτερον οὐράνιον τόξον πολλῶν ἄστρων, τὸ ὅποιον ὀνομάζουν φάσμα των, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μανθάνομεν ἀπὸ ποίας οὐσίας ἀποτελοῦνται τὰ ἄστρα.

Λοιπὸν καθὼς μία μακρυνὴ ἀκτίς τοῦ ἡλίου ἢ ἄστρου μᾶς ὀμιλεῖ διὰ τὴν πηγὴν τῆς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ μας ἡ ὅποια εἶνε μία ἀκτίς, ἡ ὅποια προέρχεται ἀπὸ τὴν θείαν πηγὴν,

μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὸν Θεόν. Μὲ αὐτὴν τὴν ἀκτῖνα, ἡ ὁποία ἔπεσεν εἰς τὰ βάθη μας, ἦλθαμεν εἰς βεβαίαν, ἄμεσον καὶ ἐγκάρδιον σχέσιν μὲ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος φαίνεται τόσον μεμακρυσμένος. Εἴμεθα γένος τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἡ ἀκτίς εἶνε ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ ἡλίου. Διὰ τοῦτο δὲ δυνάμεθα νά εἰπωμεν: «Οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχει· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». (Πράξ. ιζ' 27).

Μὲ τὸ πνεῦμά μας λοιπὸν κατορθώνωμεν νά προαισθανώμεθα, νά ἐννοῶμεν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶνε πνεῦμα. Θεὸν τὴν ἠθικὴν δὲ φύσιν μας ἐρχόμεθα εἰς σχέσιν μὲ Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐντὸς ἡμῶν εἶνε ἀσθενές, ἀτελές καὶ ἐν γενέσει, εἶνε ἐν Αὐτῷ εἰς κατάστασιν ἀπολύτου τελειότητος. Ἄλλ' ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἰδική μας ἀθλιότης, ἡ ἰδική μας ἀθλιότης καὶ τὸ ἰδικόν του μεγαλεῖον, εἴμεθα συνδεδεμένοι μὲ Αὐτόν, ἡ ζωὴ μας προέροχεται ἀπὸ τὴν ζωὴν του.

Ἄλλ' ὅμως ἕκαστος ἀπὸ ἡμᾶς παραδεδομένος εἰς ἑαυτόν, πολὺν θα ἐκινδύνευε νά ἔχη διὰ τὸν Θεὸν γνῶσιν στοιχειώδη καὶ ἔλεινῃν. Ἔχομεν λοιπὸν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν βοήθειαν ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς. Ἄλλο ἰσχυρὸν μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐρχόμεθα εἰς σχέσιν μὲ τὸν Θεὸν εἶνε ἡ θρησκευτικὴ παράδοσις τῆς ἀνθρωπότητος. Κάθε γενεὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νά ἀρχίσῃ ἐκ νέου ὕλην τὴν ἐργασίαν τῆς ἱστορίας, διότι τότε ἡ πρόοδος θά ἦτο ἀδύνατος. Κληρονομοῦμεν κοινὴν τὴν πείραν τῶν προγόνων μας. Διὰ τοὺς χριστιανικοὺς δὲ λαοὺς αὐτὴ ἡ πείρα διατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ ἱερά βιβλία, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται Βίβλος. Εἰς αὐτὰ τὰ βιβλία ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφὴν προσωπικὴν καὶ ζωντανὴν μὲ ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων αἱ πράξεις καὶ τὰ παραδείγματα ἔχουσι περισσότεραν δύναμιν παρὰ οἱ λόγοι καὶ αἱ διδασκαλίαι. Ἡ φωτεινὴ περίληψις ἀπὸ ὅ,τι καλλίτερον κατέχομεν ὡς ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα εὐρίσκεται εἰς τοὺς προφῆτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ποτὲ ὁ Θεὸς δὲν ὠμίλησε γλῶσσαν σαφεστέραν, ἀπλουστέραν καὶ περισσότερον πατρικὴν παρὰ ὅταν ἔστειλε τὸν Χριστόν, πλήρη Πνεύματος ἀγίου καὶ ἔθεσε τοὺς λόγους του εἰς τὰ χεῖλη του. Εἶνε δυνατὸν νά εἰπῇ κανεὶς διὰ τὸν Χριστόν ὅτι: ἐν αὐτῷ κατώκησε μεταξὺ ἡμῶν ἡ θεία ζωὴ, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

ἘΟ Χριστὸς περιέλαβε δι' ἡμᾶς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ εἰς μίαν

λέξιν: ὁ Θεὸς εἶνε Πατήρ, ὁ Θεὸς εἶνε ἀγάπη. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἕψη-
λοτέρα καὶ περισσότερον παρηγορητικὴ διαβεβαίωσις, εἰς τὴν ὁποίαν
ἠνώθη ὅ,τι χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ.

Τὶ θέλουν δὲ νὰ φανερώσουν αὐτοὶ οἱ λόγοι; θέλουν νὰ φα-
νερώσουν ὅτι δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν εἰς τὸν Θεὸν διὰ μίαν ἀ-
πολύτως ἄπειρον μέριμναν καὶ τρυφερότητα.

Ὁ Θεὸς θέλει τὸ καλὸν μας καὶ οὔτε τὰ σφάλματά μας—ἀμ-
κεῖ νὰ λυπώμεθα δι' αὐτά—οὔτε αἱ μεγαλύτεραι δυστυχίαι μας,
οὔτε ὁ θάνατος εἶνε δυνατὸν νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπ' Αὐτόν.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐπαναπαύηται εἰς αὐτὴν τὴν
βεβαίότητα, ἡ ὁποία ἐνισχύει.

Ταραττόμενος ἀπὸ τὰ σκιερὰ σημεῖα τῆς ζωῆς, πλανώμενος
ἐνίοτε ἀπὸ τὴν περιορισμένην κτίσιν του, πολὺ συχνὰ σκανδαλίζε-
ται καὶ πιστεύει ὅτι ὁ κόσμος ἔχει ἀφεθῆ εἰς τὴν τυφλὴν τύχην, ἡ
ὁποία εἶνε γεμάτη ἀπὸ ἀδικίας, τὰς ὁποίας τίποτε δὲν εἴμπορεῖ νὰ
ἐπανορθώσῃ, τὰς ὁποίας κανεὶς δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἐπανορθώσῃ, τὰς
ὁποίας κανεὶς δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἀνακουφίσῃ. Εἶνε ἀνάγκη συχνὰ
νὰ ἐπαναλαμβάνηται, διὰ νὰ μὴ τὸ λησμονώμεν, ὅτι Ἐκεῖνος ὁ ὁ-
ποῖος ἔκαμε τὰ πάντα καὶ ἐννοεῖ τὸ πᾶν, τὸ ἐνθυμεῖται, γνωρίζει
τὴν ἀμηχανίαν οἰουδήποτε καὶ δύναται νὰ εὔρῃ τὰ μέσα διὰ νὰ τὸν
κάμῃ νὰ ἐξέλθῃ τῆς δυσκολίας. Ἐπίσης εἶνε ἀνάγκη, διὰ νὰ βαδίζῃ
κανεὶς στερεὰ εἰς τὸ καλόν, νὰ φοβῆται τὸ βλέμμα Ἐκείνου, ὁ ὁ-
ποῖος εἶνε αὐτὴ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη· καὶ διὰ νὰ σηκωθῆ ὅταν πέσῃ
εἰς ἓν σφάλμα, πρέπει νὰ πιστεύῃ εἰς πατρικὴν συγγνώμην.

Ἡ βεβαιότης ὅτι ἀγαπᾶται ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐνθαρρύνει τὸν ἄν-
θρωπον εἰς τὸ νὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ αὐτός, νὰ μένη πιστὸς εἰς αὐτόν,
νὰ εὐρίσκηται εἰς ἐπαφὴν καὶ ἁρμονίαν μετ' αὐτὴν τὴν αἰωνίαν καὶ
ἀστείρευτον πηγὴν τῆς ζωῆς του.

Εἶνε πολὺ λυπηρὸν διὰ τὴν εὐθραστον ὑπαρξίν μας νὰ ποθῆ
νὰ προσκολληθῆ αἰώνιος εἰς κᾶτι καὶ νὰ μὴ συναντᾷ γύρω μας,
διὰ νὰ ἀγαπήσῃ, παρὰ πράγματα φθαρτὰ καὶ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα
ἀπὸ ὦραν εἰς ὦραν εἶνε δυνατὸν νὰ λείψουν. Εἶνε ἀνάγκη νὰ κα-
ταφύγωμεν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὅχι διὰ νὰ ἀδιαφορήσωμεν
διὰ τὴν ἀνθρωπίνην στοργὴν, ἀλλὰ τοῦναντίον διὰ νὰ εὔρωμεν δι'
αὐτὴν βάσιν στερεάν. Μετ' αὐτὴν τὴν ἀγάπην φθάνομεν εἰς τὴν πλι-
ρη ἐμπιστοσύνην, ἡ ὁποία εἶνε οὐσιώδης ὕρος ζωῆς ἀσφαλοῦς.

Πρέπει αὐτὸς ὁ ἐργάτης καὶ ὁδοιπόρος, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται
ἄνθρωπος καὶ ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ βαδίζῃ, νὰ παλαίῃ, νὰ περιφορο-

νῆ τὰς καταγίδας τῆς ζωῆς, νὰ αισθάνεται ἑαυτὸν φυλαγμένον, σκέπασμένη ἀπὸ τὴν παντοδύναμον καὶ ἐπιεικῆ θέλησιν, ἣ ὁποία ὀδηγεῖ τοὺς κόσμους. Ἐς γνωρίζῃ λοιπὸν μὲ ἀπόλυτον βεβαιότητα ὅτι εὐρίσκόμεθα εἰς τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὴν ζωὴν, ὡς πρὸς τὸν θάνατον καὶ ὡς πρὸς τὴν αἰωνιότητα.

Π Ο Ι Ο Ι Ε Ι Μ Ε Θ Α

Δ' Χαρακτῆρες καὶ συνθήκαι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἐφ' οὗ ὁμιλήσαμεν διὰ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ ἠρωτήσαμεν πόθεν ἐρχόμεθα, ἅς ἀσχοληθῶμεν διὰ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ζωῆς καὶ διὰ τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔχομεν εὐρεθῆ.

Ἐς θέσωμεν αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν: Ποῖοι εἴμεθα; Τί ὄν εἶνε ὁ ἄνθρωπος;

Ἐν ἐξετάσωμεν αὐτὸν καθαρῶς ἐξωτερικῶς, ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλης.

Ὅλοι ἐνθυμούμεθα τὴν παλαιὰν διαίρεσιν, ἣ ὁποία διαίρει τὸν κόσμον τὸν ὑλικὸν εἰς τρία βασίλεια: τὸ βασίλειον τῶν ὀρυκτῶν, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων.

Ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως μετέχει ὅλων αὐτῶν τῶν βασιλείων ὑπόκειται εἰς τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος ὡς νὰ ἦτο ἄπλοῦς χάλιξ. Ἐς ὑποθέσωμεν ὅτι χάνετε τὴν ἰσορροπίαν, ἐν ᾧ περιπατεῖτε εἰς ἓνα κρημνόν, θὰ πέσητε καθὼς πίπτει μία πέτρα ἀδρανῆς, αἱ δὲ φωναί σας, ἣ ἀγωνία σας δὲν θὰ μετέβαλλε τίποτε. Τὸ μοιραῖον τοῦ βάρους σᾶς παρασύρει.

Τὸ σῶμά μας μετέχει ἀπὸ τὸ βασίλειον τῶν ὀρυκτῶν καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον ἀκόμη, διότι ἐλήφθη ἀπὸ τὴν γῆν. Ἐν ἀποσυντεθῆ μὲ χημικὴν ἀνάλυσιν, περιορίζεται εἰς μερικὰ ἀπλᾶ συστατικά, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται παντοῦ.

Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου μετέχομεν καὶ ἀπὸ τὸ φυτικὸν βασίλειον, διότι ἀπὸ τὰ φυτὰ λαμβάνομεν τὴν τροφὴν μας. Χωρὶς τὰ φυτὰ δὲν θὰ ὑπῆρχαμεν. Ἡ γῆ περιέχει τὰ στοιχεῖα τῆς κατασκευῆς μας, ἀλλ' αὐτὰ δὲν δύνανται νὰ μᾶς ὑπηρετήσουν κατ' εὐθείαν. Ἐν, παραδείγματος χάριν, μᾶς προέτεινε κανεὶς νὰ φάγωμεν ἀπὸ τὴν γῆν, θὰ ἠθροῦμεθα. Τοῦτο δὲ ὄχι μόνον, διότι δὲν μᾶς εὐχαριστεῖ, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ στόμαχος τοῦ ἀνθρώπου ἠμπορεῖ νὰ χωνεύσῃ μόνον ὕλησιν αἱ ὁποῖαι προηγουμένως μετεμορφώθησαν ἀπὸ τὰ φυτὰ. Ἄλλ' ἴσως θὰ εἶπῃ κανεὶς: τρώγομεν ὅμως κρέας... Εἰς τοῦτο εἴμεθα σύμφωτοι, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα μᾶς δίδουν τὸ

κρέας, τρώγουν φυτά. Τέλος τὸ φυτόν εἶνε ἡ πρώτη τροφή μας.

Ὁ ἄνθρωπος τέλος ἀνήκει εἰς τὸ ζωϊκὸν βασιλεῖον. Ὁ ὄργανισμὸς τοῦ σώματός του δὲν διαφέρει κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὸν ὄργανισμὸν τῶν θερμοαίμων ζώων. Ἔχομεν αἰσθήσεις καθὼς τὰ ζῶα μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι πολλὰ μεταξὺ αὐτῶν ἔχουν τὴν ὄρασιν καλλιτέραν τὴν ἀκοὴν λεπτοτέραν, τὴν ὄσφρησιν ὀξυτέραν καὶ κυρίως ὅτι εἶνε καλλίτερον ὠπλισμένα διὰ νὰ ὑπερασπίζωνται, καὶ ἐν γένει εἶνε ταχύτερα εἰς τὸ νὰ μεταλλάσσουν θέσιν. Καθὼς τὰ ζῶα, αἰσθανόμεθα καὶ ἡμεῖς πείναν, δίψαν, πόνον· γηράσκομεν καὶ ἀποθνήσκομεν.

Χωρὶς νὰ εἶμαι λοιπὸν ὑπερβολικὸς, εἶπα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ζῶον. Ἄλλ' εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ βεβαιώσῃ ὅτι εἶνε ζῶον καθὼς τὰ ἄλλα; Μερικοὶ ἐπιμένουν εἰς τὰς ὁμοιότητας καὶ τὰς μεγαλοποιούν. Ἄλλοι πάλιν τὸναντίον ἀγανακτοῦν διὰ μίαν τοιαύτην προσέγγισιν καὶ διακηρύττουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ τὸ ζῶον ὄλως διόλου.

Θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀγανάκτησιν τούτων, ἂν τὰ ζῶα ἐδημιουργοῦντο ἀπὸ κάποιον πνεῦμα κακοποιόν, ἀλλὰ μήπως καὶ αὐτὰ δὲν ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καθὼς καὶ ἡμεῖς;

Ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ἐξευτελίζωμεν τὸ κτῆνος διὰ νὰ κάμωμεν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀναβῆ πολὺ ὑψηλά. Πρὸ πάντων ἄς μὴ ἀρνηθῶμεν τὴν εὐφυΐαν τῶν ζώων, εἶνε δὲ αὐτὴ ἐνίοτε καταπληκτικὴ· πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν ἐδῶ μίαν πρώτην καὶ μεγάλην διαφορὰν ἢ ὁποία ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τοὺς διακριτικούς χαρακτῆρας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος μᾶς φαίνεται μὲ αἰσθήσεις ὀλιγώτερον δυνατὰς, μὲ ὄπλα ὀλιγώτερον φοβερά, μὲ μίαν λέξιν, ἀρχίζει τὴν ζωὴν μὲ ἐφόδια κατώτερα. Δὲν ἔχει τὸ ἔνστικτον μήτε τὴν κατοικίαν του νὰ κατασκευάζῃ, οὔτε νὰ προμηθεύηται τροφὰς καὶ ὅμως, ἄς τὸ σημειώσωμεν κατορθώνει νὰ βλέπῃ μακρύτερα ἀπὸ τὸν αἰτόν, νὰ διακρίνῃ ἤχους, τοὺς ὁποίους καὶ ἡ γάτα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ. Κτίζει κατοικίας στερεωτέρας καὶ ἀνετωτέρας ἀπὸ τὰς φωλεὰς τῶν πουλιῶν καὶ ἐφευρίσκει ὄπλα πρὸ τῶν ὁποίων τὰ δόντια τῶν λεόντων καὶ τὰ νύχια των εἶνε παιδικὰ παιχνίδια.

Τοῦτο πόθεν προέρχεται; Προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια προχωρεῖ, πηγαίνει ἀπὸ τό ἐν εἰς τὸ ἄλλο προβαίνει ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον. Προχωρεῖ δὲ τόσον ἀργά, ὥστε συχνὰ χρειάζονται εἰς αὐτὴν αἰῶνες διὰ νὰ φθάσῃ καὶ καταλάβῃ κάτι τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀπλούστατον· ἀλλὰ τέλος προχωρεῖ, προοδεύει. Ποτε

δὲν εὐχαριστεῖται εἰς ὅ,τι ἔχει, αἰσθάνεται δὲ τὴν ἀνάγκην νὰ πηγαίῃ πάντοτε μακρότερα.

Τοῦναντίον ἡ διάνοια τῶν ζώων, μολονότι εἶνε πολὺ ζωηρά, πολὺ ἰσχυρά, ὥστε συχνὰ νὰ μᾶς ἐκπλήττη φαίνεται ὅτι ἔχει περι-κλεισθῆ εἰς ἓν ὄριον, τὸ ὁποῖον δὲν εἴμπορεῖ νὰ ὑπερπηδήσῃ. Τὸ ζῶον πολὺ εὐκόλα φθάνει εἰς τὸν βαθμὸν τῆς τελειότητος, διὰ τὴν ὁποῖαν εἶνε ἱκανὸν τὸ εἶδος του, ἀλλὰ σταματᾷ ἐκεῖ.

Μελετῶντες τὰ ζῶα διὰ μέσου τῶν αἰώνων, εἴμποροῦμεν νὰ συμπεριάνωμεν ὅτι δὲν ἔχουν ἱστορίαν. Καὶ ἂν εἶχον δὲ ἱστορίαν αὐτὴ θὰ ὑπῆρχε δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι τὰ μελετῶμεν, ἐν ᾧ αὐτὰ δὲν γνωρίζουν τὸν ἑαυτὸν των. Τὰ διευθυνόμενον ἀλλὰ δὲν μεταδίδουν εἰς τὰ ὅμοιά των ὅ,τι ἔμαθαν ἀπὸ ἡμᾶς. Εἶδε κανεὶς ποτε σκύλον σοφὸν νὰ κάμνῃ τὸν καθηγητήν;

Ὅταν συγκρίνωμεν τὴν διάνοιαν τῶν ζώων μὲν τὴν ἀνθρωπίνην, δὲν εἴμποροῦμεν νὰ μὴ κάμωμεν μίαν σύγκρισιν, ἡ ὁποία θὰ ἐντυπωθῆ εἰς τὴν μνήμην μας.

Χιλίας φορὰς ἔχομεν παρατηρήσει ἵππους νὰ γυρίζουν εἰς ἱπποδρόμια ἢ ποδηλατιστάς νὰ τρέχουν εἰς στίβον κυκλικόν. Εἴμποροῦν νὰ πηγαίνουν ἀργότερα ἢ γρηγορότερα ἄλλοι προχωροῦν ἠρέμα, ἄλλοι κάμνουν βήματα τόσον γρήγορα, ὥστε φαίνονται ἀνίσοροπα. Ἀλλὰ παρὰ τὸν χρόνον καὶ τὸν ζῆλον, τὰ ὁποῖα διαθέτουν δὲν ἐξέρχονται ἀπὸ τὸν κύκλον, δὲν προχωροῦν. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀσκήσεως παριστάνει θαυμάσια τὴν διάνοιαν τοῦ ζώου, τὴν ἐνστιγματικὴν διάνοιαν, ἡ ὁποία, ἐν ᾧ ἐκπλήττει διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ταχύτητα, εἶνε ὅμως περιορισμένη εἰς κύκλον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διόλου δὲν διαφεύγει.

Ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἀκολουθεῖ ἄλλο βῆμα, τὸ ὁποῖον εἶνε βραδὺ, πολὺ κουραστικὸν καὶ ὁμοιάζει μὲ τὸ βῆμα ἐνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀναρριχᾶται εἰς τὴν πλευράν ὄρους κατηφορικοῦ. Δὲν πηγαίνει γρήγορα ἴσως μάλιστα φαίνεται ὅτι κατὰ διαφόρους στιγμὰς ἀπομακρύνεται καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὰ βήματά του, ἀλλ' ὅμως προχωρεῖ καὶ ἀρκεῖ νὰ δώσητε εἰς αὐτὸν καιρὸν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφήν.

Δεύτερον σημεῖον, τὸ ὁποῖον διακρίνει τὸν ἀνθρώπον, εἶνε ἡ ἀκατανίκητος τάσις, τὴν ὁποῖαν ἔχει ἐντὸς του νὰ διακρίνῃ τὰς ιδιότητας τῶν πράξεών του. Ἀδίκως ἀπατᾷ τὸν ἑαυτὸν του περὶ τοῦ τι εἶνε καλὸν καὶ τι εἶνε κακόν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐμποδισθῆ ἀπὸ τὸ νὰ εὔρη ὅτι ὑπάρχουν πράγματα καλὰ καὶ ἄλλα κακὰ.

Αὐτὴν τὴν αἴσθησιν, ἣ ὁποῖα κρίνει τὰς πράξεις καὶ κατατάσσει αὐτὰς εἰς καλὰς καὶ κακὰς, τὴν ὀνομάζομεν ἠθικὴν συνείδησιν. Ἐν ζῶον μᾶς φαίνεται ὅτι εἶνε παραρεδομένον εἰς τὰ ἔνστικτα καὶ τὰς ἐντυπώσεις του, ἀλλὰ δὲν τό κανηγοροῦμεν διόλου· εἴτε δὲ εἶνε ἄσχημον, εἴτε ἔχει χάριν εἴτε εἶνε εὐχάριστον, εἴτε φοβερόν, δὲν εἶνε δυνατόν, νομίζω, νὰ πράξῃ διαφορετικά. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, ὁ ὁποῖος μᾶς παρουσιάζεται ὅτι κυβερνᾶται ἀπὸ τὰ ἔνστικτα καὶ τὰς ὀρέξεις του ἐπισύρει τὴν περιφρόνησίν μας· τὸν ὀνομάζομεν δοῦλον, διότι ἀπέβαλεν ἐν μέρος ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν προσπίθειαν. Μᾶς φαίνεται ὡς τέρας, ὡς ἐγκληματίας καὶ σκεπτόμεθα ὅτι εἶνε τουλάχιστον ἐν μέρος, ὑπεύθυνος διὰ νὴν θλιβεράν ὀιαγωγίην, τὴν ὁποῖαν ἔχει. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε κατ' οὐσίαν ὄν ἠθικόν, ἔχομεν δὲ ὡς ἀπόδειξιν τούτου τὰς τύψεις, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν τὰς κπκὰς πράξεις μας. Τὸ κτῆνος δὲν γνωρίζει τύψεις, ἂν δὲν τό διδάξῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ λέων σπαράσσει τό θῦμά του καὶ κοιμᾶται, ὁ ἄνθρωπος ὅμως γίνεται φρονεὺς καὶ ἀγρυπνεῖ.

Ἄλλο ἀκόμη σημεῖον, τό ὁποῖον διακρίνει τὸν ἄνθρωπον εἶνε τό θρησκευτικόν αἴσθημ. Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη, τὴν ὁποῖαν δοκιμάζει νὰ ἀναζητήσῃ, διὰ μέσου τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, τὴν ἀόρατον αἰτίαν, ἣ ὁποῖα παρήγαγε καὶ κυβερνᾷ αὐτὸν· αὐτὴ ἡ τάσις νὰ σέβηται καὶ νὰ λατρεύῃ τό Ὄν, τό ὁποῖον κρύπτεται ὀπίσω ἀπὸ τό μυστήριον τῆς Δημιουργίας; αὐτὰ εἶνε σημεῖα, τὰ ὁποῖα διακρίνουν τὴν φύσιν μας, ὅτι δὲν μετέχομεν τῶν κτηνῶν.

Λοιπόν, ἂν συγγενεύωμεν μὲ τὴν πέτραν, μὲ τό φυτόν, μὲ τό ζῶον ἀνήκομεν ὅμως εἰς ἄλλας βαθμῖδας τῆς ζωῆς. Εἴμεθα ψυχὰ καί, καθὼς εἶπαμεν, ἀπὸ τό γένος τοῦ Θεοῦ.

Εἰς αὐτὴν τὴν τόσον ἀνόμοιον καταγωγίην μας εὐρίσκονται αἱ δυσκολίαι, συγχρόνως δὲ καὶ τό συμφέρον τῆς ζωῆς μας. Ἐρχόμεθα ἀπὸ ὄν κατώτερον, ἀλλὰ κᾶτι ἐντὸς ἡμῶν μᾶς ἐμποδίζει νὰ μείνωμεν ἐκεῖ καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν βαδίζομεν πρὸς τὴν ἀνωτέραν ζωίην. Ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν μας ἔνστικτα ταπεινά, ἄτακτα, ἐγωῖστικά, κακά, ἀλλὰ συγχρόνως ἔχομεν ἐμπνεύσεις ὑψηλάς, δικαίας, εὐγενεῖς καὶ ἀληθεῖς.

Ἐπειδὴ ἡ φύσις μας ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο εἰδῶν τάσεις μας, γεννᾶται ἡ πάλη, ἡ μεγάλη πάλη μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ὑπάρχουν ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας αὐτὴ ἡ πάλη μᾶς βαρύνει, Θὰ ἠθέλαμεν νὰ μὴ ὑπῆρχε. Ζηλεύομεν τὴν εἰρήνων τῶν ὄντων.

τὰ ὅποια δὲν τὴν γνωρίζουν. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἴμεθα ἄνθος, πουλί, αὐτὸ δὲ τὸ αἴσθημα εἶνε εὐνόητον. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀφηνώμεθα εἰς αὐτό, διότι τοῦτο θὰ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ παραιτήσωμεν τὴν εὐγένειάν μας. Ἡ ὠραιότης τῆς ζωῆς μας ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτὴν τὴν βάσανον.

Εἰς τὸν φιλόσοφον Πλάτωνα ὀφείλομεν μίαν ἀξιόλογον σύγκρισιν. Παρέβαλε τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἄμαξαν. Ἀμαξηλάτης εἶνε ἡ λογικὴ θέλησίς μας, ἵπποι δὲ δύο εἶνε αἱ καλῆς ἢ κακῆς τάσεις μας. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἵππους ὁ ἕνας εἶνε λευκός, ἡσυχος, ἀλλὰ πολὺ ἰσχυρός, ὑπακούει εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ὀδηγοῦ του. Ὁ ἄλλος εἶνε μαῦρος καὶ ἐλαττωματικός· ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς γεμάτους αἷμα, τινάσσεται, λακτίζει, ρίπτεται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὰ πόδια τοῦ συντρόφου του καὶ ὑπάρχει φόβος μήπως παρασύρει τὴν ἄμαξαν εἰς τοὺς λάκκους καὶ τὰς χαράδρας. Ὁ ὀδηγὸς πρέπει νὰ ἀγρυπνῇ διαρκῶς διὰ νὰ τὸν κρατῇ εἰς τὸν καλὸν δρόμον μὲ τὴν βοήθειαν, τοῦ λευκοῦ ἵππου. Καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς εἰμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ εἰς αὐτὸν τὸν μῦθον, τὸν ἑαυτὸν του. Ὑπάρχουν στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας εἴμεθα ἐργατικοί, φρόνιμοι, λογικοί, μὲ καλὴν διάθεσιν, προθύμοι νὰ κάμωμεν καλὸν τότε μᾶς φέρει ὁ λευκὸς ἵππος.

Ἐπειτα ἔρχεται μία ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ κακὰ πάθη μᾶς φαίνονται ὅτι ἀφηνίασαν· αἰσθανόμεθα τὸν ἑαυτὸν μας κακόν, ἀνήθικον, ἀνανδρον, ἀχάριστον· μᾶς κυβερνᾷ ὁ μαῦρος ἵππος καὶ κάμνει τὰ ἰδικά του. Ὁ καλλίτερος ἀπὸ ἡμᾶς πρέπει νὰ παλαίσῃ διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἰσορροπίαν.

Βέβαια αὕτη εἶνε μία φοβερὰ κατάστασις, ἀλλ' ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον μας. Παρατηρήσατε καλὰ καὶ εἰπέτε τι ἐλκύει ζωηρότερα τὴν προσοχήν μας; Δὲν τὴν ἐλκύει τὸ θέαμα μιᾶς μάχης τῶν ζώων, τὰ ὅποια παλαίουν; τῶν ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι μάχονται, τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀντιμετροῦνται;

Εἶδατέ ποτε ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, κατὰ νύκτα καταγιγῶς τὸν φανὸν πλοίου νὰ ταλαντεύηται, νὰ χάνηται, νὰ ἀναφαίνεται πάλιν; Δὲν σᾶς εἴλκυσε καθ' ὀλοκληρίαν αὕτη ἢ πάλη τοῦ φωτός, τὸ ὅποιον ἔτρεμεν, ἐναντίον τόσων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἀφηνιάσει; Διατί δὲ τοῦτο; Διότι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζητε, αὐτὸ τὸ φῶς ἦτο διὰ σᾶς μία εἰκὼν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὑπαρξις μας, ὅσον καὶ ἂν μᾶς φαίνηται ἀδύνατος καὶ ἄστατος, δὲν ἔχει διὰ τοῦτο ὀλιγωτέραν αὐτὴν τὴν παθητικὴν ὠραιότητα τῶν μαχῶν, κατὰ τὰς

όποίας συμπλέκονται τὰ μεγαλύτερα συμφέροντα, οἱ πολυτιμότεροι θησαυροὶ καὶ κατὰ τὰς όποίας τίποτε δὲν εἶνε ἀδιάφορον, διότι τὸ πᾶν τέλος πάντων ἀφξάνει ἢ ὀλιγοστεύει τὴν πιθανότητα τῆς ἐπιτυχίας, ἐπισπεύδει ἢ ριψοκινδυνεύει τὴν νίκην.

Ε. Οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ σύμμαχοί μας.

Ἡ ζωὴ εἶνε μία πάλη, καθὼς θὰ ἴδωμεν. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει πάλη εἰς τὴν όποίαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐμπόδια, τὰ όποια πρέπει νὰ νικήσωμεν, νὰ μὴ παρεμβαίνουν διάφοροι ἐχθροὶ καὶ σύμμαχοι. Οἱ πρῶτοι κάμνουν τὸ ἔργον μας δυσκολώτερον, μᾶς βᾶλλον εἰς κόπους καὶ μᾶς ἐμποδίζουν. Τὴν στιγμήν μάλιστα, κατὰ τὴν όποίαν θὰ ἐχρειαζόμεθα ὅλας τὰς δυνάμεις μας διὰ νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν μάχην, ἔρχονται νὰ μᾶς προσβάλλουν ἐκ τῶν ὀπισθεν.

Τούναντίον ἄλλοι πάλιν βοηθοῦν καὶ μᾶς ὑποστηρίζουν. Εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῆς ζωῆς ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐχθροὺς καὶ συμμάχους.

Ἴδου λοιπὸν ἓν σημεῖον, τὸ όποῖον ἐνδιαφέρει, καὶ τὸ όποῖον θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ πρὸς στιγμήν.

Ἄς ὀμιλήσωμεν πρῶτον διὰ τοὺς ἐχθροὺς.

Οἱ ἐχθροί, οἱ όποιοὶ ἐμποδίζουν τὸν ἄνθρωπον νὰ ζῆ τὴν ζωὴν δικαίαν καὶ καλὴν εἶνε ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοί. Ἐσωτερικοὶ εἶνε ὅταν εὐρίσκωνται ἐντὸς ἡμῶν, εἰς τὴν θέλησιν καὶ εἰς τὰς τάσεις μας. Τὸ κακόν, τὸ όποῖον μᾶς περικυκλώνει, θὰ ἐνικᾶτο εὐκολώτερον ἂν δὲν τὸ ἐβοήθει τὸ κακόν, τὸ όποῖον ὑπάρχει ἐντὸς ἡμῶν. Μία πόλις, ὅταν πολιορκῆται ὑπερασπίζεται εὐκολώτερα, ἐν ὅσῳ πρέπει νὰ παλαίσῃ ἐναντίον ἐκείνων, οἱ όποιοὶ ἐπιτίθενται ἀπ' ἔξω ἐναντίον της, ἀλλὰ κινδυνεύει τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν όποίαν οἱ ἐχθροὶ ἔχουν σχέσεις ἐντὸς αὐτῆς. Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ τὸν ἄνθρωπον. Τὸ κακόν, τὸ όποῖον πρέπει νὰ καταπολεμήσῃ, ἔχει μυστικὰς σχέσεις μέσα εἰς τὴν καρδίαν του. Αὐτὴ δὲ εἶνε ἡ κυριώτερα δυσκολία.

Ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὸ τὸ ἐντὸς ἡμῶν κακόν, τὸ όποῖον εἶνε δυνατόν νὰ βεβαιώσωμεν ἀπὸ τὴν μικρὰν ἡλικίαν, καὶ τὸ όποῖον δὲν εἶνε ἔργον μας;

Ἐν μέρει ἔρχεται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ κληρονομικότητά.

Καθεὶς ἄνθρωπος εἶνε κληρονόμος. "Ὅταν γεννᾶται φέρει κακὰς τάσεις. Συχνὰ ἠκούσατε νὰ ὀμιλοῦν δι' οἰκογενειακὰς ἀσθενείας. Ἡ φυματίωσις π. χ. μεταδίδεται εἰς τὰ τέκνα." Ἐν νεογέννητον εἶνε

δυνατὸν νὰ ἔχη ἐντὸς του τὸ σπέρμα μᾶς ἀσθενείας. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐλαττώματα οἰκογενειακά, καθὼς ἢ μέθη, ἢ ἀκαθαρσία, ὁ φθόνος καὶ ἡ φιλαργυρία. Ἀλλὰ δὲν ἀνήκομεν μόνον εἰς τὴν ἰδιαιτέραν οἰκογένειάν μας. Ἀνήκομεν καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ὅποια εἶνε μία μεγάλη οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ἡ κυριώτερα ἀσθένεια, ἢ ὅποια μετεδόθη παγκοσμίως εἰς ὅλα τὰ μέλη της εἶνε ἐν εἶδος φυσικῆς ἀγριότητος ὡς πρὸς τοὺς ὁμοίους μας. Αὕτη μᾶς κάμνει νὰ λησμονῶμεν τὰ καθήκοντά μας πρὸς αὐτούς, μᾶς κάμνει σκληροὺς, κακοὺς, ἐγωϊστάς, καὶ διαρκῶς μᾶς ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τῆς τάξεως, ἢ ὅποια κατεστάθη ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ ἀγαπώμεθα μετὰξὺ μας. Ἀπὸ τὸ κυριώτερον αὐτὸ ἐλάττωμα προέρχονται ὅλα τὰ ἐλαττώματα λεπτομερῶς. Κοντὰ εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς, οἱ ὅποιοι εἶνε ἐγκατεστημένοι εἰς τὸ πνεῦμά μας, ἔχομεν ἐχθροὺς, οἱ ὅποιοι προέρχονται ἀπὸ ὅσους μᾶς περιβάλλουν. Αὐτοὶ δὲ εἶνε τὰ κακὰ παραδείγματα καὶ αἱ κακαὶ συνήθειαι. Ὁ αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος, τοῦ ὁποίου θαυμάζομεν τὴν ὡραίαν ζωὴν, διηγεῖται εἰς μερικὰς σελίδας ἀπὸ ποῖον ἔμαθεν νὰ κανονίξῃ τὰς πράξεις του.

Ἀναφέρει συγγενεῖς, ἄνδρας δημοσίους, μάλιστα δὲ καὶ ὑπηρέτας. Ἄς τὸν ἀκούσωμεν.

Ἀπὸ τὸν πρόγονόν μου Verus ἔλαβα τὸ παράδειγμα τοῦ γλυκοῦ ἡθους καὶ τῆς ἀμεταβλήτου ὑπομονῆς. Ὁ πατέρας μου ἀφῆκε εἰς ἐμὲ τὴν ἀνάμνησιν τῆς μετριοφροσύνης καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ χαρακτῆρος. Ἀπὸ τὴν μητέρα μου θέλω νὰ ἐνθυμηθῶ τὴν εὐσέβειάν της καὶ τὴν ἀγαθοεργίαν της ὅχι μόνον νὰ ἀπέχω, καθὼς ἐκείνη, νὰ κάμνω τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ τὸ βάλλω εἰς τὸν νοῦν μου νὰ ζῶ τὴν ὀλιγαρχικὴν ζωὴν της, ἢ ὅποια τόσον ὀλίγον ὁμοίαζε τὴν συνειθισμένην πολυτέλειαν τῶν πλουσίων.

Εἰς τὸν παιδαγωγόν μου χρεωστῶ τὸ ὅτι γνωρίζω νὰ ὑποφέρω τὸν κόπον, νὰ περιορίζω τὰς ἀνάγκας μου, νὰ ἐργάζομαι καὶ ἐγὼ, νὰ μὴ ἀνακατώνομαι εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων καὶ νὰ μὴ ἀφήνω νὰ μέ πλησιάζῃ ἡ συκοφαντία.

Ὁ Diogenète μὲ ἐνέπνευσε νὰ μισῶ τὰς ματαίας ἐνασχολήσεις. Ἐπίσης εἰς αὐτὸν ὀφείλω ὅτι ἔμαθα νὰ ἀνέχωμαι τὴν ἐλευθεροστομίαν. Ὁ Rusticus μὲ ἔκωμε νὰ ἐννοήσω ὅτι ἔπρεπε νὰ διορθώσω καὶ νὰ καλλιεργήσω τὸν χαρακτῆρά μου. Μὲ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν ἐσφαλμένον δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον παρασύρουν οἱ σοφισταί.

Αὐτά, τὰ ὅποια λέγει ἐδῶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος διὰ τὸ σωτή-

ριον παράδειγμα, εἰς πόσας περιστάσεις θά ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ἐπιναλάβῃ κανεὶς ἀλλ' ἀντιθέτως, διὰ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὸ βλαβερὸν παράδειγμα;

Ἐάν ὁ ἄνθρωπος εἶχεν ἄρκετὰ καλὸν καὶ διορατικὸν μνημονικὸν διὰ νὰ παρατηρῇ καὶ συγγρατῇ τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διαγωγὴν του γεγονότα, θά ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ποῦ καὶ ἀπὸ ποῖον ἔμαθε τὰ κακὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει καὶ τὰς κακὰς πράξεις, τὰς ὁποίας κάμνει. Ἀποκτῶμεν συνηθείας, τῶν ὁποίων ἡ ἰδέα ἴσως ποτὲ δὲν ἐσπάρῃ εἰς τὸ πνεῦμα μας. Μᾶς ἔρχονται ἀπὸ κανένα σύντροφον, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐνέπνευσε, μᾶς ἐξήγειρε, μᾶς παρέσυρε καὶ ἔγινε καθηγητὴς μας εἰς τὴν τέχνην τοῦ νὰ κάμνωμεν τὸ κακόν. Τὸ περιβάλλον ἐξασκεῖ ἐπάνω μας πολὺ δυνατὴν ἐπίδρασιν. Εἵμεθα προικισμένοι μὲ πνεῦμα μιμητικὸν τὸ ὁποῖον εἶνε ἀπαραίτητον εἰς τὴν ζωὴν. Ὅ,τι μανθάνομεν τὸ χρεωστοῦμεν εἰς αὐτὸ τὸ πνεῦμα. Ἀλλοίμονον ὅμως, συχνὰ παρουσιάζεται εὐκαιρία νὰ ἀποπλανηθῶμεν καὶ νὰ διαφθάρωμεν. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅ,τι βλέπομεν νὰ κάμνουν οἱ ἄλλοι. Ὅταν κανεὶς ἀνατρέφῃται μεταξὺ παραδειγμάτων βλαβερῶν, κινδυνεύει νὰ τὰ μιμηθῇ μάλιστα δὲ πρὶν νὰ διακρίνῃ τὸν κίνδυνον. Τὸ κακὸν παράδειγμα μὲ ὅλας τὰς μορφάς του εἶνε ὁ κυριώτερος ἐχθρὸς μας.

Ἐάν δὲν εἶχαμεν οὔτε προηγουμένας κακὰς τάσεις ἐντὸς μας, οὔτε διεφθαρμένα παραδείγματα γύρω μας, ἡ πάλῃ μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ θά ἦτο πολὺ ἀπλῆ. Θά εἵμεθα πολεμισταὶ ἐλεύθεροι εἰς τὰς κινήσεις μας. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τοῦτο· ὁ ἄνθρωπος εἶνε πολεμιστὴς φορτωμένος ἐμπόδια. Φαντασθῆτε στρατιώτην φορτωμένον μὲ ἀποσκευάς, νὰ φέρῃ εἰς τὸ πόδι σφαῖραν σιδηρᾶν καὶ νὰ εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ μάχῃται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐάν θέλητε νὰ νὰ σᾶς κάμω καὶ ἄλλην σύγκρισιν. Πάντοτε εἶνε καλὸν νὰ κάμνῃ κανεὶς εὐχάριστα τὰ σοβαρὰ θέματα.

Ὅλοι ἔχομεν ἰδῆ δρομεῖς νὰ ἀγωνίζονται εἰς τὴν ταχύτητα. Ἀπαλλάσσονται ἀπὸ ὅ,τι εἶνε δυνατόν νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, διὰ νὰ τρέχουν καλλίτερα. Ἀλλὰ συχνὰ, διὰ νὰ μπερδεύσουν τὸ τρέξιμον, ἐφευρίσκουν κάθε εἶδους μέσα. Ἐν ὅ,τι τὰ περισσότερον ἐπιτυχημένα, ἀπὸ τὰ περισσότερον κωμικά, εἶνε τὸ νὰ βάλουν τὸν δρομέα εἰς ἕνα σάκκον δεμένον εἰς τὴν μέσην. Ὁ δρομεὺς ἔχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ χέρια ἐλεύθερα καὶ τὰ πόδια δεσμευμένα. Κάποτε δεσμεύουν καὶ τὰ χέρια. Τοῦτο τὸ ὀνομάζουν δρόμον εἰς σάκκον καὶ εἶνε πολὺ δύσκολον, ἀλλὰ μὲ τὴν καλὴν θέλησιν φθά-

νουν πάλιν εἰς τὸ τέρμα, ἀξίζει δὲ βέβαια νὰ κερδίση κανεὶς τὸ βραβεῖον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Παρομοίως εὐρίσκονται οἱ ἄνθρωποι τῶν ὁποίων τὸ ἔργον εἶνε ἰδιαίτερος κοπιαστικόν.

Ἄς μὴ λησμονῶμεν τοῦτο, ἂν δὲ πολλοὶ μεταξὺ μας τρέχουν γρηγορότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἅς συλλογισθῶμεν ὅτι οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἴσως εἶνε ἠναγκασμένοι, νὰ τρέχουν μέσα εἰς σάκκον. Τότε δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς κανένα νὰ τοὺς περιφρονήση.

Εὐτυχῶς ἰσχυροὶ σύμμαχοι ἔρχονται νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τόσους ἐχθροὺς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν συμμαχίη ἐναντίον μας. Ἄς μὴ τοὺς λησμονῶμεν. Τὸ νὰ λογαριάζη κανεὶς τοὺς ἀντιπάλους του εἶνε φρόνιμον τὸ νὰ θεωρῇ δὲ τοὺς φίλους του εἶνε εὐχάριστον. Χωρὶς ἄλλο τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμποδίξῃ ἀπὸ τὸ νὰ βασιζόμεθα εἰς τὰς δυνάμεις μας τὰς προσωπικὰς καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Ἡ βεβαιότης ὅτι ἔχομεν συμάχους εἶνε κατὰ τὸ ὅποιον νὰ ἀναπλέξῃ τὸ θάρρος μας καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐλπίδα μας, ὄχι δὲ νὰ μᾶς παρακινήσῃ εἰς ἀδράνεια.

Καὶ πρῶτον ἔχομεν συμάχους ἐντὸς ἡμῶν· ἂν ἡ ψυχὴ μας ἔχῃ ἴχνη λυπηρῶν κληρονομικότητων, ἔχει ὅμως καὶ σημεῖα εὐνοϊκά. Ὑπάρχουν μέσα μας ἔνστικτα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα καθὼς καὶ τὰ κακά, εἶνε κληρονομία, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν πῶς μᾶς ἔρχονται ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς. Μερικαὶ οἰκογενεακαὶ ἀρεταὶ μεταδίδονται ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν υἱόν. Αὐτὰ τὰ κληρονομικὰ προτερήματα δὲν εἶνε ἰδική μας ἀξία καθὼς καὶ τὰ κληρονομικὰ ἐλαττώματα δὲν εἶνε προσωπικὸν σφάλμα μας. Ἐδῶ κερδαίνομεν ἀπὸ τὸν νόμον ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου ἐστρέφετο ἐναντίον μας. Ἄλλ' ἡ εὐγένεια ἔχει ὑποχρεώσεις: δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χαθοῦν ἢ νὰ κοιμηθοῦν τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα φέρομεν ἐκ γενετῆς. Ἄς εὐγνωμονῶμεν δι' αὐτὰ καὶ ἅς ἐπωφεληθῶμεν ἀπὸ αὐτὰ ὅσον εἶνε δυνατὸν. Τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐντὸς μας πρέπει νὰ χρησιμεύῃ διὰ νὰ παλαίσωμεν ἐναντίον τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐκεῖ.

Κοντὰ εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἀρετὰς εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ θέσῃ τὰ ἔθνικὰ προτερήματα, καθὼς καὶ τὰ προσόντα τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὅποιον ζῶμεν. Τὸ νὰ κληρονομήσωμεν αἷμα γενναῖον, χαρακτῆρα ἐνεργητικόν, ἰσορροπημένον, ψυχὴν εὐθεῖαν, ἢ ὁποῖα νὰ ἐνθουσιάζεται διὰ τὴν ἀλήθειαν, αὐτὸ εἶνε κληρονομία πολυτιμότερα ἀπὸ τὸν πλοῦτον, εἶνε κληροδότημα ἱερὸν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ φυλάζωμεν εὐλαβῶς. Ὁ-

ταν κανείς ἔχει τοιαύτην εὐψυχίαν εἰμπορεῖ νὰ βαδίξῃ εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἔχομεν καὶ ἄλλον σύμμαχον: τὸ καλὸν παράδειγμα μὲ τὴν δύναμίν του, ἢ ὁποῖα ἀκτινοβολεῖ. Τὸ διεφθαρμένον παράδειγμα παραστρατίζει τὴν θέλησιν πρὸς τὸ κακόν· μᾶς διεγείρει, μᾶς πειραΐζει. Ἄλλὰ τὸ παράδειγμα μιᾶς ὠραίας ζωῆς μᾶς ἠλεκτρίζει διὰ τὸ καλόν. Τὸ ἐν ἔξυπνᾷ μέσα εἰς ἡμᾶς τὸ κτήνος, προκαλεῖ τὰ κακὰ ἔνστικτα καὶ συμμαχεῖ μὲ αὐτά. Τὸ ἄλλο ὡς μὲ σάλπιγγα σημαίνει εἰς τὰς ψυχὰς μας τὸ ἐγερετήριο ὄλων τῶν σωτηριαῶδων ἐνεργειῶν. Τὰς συναθροίζει, τὰς ὀργανώνει, τὰς παρατάσσει εἰς μάχην καὶ τὰς σύρει εἰς τὰ βήματά του. Τὸ παράδειγμα δὲν εἶνε μόνον ἔνδειξις, δὲν εἶνε μόνον μία συμβουλή. Δὲν προσδιορίζει μόνον τὸν καλὸν δρόμον, καθὼς ἐν καλὸν παράδειγμα γραφῆς, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὸν ὀρθὸν τύπον τῶν γραμμάτων καὶ κατόπιν μᾶς ἀφήνει εἰς τὰς δυνάμεις μας. Ὅχι, τὸ παράδειγμα εἶνε δύναμις, ἢ ὁποῖα ἐνεργεῖ, μεταδίδει εἰς ἡμᾶς μίαν ἀρχὴν ἐνεργείας. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶνε κάτι κολλητικόν.

Τὸ παράδειγμα δὲν ἀποθνήσκει μαζὶ μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸ ἔδωκαν. Ζῆ καὶ κατόπιν των. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἔχομεν ὄχι μόνον τὰ καλὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα μᾶς περικυκλώνουν, ἀλλὰ καὶ τὰ παραδείγματα ὄλου τοῦ παρελθόντος. Διὰ τὸ νὰ ὑποστηριχθῶμεν, νὰ τραφῶμεν, νὰ βοηθηθῶμεν, ἔχομεν τὰς πράξεις καὶ τὰς σκέψεις ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς ἠγάπησαν τὴν δικαιοσύνην, ἐζήτησαν τὴν ἀλήθειαν, ἔπραξαν τὸ ἀγαθόν. Οἱ ἥρωες, οἱ ἄγιοι, οἱ σοφοὶ, οἱ προφῆται, ὁ Χριστὸς, οἱ Ἀπόστολοι, ὄλοι ἐκεῖνοι, ταπεινοὶ ἢ ἐπίσημοι, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ὑπέρμαχοι τοῦ ἀγαθοῦ, εἶνε σύμμαχοί μας. Τὴν εὐγενῆς συντροφιά, τὴν τιμὴν νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς εἰς αὐτὴν τὴν ἀθάνατον φάλαγγα ὡς ἀφανῆς καὶ μικρὸς στρατιώτης! Ὅλοι αἱ βοηθητικαὶ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπότητος μᾶς περιστοιχίζουσιν. Ὁ Χριστὸς εἶπε μίαν ἡμέραν: «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ἡ ἀγία ἀνθρωπότης ὄλων τῶν ἐποχῶν μᾶς δίδει μὲ τὸ στόμα του αὐτὴν τὴν διαβεβαίωσιν.

Ἐπερὶ τὸν δὲ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους μᾶς ῥίπτει, ἔχομεν τὴν αἰωνίαν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ὑπάρχῃ τὸ ἀγαθόν, νὰ θριαμβεύῃ ἡ Δικαιοσύνη καὶ νὰ νικᾶται τὸ κακόν.

Λοιπὸν δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν μάχην μόνοι ἢ παραδεδομένοι ἀπὸ πρὶν εἰς τοὺς ἐχθρούς μας, ἀλλ' εἰσερχόμεθα εἰς αὐτὴν μὲ κα-

λόν ἀρχηγόν, μὲ ἀναριθμήτους συμμάχους καὶ μὲ τὴν βεβαίαν ἔλ-
πίδα ὅτι εἰς τὸ τέλος τῶν προσπαθειῶν μας θὰ νικησώμεν.

ΤΙ ΕΧΟΜΕΝ ΝΑ ΠΡΑΞΟΜΕΝ

ΣΤ' Οἱ νόμοι τῆς ζωῆς.

Ὁ ἀγὼν ἔχει τοὺς κανόνες του, μὲ τοὺς ὁποίους ὀφείλει νὰ συμμορφωθῆ καὶ ὁ ἀπλοῦς στρατιώτης καὶ ὁ ἀξιωματικός, διότι διαφορετικὰ θὰ νικηθῆ. Δὲν φθάνει ὁ στρατιώτης νὰ εἶνε μόνος ἀποφασισμένος, πρέπει συγχρόνως νὰ ἔχη καὶ πειθαρχίαν. Ὡς πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν δὲ, ὅσον καὶ ἂν εἶνε λαμπρὸς καὶ δοξασμένος, πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, τοὺς νόμους τῆς στρατηγικῆς τέχνης.

Ἄς ἐμπνεώμεθα ἀπ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα καὶ διὰ νὰ προτοιμαζώμεθα, ὥστε νὰ κρατῶμεθα καλὰ εἰς τὸ πεδίου τῆς τιμῆς, ἄς μελετῶμεν μὲ ἐπιμέλειαν τοὺς νόμους τῆς ζωῆς, τὰς κυριωτέρας περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας καλούμεθα νὰ ριψοκινδυνεύσωμεν.

Διὰ τοῦτο πρῶτον ἄς σκεφθῶμεν τί εἶνε νόμος. Ἐχουμ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο πολλὰς ἐσφαλμένας ἰδέας καὶ ὅμως εἶνε ἐν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει περισσότερον νὰ ὀρισθῶν καὶ διαφωτισθῶν. Θὰ δοκιμάσωμεν λοιπὸν νὰ τὸ κάμωμεν μὲ τρόπον ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλοῦν.

Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι φαντάζονται ὅτι νόμος εἶνε μία διαταγή, τὴν ὁποῖαν ἠθέλησε κάποιος νὰ δώσῃ καὶ ἡ ὁποία θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατυπωθῆ μὲ ἄλλον τρόπον. Διὰ νὰ μεταβάλωμεν δὲ τὸν νόμον, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μετατοπίσωμεν μερικὰς ἰδέας ἢ μερικὰς συνηθείας. Ὅταν αὐτὴ ἡ ἀρχὴ ἐφαρμοσθῆ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ζωῆς, παραδεχόμεθα ὅτι ὅλα εἶνε μία ψευδὴς σύμβασις, μία αὐθαίρετος διάταξις. Βέβαια ὑπάρχουν νόμοι αὐθαίρετοι, τοὺς ὁποίους ἔχουν κάμη οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ὀδηγῶνται ἀπὸ τὰ πάθη των, ὅταν πλανῶνται ἀπὸ τὴν ἀμάθειάν των. Ἀλλὰ οἱ νόμοι τῆς ζωῆς δὲν εἶνε αὐθαίρετοι, εἶνε ἀναγκαῖοι καὶ αἰώνιοι, καθὼς οἱ νόμοι τῆς φύσεως. Οἱ νόμοι ὑπάρχουν εἶνε δυνατόν νὰ μὴ τοὺς γνωρίζωμεν, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν εἰς ἡμᾶς νὰ τοὺς μεταβάλωμεν. Τὸ μεγαλείτερον συμφέρον μας εἶνε νὰ τοὺς ζητήσωμεν, νὰ τοὺς μελετήσωμεν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμεν. Ὁλος ὁ κόσμος γνωρίζει τὴν παραγγέλλει ὁ Δεκάλογος: «οὐ φρονεῖσεις», Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευ-

δῆ», «Ὁὐ κλέψεις», «Ὁὐ ποιήσεις ἀσεβές τι ἢ ἐπαίσχυντον.»

Ἐκ τούτου προέρχεται ἡ ἀξία αὐτῶν τῶν παραγγελμάτων; Μήπως διότι τὰ ἐδημοσίευσεν ὁ Μωϋσῆς; Μήπως διότι τὰ υἰοθέτησεν ἡ Ἐκκλησία; Ὁ Θεός, εἰς τὸν ὅποιον δικαίως τὰ ἀποδίδουν αἱ παραδόσεις μας, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπαγορεύσῃ ἄλλα καὶ νὰ εἰπῇ π. χ. «Φονεύσεις», «Ψευδομαρτυρήσεις», «Κλέψεις», «Πορεύσεις ὅτι ἀσεβές». Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν ἄνθρωποι καλοὶ θὰ ἦσαν οἱ φρονεῖς, οἱ κλέπται, οἱ ἀπαταιῶνες καὶ τὰ διεφθαρμένα ὄντα, τὰ ὅποια εὐχαριστοῦνται εἰς τὰς αἰσχροτήτας καὶ τὴν φαυλότητα. Δὲν ἐννοεῖτε πόσον παράλογος εἶνε αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις; Ἡ ζωὴ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῆ, ἂν οἱ ἄνθρωποι ἤρχιζαν νὰ φονεύωσι, νὰ ψεύδωνται, νὰ κλέπτωσι καὶ νὰ ἐξευτελιζῶνται; Νομίζω ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἐν ἔτος, ἂν ὠδηγεῖτο ἀκριβῶς καὶ κατὰ τρόπον γενικὸν σύμφωνα πρὸς τοιοῦτου εἴδους παραγγέλματα.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι οἱ νόμοι τῆς ζωῆς δὲν εἶνε αὐθαίρετοι. Δὲν ἐγεννήθησαν οὔτε ἀπὸ τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἀπὸ τὴν ιδιότροπον θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος διατάσσει καθὼς ἀρέσει εἰς αὐτόν. Εἶνε θεμελιωμένοι μέσα εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν. Ὑπάρχουν νόμοι διὰ νὰ ζῶμεν, καθὼς ὑπάρχουν νόμοι διὰ νὰ οἰκοδομῶμεν. Δοκιμάσατε λοιπὸν νὰ κτίσῃτε γέφυραν ἢ κατοικίαν χωρὶς νὰ συμμορφωθῆτε μὲ τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἰσορροπίας. Βέβαια αὐτοὶ οἱ νόμοι ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· ὁ γνῶμων καὶ τὸ βαρῦδιον εἶνε ἀνθρώπινα ἐπινοήματα ἀλλ' οἱ κτίσται καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες, ὅταν μανθάνουν βραδέως τὰς κυριώτερας ἀρχὰς τοῦ ἐπαγγέλματός των, ἀκολουθοῦν τὴν φύσιν καὶ τὸν σταθερὸν νόμον τῆς. Ποτὲ δὲν θὰ ἔλθῃ καιρὸς, κατὰ τὸν ὅποιον θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἀκολουθήσῃ ἄλλους νόμους, νὰ κτίσῃ χωρὶς νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἀντοχὴν τῶν ὑλικῶν καὶ διὰ τὴν κάθειρον γραμμὴν.

Καὶ αὐτοὶ οἱ νόμοι τῆς ζωῆς διευκρινίσθησαν καὶ ἐγνωρίσθησαν ἀργά. Καὶ αὐταὶ αἱ πλάναι των ἐδίδαξαν τοὺς ἀνθρώπους. Ὁποῖος πίπτει καὶ πληγώνεται ἐρωτᾷ ἑαυτὸν διατί ἔπεσε καὶ γίνεται προσεκτικώτερος. Ὁποῖος τρώγει βλαβερὸν καρπὸν πίπτει ἀσθενὴς καὶ εἰς τὸ μέλλον προφυλάσσεται ἀπὸ τὸ νὰ ἐγγίσῃ αὐτὴν τὴν βλαβερὰν τροφήν. Οἱ ἄνθρωποι ἔπαθαν ἀπὸ μακρὰν καὶ λυπηρὰν πεῖραν ὅτι διὰ νὰ ζοῦν κατὰ βέβαιόν τινα τρόπον ἔκαμαν ἐσφαλμένον δρόμον καὶ διὰ νὰ σημειώσουν καλλίτερον τὸν δρόμον των

ἔχουν ἐκφράση μὲ ἀξιώματα τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς σοφίας, ἡ ὁποία ἐνίοτε ἐστοίχισεν εἰς αὐτοὺς ἀκριβῶς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ναυτικοί, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐταξειδευσαν μὲ ἀβεβαιότητα, ὑπέφεραν περιπετείας καὶ ἔπαθαν ναυάγια, ἐδημιούργησαν ὅλα τὰ σήματα καὶ τοὺς φάρους, τοὺς ὁποίους βλέπει κανεὶς κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν. Αὐτὰ τὰ σήματα καὶ οἱ φάροι μὲ τὰ διάφορὰ χρώματα τῶν εἶνε μία γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος τῆς θαλάσσης ἐννοεῖ. Γνωρίζει ὅτι ἡ τάδε φωτιά θέλει νὰ εἰπῆ: Προσέχετε ὅσοι τρέχετε! — αὐτὸ τὸ φῶς τὸ φιλικὸν ἐκεῖ κάτω λέγει πρὸς αὐτόν: Ἰδοὺ ὁ σωστὸς δρόμος.

Ἄς συνοψίσωμεν τώρα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἴπαμεν πρὸ ὀλίγου ὡς πρὸς τοὺς νόμους τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄς βγάλωμεν ἀπ' αὐτὸ ἓν γενικὸν συμπέρασμα.

Ὁ νόμος ἑνὸς ὄντος, τὸ ὁποῖον ζῆ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶνε αὐτοῦ τοῦ ὄντος, ἀπὸ τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας φέρει ἐντός του, ἀπὸ τὸν ὀργανισμόν του, ἀπὸ τὴν κατασκευὴν του καὶ ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν χαρακτήρων του. Διὰ νὰ ἀναθρέψωμεν ἓν ζῶον, πρέπει νὰ τὸ γνωρίσωμεν. Τὸ πουλὶ δὲν ζῆ καθὼς τὸ ψάρι. Ὁ μικρὸς λέων ἀπαιτεῖ διαφορετικὴν διαίταν ἀπὸ τὸ μικρὸ κουνέλι. Διὰ νὰ γνωρίσωμεν πῶς πρέπει νὰ ζῆ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τί εἶνε καὶ τί ἀξίζει. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἔχει φύσιν σωματικὴν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ φροντίξῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του ὑπὸ τὰς τρεῖς αὐτὰς ἐπόψεις, νὰ μὴ παραμελῇ καμμίαν ἀπὸ αὐτὰς καὶ νὰ τὰς λογαριάζῃ ἀναλόγως τῆς ἀξίας των. Λέγουσιν: Εἶνε ἀνάγκη νὰ εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἓν καλὸν ζῶον, τοῦτο δὲ εἶνε ὀρθόν. Ὅταν παραμεληθῇ ἡ ἐξασθενήση τὸ σῶμά του γίνεται δι' αὐτὸν τοιοῦτον φορτίον καὶ ἐμπόδιον, ὥστε δὲν δύναται πλέον νὰ ἀσχοληθῇ δι' ἄλλο τίποτε. Τὸ καλλίτερον μέσον διὰ νὰ κάμῃ τὸ σῶμά του ὄργανον ἰκανὸν νὰ ὑπηρετῇ τὸ πνεῦμά του, εἶνε νὰ ἀγρυπνῇ δι' αὐτὸ, νὰ τὸ γυμνάξῃ, νὰ τὸ εὐχαριστῇ καὶ τέλος νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ὑγίαν.

Ἡ ὑγεία τῆς διανοίας ἐξαρτᾶται καὶ αὐτὴ ἀπὸ μίαν ἐπιμεμελημένην καὶ καλὰ ἐννοουμένην καλλιέργειαν. Ἄν, ὅταν λείπῃ ἡ καθαριότης καὶ αἱ σωματικαὶ φροντίδες, γεννῶνται ἀσθένειαι, ὅταν λείπῃ ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια γεννῶνται συγχύσεις. Ἡ ἀμάθεια ἡ δεισιδαιμονία καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν διανοητικῶν ἀσθενειῶν προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅτι λείπει ἡ καλλιέργεια. Πνεῦμα ὑγιὲς εἰς σῶμα ὑγιὲς. κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὄριζον οἱ ἀρχαῖοι τὴν κατάστασιν τοῦ κανο-

Ζ' Ὁ ἄνθρωπος μεμονωμένος καὶ ὁ νόμος του.

Ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον τὸν ἄνθρωπον μεμονωμένον χωρὶς νὰ ἀσχοληθῶμεν δι' ὅτι τὸν περιτριγυρίζει. Ἐξετάσωμεν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον πρέπει ἕκαστος νὰ ἐνεργῇ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐδῶ εἰς ὅλην τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου κυριαρχοῦν δύο κανόνες: νὰ σέβηται ἑαυτὸν καὶ νὰ κυβερνᾷ ἑαυτὸν.

Πρῶτον νὰ σέβηται ἑαυτὸν. Ὡς πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ κάμνωμεν τὴν θεμελιώδη διάκρισιν μεταξὺ τοῦ κακοῦ καὶ ἐξηυτελισμένου προσωπικοῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν ἀλαζονείαν, τὸ ὁποῖον πολὺ δικαίως καταδικάζεται, καὶ τοῦ κανονικοῦ καὶ ἀναγκαίου προσωπικοῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται κανεὶς τι ἀξίζει, τὸ νὰ εἶνε κάτι, νὰ διεκδικῇ τὴν διακεκριμένην ὑπαρξίν του καὶ τὸ δίκαιόν του. Ὁ ἀλαζονικὸς ἄνθρωπος κάμνει κάτι παράλογον, ἀποδίδει σημασίαν εἰς τὴν ὀλιγώτερον σημαντικὰ μέρη τοῦ εἶναί του ὑπερτιμᾷ λ. χ. τὴν ὠραιότητά του, τὴν δυνάμιν του, τὰ πλούτη του, τὰς γνώσεις του, ἔχει δι' ἑαυτὸν ὑπερβολικὴν ἰδέαν καὶ λαμβάνει εἰς τὸν κόσμον πολὺ μεγάλην καὶ πάντοτε γελοίαν θέσιν. Ἄλλ' ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχη διὰ τὸν ἑαυτὸν του γνώμην πολὺ παραμικρὰν, νὰ σβύνεται νὰ μὴ ἔχη, λ. χ. τὸ θάρρος τοῦ εἶνε.— Ἔσο κάτι, αὐτὸ τὸ θέλει ὁ Θεός. (Ose être ἔχε τὴν τόλμην νὰ εἶσαι, ἦτο τὸ σύνθημα τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Félix Peccaut). Ἄλλως δὲν θὰ ὑπῆρχον τόσαι διαφοραὶ εἰς τὰς φύσεις καὶ τοὺς χαρακτῆρας. Ἐδημιουργήθημεν καὶ ἐτέθημεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ ἐκπληρώσωμεν ἓν ἐπάγγελμα, ἓν ἔργον. Καθεὶς ἔχει τὸ ἔργον του, καθὼς καὶ ἰδιαιτέρας ἰκανότητας διὰ νὰ καταγίνη εἰς αὐτό. Καθὼς τὸ πουλὶ ἔχει τὸ ἄσμά του καὶ εἶνε ἐπιφορτισμένον νὰ τραφῇ αὐτὸ καὶ ὄχι τὸ ἄσμα ἄλλου πουλιοῦ, κατ' αὐτὸν τὸν

τρόπον ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ σκάψη τὴν ἰδικήν του αὐλακὰ· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ζῆ τὴν ζωὴν του νὰ εἶνε ὅ.τι εἶνε μὲ σταθερότητα καὶ βεβαιότητα καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ ταράττηται ἀπὸ τίποτε καὶ ἀπὸ κανένα.

Ἐὰς παραθέσωμεν ἐδῶ δύο στίχους τοῦ Victor Hugo, ὁ ὁποῖος θαυμάσια ζωγραφίζει τὸ ἀπλοῦν καὶ ἡσυχον αὐτὸ θάρρος τοῦ νὰ εἶνέ τις μεθ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς καὶ μεθ' ὅλα τὰ σκόμματα ἀκόμη:

Το νὰ γελᾷ τις δὲν δύναται νὰ ταράξῃ τὸ ρόδον,

Ποῦ ἀνοίγει τὸν Ἰούνιον, διότι ἔχει κάθῃκον ν' ἀνοίξῃ.

Ἐπάρχει λοιπὸν ἓν αἴσθημα ὑπερηφανείας, τὸ ὁποῖον εἶνε σεβαστὸν καὶ ἀξιοσύστατον καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐμπνέῃ κανεὶς εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔχανε μίαν σημαντικὴν δύναμιν, ἂν δὲν ἐκαλλιέργει αὐτὸ τὸ αἴσθημα. Ἡ δυστυχία τῶν περισσοτέρων μας εὐρίσκεται εἰς τὸ ὅτι δὲν γνωρίζομεν τί ὀφείλομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Διὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς εὐστάθειαν, ἐνέργειαν, θέλητρον εἰς τὰ ἔργα του πρέπει νὰ ἔχῃ ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ τι ἀξίζει. Ἡ ζωὴ μας εἶνε ἅτι τόσον μυστηριώδες, τόσον μέγα ὥστε δὲν θὰ ἦτο δυνατόν κανεὶς νὰ ἐπαγρυπνῇ δι' αὐτὴν ἀρχετὰ, οὔτε νὰ φυλάξῃ αὐτὴν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Ὅταν τὸ πρῶτὶ τῶν ἐορτασίμων ἡμερῶν τὰ κορίτσια μας ἐξέρχονται μὲ λευκὸν ἔνδυμα πῶς ἀποφεύγουν νὰ τὰ ἐγγίσῃ κάθε ἀκάθαρτον σῶμα ἢ σκόνη ἢ κάθε τι, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μολύνῃ καὶ νὰ θαμβώσῃ τὸν στολισμὸν των! Ἐὰς ἔχωμεν διὰ τὴν νέαν ζωὴν μας, διὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν μας τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἀδελφαὶ μας διὰ τοὺς νέους καλλωπισμοὺς των. Ἐὰς προσέχωμεν μήπως μολυνθῶμεν, μήπως ἀφήσωμεν νὰ αἰχμαλωτισθῶμεν

Μερικοὶ ἄνθρωποι ἔχουν τόσον ζωηρὸν αἴσθημα διὰ τὴν οἰκογενειακὴν ἀξιοπρέπειάν των, ὥστε μόνον τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον φέρουν τοὺς ἐμποδίζει νὰ συμπεριφερθοῦν κακῶς. Ἀλλὰ ποία οἰκογένεια εἶνε ἀρχαιοτέρα καὶ περισσότερο σεβαστὴ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας εἴμεθα τέκνα; ποῖον ὄνομα ὑπάρχει περισσότερο ἄξιον ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου ὡς τέκνου τοῦ Θεοῦ;

Ἐὰς τὸ φέρωμεν λοιπὸν μὲ πραγματικὸν σεβασμὸν, διότι φανερώνει τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν κόσμον ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν. Τὸ εὐαγγέλιον λέγει: «Τί ὠφελήσει ἄνθρωπον ἔὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;» Αὐτὸ θέλει

νά δειξῆ ὅτι καθείς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὁ πτωχότερος καὶ δυστυχέστερος καὶ ὁ μᾶλλον ἀπόκληρος ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ βασιλικά στέμματα καὶ ἀπὸ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ. Ποτὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἐμβαθύνῃ ἀρκετὰ εἰς αὐτὸν τὸν λόγον. Ἐάν καταλάμβανε τὴν ἔννοιάν του, καμμία ταπεινὴ περιπέτεια δὲν θὰ τὸν ἐξηυτέλιξε, καμμία τυραννία δὲν θὰ τὸν καθυπέτασσε, καμμία δυστυχία δὲν θὰ κατέστρεφε τὸ θάρρος του, κανεὶς ταπεινὸς συμφεροντολογικὸς πειρασμὸς ἢ χυδαία ἀπόλαυσις δὲν θὰ τὸν ἐδελέαζεν.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει μόνον νὰ σέβηται τὸν ἑαυτὸν του ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν κυβερνᾷ. Ὁ δεῦτερος νόμος, ὁ ὁποῖος ἐκτείνεται εἰς ὅλας τὰς σκέψεις μας καὶ εἰς ὅλας τὰς πράξεις μας, εἶνε ὁ νόμος τῆς μετριοπαθείας.

Ἡ μετριοπάθεια εἶνε τὸ νὰ θέτῃ ὁ ἄνθρωπος μέτρον εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας του, εἰς τὰς ἀπολαύσεις του, εἰς τοὺς λόγους του, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ὑπάρξεώς του καὶ νὰ ἔχη κρίσιν.

Ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε τὴν δύναμιν νὰ διευθύνῃ ὁ ἴδιος τὰς πράξεις του. Ἀλλὰ κατορθώνει τοῦτο σιγὰ σιγὰ. Κατ' ἀρχὰς εἶνε περισσότερο ἀπειθάρχητος, ἄτακτος ὑπερβολικὸς. Μία φυσικὴ ὁρμὴ τὸν παρασύρει πρὸς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἰδιοτροπίας του καὶ ἡ κατάστασίς του, ὅτι εἶνε δημιούργημα ἐλεύθερον, τὸν κάμνει συχνὰ κατώτερον ἀπὸ τὰ κτήνη, τὰ ὁποῖα ὁδηγεῖ τὸ ἔνστικτον. Ἰδοῦ ποῦ πρέπει νὰ ἐπιβληθοῦν τὰ δίκαια ὄρια, ἡ ἐπιφύλαξις, ἡ ἐγκράτεια, τέλος ἡ ἰσορροπία, ἡ ὁποία εἶνε τὸ νὰ μὴ ὑπερηδᾷ κανεὶς τὰ ὄρια. Τίποτε δὲν εἶνε δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ σταματήσῃ κανεὶς εἰς μερικὰς στιγμὰς, κατὰ τὰς ὁποίας πάρασύρεται. Τὸ νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ἐπιτύχῃ, φανερῶνει σύνεσιν καὶ εὐγένειαν. Δυστυχῶς οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι δὲν ξυμνοῦν νὰ κυβερνῶνται. Εἶνε παιγνίδι τῶν ὀρέξεων των καὶ τῶν παθῶν των καὶ ἀφήνουν νὰ παρασύρῶνται ἐναλλάξ εἰς τὰς μᾶλλον διαφόρους διευθύνσεις, πολὺ πέραν ἀπὸ ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ κατάστασις ἐνὸς λογικοῦ ὄντος. Εἶνε ἀνάγκη νὰ μάθῃ ἕνωρις νὰ θέτῃ τάξιν εἰς τὴν ζωὴν του, εἰς τὰς ἐπιθυμίας του καὶ ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ δυσκολία, τὴν ὁποίαν ἔχει κανεὶς διὰ νὰ κανονίσῃ τὴν φύσιν καὶ τὰς ὀρέξεις του, πρέπει νὰ τὸ κατορθώσῃ, διότι διαφορετικὰ κινδυνεύει νὰ μὴ εἶνε ἄξιος νὰ ὀνομάζηται ἄνθρωπος. Ἄνθρωπος δὲν εἶνε τὸ καλάμι, τὸ ὁποῖον παρασύρεται ἀπὸ κάθε ἄνεμον ἢ ἀφήνεται νὰ παρασύρηται καθὼς ἐν ξηρὸν φύλλον ἀπὸ τὰς βιαιὰς ἐντυπώσεις του. Ἄνθρωπος ποῦ ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶνε μία

θέλησις πειθαρχημένη, συνειθισμένη νὰ μὴ συμμορφώνεται μὲ ἓνα νόμον καὶ νὰ βαδίζῃ σύμφωνα μὲ τὸ μέτρον, μὲ τὴν ἐγκράτειαν καὶ μὲ τὴν φρόνησιν εἰς ὅλα τὰ πράγματα.

Ἐπίσης ἀρχὴ τοῦ ἔργου τοῦ ἀνθρώπου εἶνε νὰ φροντίζῃ διὰ τὸ σῶμα καὶ διὰ τὸ πνεῦμά του, νὰ κοπιάζῃ νὰ ἀγρυπνῇ ὡς πρὸς τὴν ὑγείαν του, νὰ γυμνάξῃ τὴν φυσικὴν δύναμίν του, ν' ἀγωνίζεται νὰ καλλιεργῇ τὴν διάνοιάν του, καὶ τὴν συνειδησίαν του, νὰ γίνεται σταθερότερος καὶ νὰ μορφώσῃ τὸν χαρακτήρα του. Σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε ν' ἀποκτήσῃ τὴν δύναμιν καὶ τὴν τελειότητα δι' ἑαυτὸν διὰ τὴν δόξαν ἢ διὰ τὸ συμφέρον του, ἀλλὰ νὰ ἀναπτυχθῇ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ὅσον τὸ δυνατόν διὰ νὰ τεθῇ κατόπιν πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ὁμοίων του.

Ἡ Ὁ ἄνθρωπος ἐν κοινωνίᾳ καὶ ὁ νόμος του.

Ὅταν κανεὶς σκέπτεται διὰ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἐννοεῖ πολὺ γρηγόρα ὅτι καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἶνε τίποτε μόνος του. Ὑπάρχει καὶ διατηρεῖται μόνον μὲ τοὺς δεσμοὺς, οἱ ὅποιοι τὸν προσκολλοῦν εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Αὐτοὶ δὲ οἱ δεσμοὶ εἶνε παραπολλοὶ: ἄλλοι φανεροὶ καὶ ἰσχυροὶ, ἄλλοι κρυμμένοι, τοὺς ὀρίζουν δὲ μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα ἀλληλεγγύη.

Ὁ πρῶτος ἀπὸ ὅλων εἶνε ὁ οἰκογενειακὸς δεσμός. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἰσέρχεται εἰς τὴν ζωὴν τί εἶνε; Εἶνε ὄν παραμικρὸν, χωρὶς βλέμμα, χωρὶς λόγον· εἶνε ὄν, τὸ ὅποιον δὲν γνωρίζει τίποτε ἀκόμη δὲ καὶ τὴν ὑπαρξίν του· εἶνε ἀνίκανον νὰ μετακινηθῇ ἢ νὰ πιάσῃ αἶτι. Ἄδικα θὰ ἐβάλλετε κοντὰ του φορέματα καὶ τρόφιμον θὰ κατεστρέφετο ἀπὸ ψῦχος καὶ πείναν, διότι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ αὐτά.

Χρεωστοῦμεν εἰς τοὺς γονεῖς μας τὸ ὅτι ὑπάρχομεν καὶ θὰ ὀφείλομεν εἰς αὐτοὺς τὴν ζωὴν μας διπλασιῶς, διότι αἱ μητέρες μας ὄχι μόνον μᾶς φέρουν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὰ εὐεργετικὰ καὶ ἐπιτήδεια χέρια τῶν φροντίζουν δι' ἡμᾶς δι' ὅλα τὰ ἔργα, τὰ ὅποια εἶνε ἀπαραίτητα καὶ τὰ ὅποια ἡμεῖς δὲν θὰ ἤτο δυνατόν νὰ ἐκπληρώσωμεν ἀκόμη.

Αὐτὰ αἱ ἀκατάπανστοι φροντίδες, εἰς τὰς ὁποίας χρεωστοῦμεν τὴν σωματικὴν ζωὴν μας, δὲν εἶνε αἱ μόναι, τὰς ὁποίας λαμβάνομεν. Τρεφόμεθα μὲ τρυφερότητα, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ καρδίᾳ

μᾶς ἔξυπνοῦν μὲ τὸ μητρικὸν φίλημα. Καθὼς πίνομεν τὸ γάλα, ἀπορροφῶμεν τὴν ζωὴν, ἣ ὁποία μᾶς περιβάλλει. Ἐάν ἦτο δυνατόν κανεὶς νὰ τὸ λησμονήσῃ, θὰ ἔφθανε νὰ παρατηρήσῃ τὸ παιδί εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Τὸ παιδί μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔχει νὰ μιμῆται κυριολεκτικῶς ποτιζεται ἀπὸ τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνετράφη. Υἱοθετεῖ τὴν γλῶσσαν, τὸν τόνον, τοὺς τρόπους τῆς σκέψεως τὰς χειρονομίας, τὰς τοπικὰς συνηθείας. Ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν καθὼς ὁ καρπὸς ἀπὸ τὸ δένδρον. Ποία δὲ τύφλωσις, ἂν κατόπιν ἀπὸ ὅλα αὐτά, λησμονήσῃ ὅλα, διὰ νὰ συλλογισθῇ μόνον τὸν ἑαυτὸν του.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ἀλληλεγγύην ἔρχεται ἡ ἔθνικὴ ἀλληλεγγύη. Ἡ μικρὰ οἰκογένεια, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμεγαλώσαμεν, μᾶς προετοιμάζει διὰ τὴν μεγάλην ἣ ὁποία εἶνε ἡ πατρίς. Ἡ οἰκογένεια ὁδηγεῖ εἰς τὴν πατρίδα, καθὼς τὸ ρυάκιον ὁδηγεῖ εἰς τὸν ποταμόν. Τὰ πρῶτα αἶτια, τὰ ὁποία μᾶς προσκολλοῦν εἰς τὸν τόπον εἶνε αἱ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, αἱ ἀναμνήσεις τῆς οἰκογενείας. τῆς γῆς ὅπου ἐγεννήθημεν. Ἡ πατρίς εἶνε ὁ τόπος τῶν πατέρων καὶ ἐμμέσως προερχόμεθα ἀπὸ τοὺς προγόνους μας.

Ὁ πατριωτισμὸς ἔχει πρῶτον ἓν χρῶμα ὅλως διόλου τοπικόν. Εἶνε τὸ ἔργον ὅλων τῶν τρυφερῶν ἀναμνήσεων, αἱ ὁποῖαι προσκολλοῦν ἓνα ἄνθρωπον εἰς τὴν γωνίαν τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατάγεται, εἰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι περιέβαλαν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν του. Τὰ αἰσθηματὰ μας ὅσον καὶ ἂν εἶνε πνευματικά, προσηλώνονται πάντοτε εἰς κάποιον ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον βλέπομεν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα προσκολλᾶται μέσα μας εἰς μερικὰς εἰκόνας πολὺ καθαράς, εἰς τὰς ὁποίας ἀναζῆ ὁ τόπος ὅπου ἐγεννήθημεν. Εἰκόνες αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶνε ἡ θέα μιᾶς πόλεως ἢ καὶ ἀγρῶν, ἓν δάσος, ὄρη, ἄκται θαλάσσης. Ἡ γῆ εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε πλουσία ἢ πτωχὴ, ἀσήμαντος ἢ σπουδαία· αἱ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας δανεῖζον εἰς αὐτὴν θέλητρον, τὸ ὁποῖον δὲν εὐρίσκει κανεὶς ἄλλοῦ που. Συχνότερα μάλιστα αἱ ἄγονοι καὶ πτωχαὶ γῶραι εἶνε περισσότερον ἀγαπηταὶ εἰς τὰ τέκνα τῶν.

Ὅσον ὁ ἄνθρωπος μεγαλῶνει ὁ ὀρίζων του πλατύνεται, τὰ ὄρια τῆς στενῆς πατρίδος, ἣ ὁποία περιορίζεται ἀπὸ ἓνα λόφον ἢ ἀπὸ ἓν ρυάκιον, ἐκτείνονται. Μανθάνομεν τότε ὅτι αὐτὴ ἡ ἀγαπητὴ γωνία, ἣ ὁποία εἶνε εἰς ἡμᾶς τόσον οἰκεία, εἰς τὸν ἄμμιον τῆς ὁποίας ἔχομεν ἀποτυπώση τὰ ἕχνη τῶν βημάτων μας καὶ ἔχομεν

χαράξη τὸ ὄνομά μας εἰς τὸν φλοιὸν τῶν δένδρων, ἀποτελεῖ ἓν ὄψωμα μὲ ἄλλας περιφερείας καὶ συνιστᾷ μὲ αὐτὰς ἓν εὐρὸν σύνολον, δηλ. τὴν χώραν. Αὐτὴ ἡ χώρα ἔχει μίαν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς διηγοῦνται καὶ μανθάνομεν μὲ ποίους ἀγῶνας, μὲ ποῖα μακρυνὰ γεγονότα προετοιμάσθη ἢ σημερινὴ κατάστασις τῶν πραγμάτων. Τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τῆς εἶνε εἰς τὴν μνήμην μας καὶ τὰ ψάλλουν τὰ χεῖλη μας. Συνειθίζομεν μὲ τὴν σκέψιν, μὲ τὰ ἔργα τῶν συμπολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς. Αἱ δόξαι καὶ αἱ ἦται των τὰ παθήματα καὶ αἱ ἐπιτυχίαι των μᾶς συγκινοῦν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσκολλώμεθα εἰς τὸ σύνολον τῆς μεγάλης ζωῆς τοῦ ἔθνους. "Ὅταν τοῦτο ἀληθεύη, ὁ πατριωτισμὸς γίνεται πηγὴ, ἡ ὁποία μᾶς ἐμπνέει καὶ μᾶς κάμνει δραστηρίους. Ἡ ἀγάπη τῆς χώρας μᾶς ὑποστηρίζει εἰς τοὺς κόπους μας τοὺς καθημερινούς ὁποιοιδίποτε καὶ ἄν εἶνε οὔτοι. "Ἐχετε μίαν τιμητικὴν ἢ ταπεινὴν ἔστω θέσιν ὁποιανδήποτε θέλετε, ἡ εὐτυχία, ἡ τιμὴ, ἡ φήμη τῆς πατρίδος ἐξυπηρετοῦνται ἀμέσως, καθόσον ἐκτελεῖτε καλὰ τὰ ἔργα σας. Τὸ μέλλον τῆς χώρας δὲν εἶνε ἐμπιστευμένον μόνον εἰς τοὺς ἐπιτηδεῖους διπλωμάτας, εἰς τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας εἰς τοὺς ἰσχυροὺς βιομηχάνους καὶ εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς πολεμιστάς. Τόσον ἐνδιαφέρει εἰς τὴν πατρίδα νὰ ἔχη καλοὺς ἐργάτας, καλοὺς ναύτας, ἐργατικὸς χωρικοὺς, τιμίους ἐργοστασιάρχας, ἀφοσιωμένους ὑπηρετάς, ἐπιμελεῖς μαθητάς, ὅσον ἐνδιαφέρει καὶ τὸ νὰ ἔχη στρατηγούς, ὑπουργούς, σοφοὺς καὶ σπουδαίους παιδαγωγούς. Καθεὶς εἰς τὴν θέσιν του πρέπει νὰ κάμνη τὸ καθήκον του, νὰ ἐνθυμῆται τὴν χώραν, διὰ νὰ εἶνε ἡ ἔθνικὴ ζωὴ ὑγιὴς καὶ ἰσχυρά.

Ἡ πατριωτικὴ ἐπίσης μᾶς παρακινεῖ εἰς τὸ νὰ σεβώμεθα τὴν δημοσίαν τάξιν, τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθνικα συντάγματα. Συγχρόνως μᾶς γεμίζει ἀπὸ εὐμένειαν πρὸς τοὺς συμπολίτας μας εἰς ὁποιανδήποτε πολιτικὴν μερίδα καὶ κοινωνικὴν ὁμάδα ἂν ἀνήκουν ὁποιανδήποτε θρησκευτικὴν πεποιθήσιν καὶ ἂν ἔχουν.

"Ἄς μὴ συγχέωμεν τὸν γνήσιον πατριωτισμὸν μὲ τὸ στενὸν φυλετικὸν αἰσθημα, τὸ ὁποῖον λαμβάνει τὸν τίτλον πατριωτισμὸς καὶ τὸ ὁποῖον κυρίως συνίσταται εἰς τὸ νὰ μισῶμεν τὸν ξένον χωρὶς ὅμως νὰ μᾶς κάμνη περισσότερον φιλαδέλφους οὔτε ἐπεικεστέρους πρὸς τοὺς ἰδικούς μας συμπολίτας. Παράφορος καὶ θορυβοποιὸς πατριωτισμὸς εἶνε διὰ τὸν ἀληθινὸν πατριωτισμὸν ὅτι εἶνε εἰς τὸ καλόν, τὸ φυσικὸν καὶ ὑγιεινὸν κρασὶ τὸ νοθευμένον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶδε ποτε ἀμπέλι.

Ὁ ἀληθινὸς πατριωτισμὸς εἶνε αἴσθημα εὐρὸν καὶ γενναῖον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐξευγενίζει, μᾶς γλυκαίνει, μᾶς κάμνει καλλιτέρους ὡς πρὸς ὅλα καὶ μᾶς προετοιμάζει διὰ μίαν ἀλληλεγγύην ἀκόμη περισσότερον ὑψηλὴν ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην. Ἡ πατρις δὲν εἶνε ὁ τελευταῖος βαθμὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος συνδέεται μὲ τὸ σύνολον τῆς κοινωνίας, κάθε πατρις συνδέεται μὲ τὴν ἀνθρωπότητα. Μία χώρα δὲν θά ἦτο δυνατὸν ν' ἀπομονωθῆ καὶ νά μὴ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ἄλλας. Τὰ ἔθνη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά των συνδέονται καὶ μάλιστα φίλοι ἢ ἐχθροὶ ἔχουν κοινὰ συμφέροντα.

Κάθε χώρα ἔχει συμφέρον νά ζῆ εἰρηνικά μὲ τοὺς γείτονάς της ἀκόμη δὲ ὅσον καὶ ἂν ἔχουν ἀπέναντι αὐτῆς καλὰς ἢ κακὰς διαθέσεις, ἔχει συμφέρον νά τοὺς γνωρίσῃ νά παρακολουθῆ τὰς σκέψεις καὶ τὴν δραστηριότητά των· ἄς μὴ ἀφίσωμεν νὰ μᾶς κυριεύσῃ ποτὲ ὁ κακὸς ἐννοούμενος πατριωτισμὸς. Ἀπὸ πατριωτισμὸν πολλοὶ ἐξαίρετοι πολῖται καταγίνονται εἰς τὸ νά μάθουν ξένας γλώσσας, ἀφήνουν τὴν χώραν των διὰ νά μάθουν τὰς συνηθείας τοῦ ἔξωτερικοῦ καὶ νά φέρουν εἰς τὴν πατρίδα των τὸν καρπὸν τοῦ κόπου καὶ τῆς πείρας των.

Ἄλλως τε ἀπὸ ὅλα τὰ συμφέροντα, ὅσον δὴποτε σεβαστά καὶ ἂν εἶνε αὐτά, ὑπάρχει ἐν τὸ ὁποῖον πρέπει νά μᾶς ὑποχρεώσῃ νά παρακολουθῶμεν ὅ,τι συμβαίνει πέραν ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ σύνορα, ἐννοῶ τὸ ἀδελφικὸν καὶ ἀνώτερον συμφέρον, τὸ αἴσθημα τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθήματα, τὸ ὁποῖον κάθε ἄνθρωπος, διότι ἴσα ἴσα εἶνε ἄνθρωπος πρέπει νά δοκιμάζῃ διὰ τὰ πεπρωμένα τῶν ὁμοίων του καὶ τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται μὲ αὐτὸν τὸν ἄπλοῦν καὶ ὠραῖον λόγον κάποιου ἀρχαίου: Εἶμαι ἄνθρωπος καὶ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον δὲν εἶνε ἀδιάφορον εἰς ἐμέ.

Συνέπειαι τῆς Ἀλληλεγγύης

Ἡ ὑπακοή.

Τώρα θὰ χαράξωμεν τὸ εὐρὸ περιθώριον τῆς ζωῆς ἐντὸς τῆς κοινωνίας. Ἐὰν ἀναφέρωμεν δὲ μερικὰς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς αὐτήν.

Πρώτη ἀπὸ αὐτάς, ἡ ὁποία καθὼς φαίνεται, ἀποβλέπει πρὸ πάντων εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ πραγματικῶς ἐκτείνεται ὑπὸ ἄλλην τινὰ μορφήν εἰς ὀλόκληρον τὴν ζωὴν, εἶνε ἢ ὑπακοή. Ἐπακοὴ δὲ εἶνε τὸ νὰ συμμορφωνώμεθα πρὸς τοὺς νόμους τοῦ συνόλου, εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκομεν.

Ἐὰν ὁμιλήσωμεν πρῶτον διὰ τὴν ὑπακοὴν καθὼς αὕτη παρουσιάζεται δι' ὅλους εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου μας.

Γνωρίζω ὅτι αὐτὸ εἶνε θέμα ὄχι πολὺ εὐχάριστον· δὲν κινεῖ πολὺ τὴν περιέργειαν, δὲν ἐνθουσιάζει. Ὅταν εἴμεθα νέοι, προτιμῶμεν νὰ ἀκούωμεν νὰ διηγούνται ἱστορίας, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἔκπληξιν, νὰ παρευρισκώμεθα εἰς περιγραφὰς μακρυνῶν μερῶν, διὰ θηρία, τὰ ὁποῖα ἔχουν παράδοξον μορφήν, διὰ φυτὰ τερατώδη καὶ διὰ περιέργους περιπετείας, παρὰ νὰ δίδωμεν προσοχὴν εἰς τὴν ὑπακοήν.

Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀπαλλαχθῶμεν ἀπὸ τὸ νὰ ὑπακούωμεν; Δὲν εἶνε περισσότερον εὐχάριστον νὰ κάμνωμεν ὅ,τι θέλομεν; Διατί τὰ μεγάλα πρόσωπα μᾶς ἐπιβάλλουν ἓνα ζυγόν, ὅταν εἴμεθα μικροί; Ἴδου πρακτικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν.

Λέγω ὅτι τὰ μεγάλα πρόσωπα δὲν ἐπενόησαν τὴν ὑπακοὴν ἀπὸ κακεντρέχειαν ἢ ἀπὸ πνεῦμα δεσποτισμοῦ. Ἡ ὑπακοὴ εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων. Ἐὰν λάβωμεν δὲ ἓν παράδειγμα.

Ὅταν κανεὶς θέλῃ νὰ περιπατήσῃ εἰς ἓνα τόπον ἄγνωστον χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ νὰ πατηθῇ εἰς κάθε στιγμήν, πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἓνα ὀδηγόν, ὃ ὁποῖος γνωρίζει αὐτὸν τὸν τόπον. Ἡ ζωὴ λοιπὸν διὰ τὸ παιδί εἶνε τόπος ἄγνωστος, ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη ἐνός ὀδηγοῦ. Ἐπακοὴ εἶνε τὸ νὰ ὑπομένωμεν νὰ μᾶς δεικνύουν τὸν δρόμον. Φυσι-

κοὶ δὲ ὀδηγοὶ εἶνε οἱ γονεῖς ἢ οἱ παιδαγωγοί, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ γονεῖς μας μεταβιβάζουν τὴν ἐξουσίαν των. Ἐμμεθα μέλη μιᾶς οἰκογενείας, τὰ ὁποῖα ἤλθαμεν τελευταῖα χωρὶς πείραν καὶ δὲν εἰμποροῦμεν νὰ πηγαίνωμεν σύμφωνα μὲ τὰς ἰδιοτροπίας μας καὶ νὰ διασαλεύωμεν τὴν τάξιν τῆς οἰκίας, νὰ θέτωμεν εἰς κίνδυνον τὴν ὑγείαν μας, τὸ μέλλον μας καὶ νὰ προσβάλλωμεν τὸ γενικὸν συμφέρον. Τίποτε νομίζω δὲν εἶνε εἰς τὸν κόσμον περισσότερον ἀπλοῦν θεωρητικῶς.

Ὡς πρὸς τὴν πρᾶξιν δὲ εἶνε ἄλλο ζήτημα.

Ἀπὸ τοῦ προέρχεται τὸ νὰ εἶνε τόσον δύσκολον τὸ νὰ ὑπακούωμεν; ἀφ' οὗ ἡ ὑπακοὴ ἐν συνόλῳ εἶνε φυσικὴ;

Ἄς προσπαθῶμεν νὰ σκεφθῶμεν περὶ τούτου· ἂν δὲν εἴχαμεν καμμίαν θέλησιν, θὰ ἐβαδίζαμεν εἰς ἓν σημεῖον δεξιᾶ, ἀριστερᾶ, ἐμπρὸς, ὀπίσω, καθὼς μία μηχανή· αἱ κινήσεις θὰ ἤκολούθουν διαταγῆς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐδίδοντο καθὼς αἱ κινήσεις τοῦ νευροσπάστου ἀκολουθοῦν τὸν σπάγγον. Ἄλλ' ἔχομεν θέλησιν προσωπικὴν. Τοῦτο μάλιστα εἶνε κᾶτι ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα τὰ ὁποῖα κατέχομεν. Μόνον αὐτὴ ἡ θέλησις εἰς τὴν ἀρχὴν εἶνε τυφλή. Ἀκολουθεῖ κατὰ τύχην καὶ μὲ μεγάλην δύναμιν τὴν ὥθησιν ἢ ὁποῖα ἔρχεται. Ὅσον ὀλιγώτερον εἶνε φωτισμένον τὸ λογικὸν τόσον περισσότερον ἰσχυρογνώμων εἶνε ἡ θέλησις. Ἴδου τι συμβαίνει εἰς τὸ παιδί, θέλει κᾶτι ἀπολύτως καὶ ἐπιμένει εἰς αὐτό. Ὅταν τὸ διατάξητε κᾶτι ἄλλο, ἡ θέλησις τοῦ ἀρχίζει ἀγῶνα μὲ τὴν ἰδικὴν σας. Ἐπέρχεται σύγκρουσις ἢ ὁποῖα ἐνίστε εἶνε πολὺ λυπηρά.

Ἡ ἀνατροπὴ συνίσταται εἰς τὸ νὰ φωτίζωμεν, νὰ διευθύνωμεν, καὶ νὰ κάμνωμεν πειθαρχικὴν τὴν θέλησίν μας, ἀλλὰ δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ συντριβῶμεν αὐτήν. Ἄς κάμωμεν μίαν σύγκρισιν. Ἄς συγκρίνωμεν τὸν ἑαυτὸν μας μὲ πῶλους μικροὺς, τῶν ὁποίων ἡ εὐκινησία ἔχει τόσην ἀναλογίαν μὲ τὴν ζωηρότητα τῶν νεαρῶν πνευματικῶν μας. Νὰ ἀναθρέψωμεν ἓνα πῶλον παράφορον δὲν σημαίνει νὰ σπᾶσωμεν τὰ πόδια του, νὰ βγάλωμεν τὰ μάτια του καὶ κατόπιν νὰ εἴπωμεν· ἰδού, εἶνε δαμασμένος καὶ πέρα πέρα ἡσυχος. Ἡ ἀνατροπὴ τοῦ πῶλου συνίσταται εἰς τὸ νὰ τὸν κάμωμεν μὲ μερικὰ κατάλληλα μέσα καὶ σιγὰ σιγὰ περισσότερον ὑπήκοον, τακτικώτερον, ὥστε ἡ δύναμις του νὰ μὴ ἐξοδεύηται εἰς λακτίσματα εἰς τρελλοὺς καὶ βλαβεροὺς δρόμους, ἀλλὰ εἰς προσπαθείας ἀσφαλεῖς καὶ ὠφελίμους.

Ἡ ὑπακοὴ εἶνε ἄλλοτε εὐκολωτέρα καὶ ἄλλοτε δυσκολωτέρα ἀναλόγως τοῦ καταλαμβάνομεν ἢ ὄχι διατὶ ὑπακούομεν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε πάντοτε δυνατόν. Καμμίαν φορὰν λείπει ὁ καιρὸς, ἐπίσης δὲ

συχνά εἴμεθα πολὺ νέοι διὰ τὰ καταλάβωμεν. Εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις πρέπει νὰ ὑπακούωμεν χωρὶς νὰ καταλαμβάνωμεν. Ἀκούσατε αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, ἣ ὁποία θὰ ἐξηγήσῃ τὴν σκέψιν μου.

Κάποιος σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος, κλειδοῦχος, ἔμενεν εἰς τὴν θέσιν του, διὰ νὰ βάλῃ εἰς τὸν σωστὸν δρόμον μίαν ταχειὰν ἀμαξοστοιχίαν, ἣ ὁποία ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔμβαιεν εἰς τὸν σταθμὸν. Ἐξαφνα βλέπει νὰ τρέχῃ εἴκοσι βήματα ἔμπρὸς του τὸ πενταετὲς παιδί του, τὸ ὁποῖον ἐπέρνα τὸν δρόμον χωρὶς νὰ ἰδῆ ὅτι ἤρχετο ἡ ἀμαξοστοιχία. Ἄν ὁ ὑπάλληλος ἄφηνε τὴν θέσιν του, θὰ ἐγένετο ἀφορομὴ νὰ συγκρουσθοῦν αἱ ἀμαξοστοιχίαι καὶ νὰ φρονεῖσθῃ πλῆθος κόσμου, ἄν δὲ ἔμενεν ἐκεῖ, θὰ συνέτριβε τὸ παιδί του. Εἰς αὐτὴν τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐφώνησε μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις του εἰς τὸ παιδί: πέσε κατὰ γῆς. Ἀμέσως τὸ παιδί ὑπήκουσεν, ἣ δὲ ταχεῖα ἐπέρασεν ἀπ' ἐπάνω του χωρὶς νὰ τοῦ ἐγγίση οὔτε τρίχα. Ἐσώθη! Ἄν ὅμως ἤρώτα διατί, θὰ ἐχάνετο.

Ἄς θεωρῶμεν τὴν ὑπακοὴν ὡς ἀπαραίτητον φραγμὸν. Μήπως θέτουμ εἰς τὰς γεφύρας καὶ τοὺς ἐξώστας κιγκλίδας διὰ νὰ μᾶς πιέσουν; Τὰ θέτουμ βέβαια διὰ τὸ καλὸν μας. Ἄς δεῖξωμεν ὀλίγην καλὴν θέλησιν διὰ νὰ τὸ καταλάβωμεν καὶ αὐτὸ θὰ μεταβάλῃ τὰς κακὰς κεφαλὰς μας εἰς εὐπειθεῖς καὶ σκεπτικὰς.

Ὅλος ὁ νόμος τῆς ζωῆς διὰ τὸ παιδί περιέχεται εἰς αὐτὴν τὴν ὥραϊαν ἀρχήν: «τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου». Ὅσοι δὲν θέλουμ νὰ ὑπακούσουμ εἰς αὐτὴν, καθὼς ὁ κλάδος, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ μείνῃ προσκολλημένος εἰς τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν χυμὸν, εἶνε προωρισμένοι νὰ μαρανθοῦν καὶ νὰ ξηρανθοῦν.

Ἐδῶ ἅς διορθώσωμεν μίαν πλάνην. Εἶνε πλάνη καὶ μάλιστα μεγάλη, τὸ νὰ πιστεύωμεν ὅτι οἱ μεγάλοι κάμνουμ ὅ,τι θέλουμ, διότι κανεὶς δὲν κάμνει ὅ,τι θέλει. Ἄλλοι ὑπακούουμ εἰς τὰ πάθη καὶ εἰς τὰς ὀρέξεις των, αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ χειρότεροι δούλοι. Ἄλλοι ὑπακούουμ εἰς τὸ λογικόν, εἰς τὸ καθῆκον, εἰς τὴν συνειδήσιν καὶ αὐτοὶ εἶνε οἱ πραγματικῶς ἐλεύθεροι ἄνθρωποι. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων πρέπει νὰ ἐπιθυμῶμεν νὰ ἀποκτήσωμεν θέσιν. Διὰ νὰ φθάσωμεν δὲ εἰς τοῦτο, ἅς μάθωμεν νὰ ὑποτασσώμεθα, καθὼς τὸ παιδί, εἰς τὴν σεβαστὴν καὶ φωτισμένην θέλησιν τῶν γονέων. Ἐφ' ὅσον εἴμεθα νέοι ὅσον ἀγνοοῦμεν τοὺς νόμους τῆς ζωῆς, αὐτοὶ εἶνε ὁ νόμος μας. Αὐτοὶ εἶνε δι' ἡμᾶς ὅ,τι εἶνε ἡ συνείδησις, ἔφ' ὅσον ἡ ἰδική μας δὲν εἶνε ἀκόμη σταθερά. Ὅταν σεβώμεθα αὐτούς, προετοιμαζόμεθα εἰς τὸ νὰ

σεβώμεθα ἀργότερα καὶ τὰς γνώμας τῆς συνειδησέως μας, ὁ δὲ νόμος ὁ ὅποιος κατὰ πρῶτον εἶνε ἐξωτερικός, ἢ ἀ γίνῃ ἐσωτερικός. Ὁ σεβασμὸς γεννᾶται ὅταν αἰσθανώμεθα ζωηρὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Οἱ κακοί, οἱ κακοῦργοι, οἱ τρελλοί, ὅσοι ἐργάζονται τὴν ἀδικίαν, δὲν γνωρίζουν τὸν σεβασμὸν. Δι' αὐτοὺς τίποτε δὲν εἶνε σεβαστὸν οὔτε ἱερόν. Εἶνε ὅμοιοι μὲ ἀγριόχοιρον, ὁ ὅποιος καταστρέφει ὠραῖον κήπον, ἀναποδογυρίζει μὲ τὸ ρύγχος του τὰ φυτὰ, ποδοπατεῖ τὰς τρυφερὰς σποράς καὶ κυλιέται εἰς τὰ λεπτὰ ἄνθη.

Ὁ σεβασμὸς δὲν μᾶς ταπεινώνει. Νομίζετε ὅτι ὅταν χαιρετίσητε μὲ ματριοφροσύνην ἓνα γέροντα ὁ ὅποιος περὶ ἓνα πολιτικὴν ἐπέσημον, ἐθυσιάσατε ἓν μέρος ἀπὸ τὴν ἀξιοπρέπειάν σας; Ὁχι! ὅταν ὑποκλίνησθε ἐμπρὸς εἰς αὐτόν, ἐξυπνώνεσθε. Τιμᾶτε ὅ,τι ἀξίζει νὰ τιμηθῇ καὶ τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ τιμᾶτε τὸν ἑαυτὸν σας. Τὸ νὰ μὴ σεβώμεθα, ὅ,τι πρέπει νὰ σεβώμεθα, εἶνε τὸ ἴδιον μὲ τὸ νὰ ἀτιμάζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας. Τελευταῖος ἄνθρωπος εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὅποιος δὲν σέβεται τίποτε οὔτε κανένα, ἔγινε δὲ τόσον εὐτελὴς ὥστε δὲν αἰσθάνεται πλέον τὸ ὠραῖον, τὸ εὐγενικόν, τὸ ὑψηλόν, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀξίζει νὰ τὸ θαυμάσῃ, νὰ ἐνθουσιασθῇ δι' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ σεβασθῇ.

Γνωρίζομεν τώρα τὸ καθαρόν καὶ ἰσχυρόν αἰσθημα, τὸ ὅποιον κίβνει ἓνα ἄνθρωπον νὰ ὑποτάσσηται εἰς ἓνα νόμον ἀνώτερον. Ἄς ἐξακολουθήσωμεν τὸν δρόμον μας καὶ ἄς ἐξετάσωμεν τοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι εἶνε ὡς γραμμαί, αἱ ὅποια διευθύνουν κάθε ἀγαθὴν καὶ δικαίαν ζωὴν.

Ι' Ἔσο φιλαλήθης.

Ἴδου κατὰ πρῶτον ὁ νόμος τῆς ἀληθείας. Διὰ νὰ ζήσουν οἱ ἄνθρωποι εἰς μίαν κοινωνίαν πρέπει νὰ βασιζονται οἱ μὲν εἰς τοὺς δὲ καὶ νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνην. Ἄν λείψῃ ἡ ἐμπιστοσύνη, ὅλα αἱ σχέσεις ταράσσονται· αὐτὸ εἶνε τόσον ἀληθινόν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ λησταὶ καὶ οἱ κλέπται, ὅταν σχηματίζουσι συμμορίας, ἀναγκάζονται νὰ ἔχουν μεταξὺ των ἓν εἶδος τιμότητος. Ἄν ὁ ληστὴς δυσπιστῇ πρὸς τὸν συννόχον του, τί γίνεται ἡ συμμορία; ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον διαλύεται, προδίδεται, ἀνακαλύπτεται καὶ παραδίδεται εἰς τοὺς χωροφύλακας.

Οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν κοινωνίαν εἶνε καθὼς οἱ λίθοι εἰς τὸ τόξον μιᾶς γεφύρας. Μόλις οἱ λίθοι μετατεθοῦν, χάνουσι τὴν στερεότητά των, ἡ γέφυρα κρημνίζεται μαζὶ μὲ αὐτὴν δὲ χάνονται οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα, ἡ συνοδεία, ἡ ὁποία περὶ καὶ κάθε τι τὸ ὅποιον ἐβασίσθη εἰς τὴν στερεότητά της.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι εἶνε τὸ ἔδαφος κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Ἦκούσατε νὰ ὀμιλοῦν διὰ τὸν τρόμον, ὁ ὁποῖος κυριεύει ὅλους ὅταν τρέμη ἡ γῆ. Ἡ γῆ εἶνε ἡ βάσις, ἡ ὁποία δὲν κλονίζεται, συνειθισαμεν δὲ νὰ τὴν θεωρῶμεν στερεάν. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος περιπατῆ ἔχει τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἡ γῆ δὲν θὰ κινήθῃ. Μόλις ὅμως ταραχθῆ τὸ ἔδαφος, τίποτε πλέον δὲν στέκει. Οἱ παλαιότεροι τοῖχοι σχίζονται καὶ καταπίπτουν καὶ ἡ στέγη καταρρέει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ προφυλάξῃ· λάκκοι βαθεῖς ἀνοίγουν κάτω ἀπὸ τὰ βήματά μας καὶ μᾶς καταπίνουν. Τότε δὲ ὅλα τελειώνουν καὶ παραλύουν τὰ χέρια ἀκόμη καὶ τοῦ περισσότερον θαρραλέου. Ἄν ἡ γῆ κλονίζεται καὶ ταλαντεύηται εἰς τι θὰ βασισθῶμεν; Εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον τὸ ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ οἰκοδομήσωμεν καὶ νὰ περιπατήσωμεν εἶνε ἡ ἀλήθεια.

Διὰ νὰ εἶνε κανεὶς ἀληθινὸς ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους, πρέπει νὰ ἀρχίσῃ νὰ εἶνε ἀληθὴς μὲ τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ κέντρον τῶν πράξεων. Ἀπὸ δολίαν καρδίαν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ παρὰ ἀπάτη καὶ ψεῦδος.

Ἡ ἀλήθεια ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ὀνομάζεται εἰλικρίνεια. Εἶνε δὲ ἡ εἰλικρίνεια μία διάθεσις πρὸς τὴν εὐθύτητα καὶ πρὸς τὴν χρηστικὴν εὐμένειαν πρὸς τοὺς ἄλλους.

Κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀρχὰς εἶνε εἰλικρινής, συγχρόνως δὲ καὶ γεμᾶτος ἐμπιστοσύνην. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς δὲν γνωρίζομεν νὰ προσποιώμεθα, ἡ δὲ δυσπιστία εἶνε ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς. Ἐπειτα, ὅταν χάσωμεν τὴν εἰλικρίνειαν, φεῖγει καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶνε εἰλικρινὴς πιστεύει εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ἄλλων, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος κρύπτει τὰ αἰσθητήματά του καὶ ζητεῖ νὰ ἀπατήσῃ τοὺς ὁμοίους του, εὐκολα πιστεύει ὅτι θέλουν νὰ τὸν ἀπατήσουν. Ὁ ψεύστης δυσπιστεῖ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον, αὐτὸ δὲ εἶνε μία ἀπὸ τὰς τιμωρίας του.

Διατὶ τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζει νὰ κρύπτῃ τὰ αἰσθητήματά του καταντᾷ νὰ δολιεύεται καὶ νὰ προσποιῆται ;

Ὅταν ἀναζητῆ κανεὶς τὰς πρώτας αἰτίας τοῦ ψεύδους μας, ἀναγνωρίζει ὅτι αὐταὶ συχνότερα ἐπινοοῦνται διὰ νὰ καλύψωμεν κακὰς πράξεις καὶ ἀποφύγωμεν τὰ δυσάρεστα, τὰ ὁποία θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκύψουν ἀπὸ αὐτά.

Ἐπίσης πολλὰς φορὰς τὸ ψεῦδος λαμβάνει τὴν ἀπατηλὴν καὶ εὐχάριστον ἐκείνην μορφήν, τὴν ὁποίαν ὀνρμάζουν κολακειάν. Σκοπὸς τοῦ τότε εἶνε νὰ ἐπιτύχῃ χάριτας ἀπὸ ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἀ-

Εἶνε εἷς κακὸς θόρυβος, ὁ ὁποῖος μένει ἄγνωστον ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὴν μεταχειρίζονται χρησιμοποιοῦν τοὺς ἐξῆς τύπους: Λέγουν διαδίδεται ἄρά γε εἶνε ἀλήθεια; . . κ.τ.λ. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν γνωρίζει ἀπὸ ποῦ ἔρχεται ἢ εἶδησις ἢ δὲν θέλει νὰ τὸ εἰξεύρη. Συχνὰ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπενόησαν τὴν συκοφαντίαν, λέγουν: «Δυσκολεύομαι νὰ τὸ πιστεύσω, ἀλλὰ ἰδοὺ τι βεβαιώνουν διὰ τὸν δεῖνα ἢ διὰ τὴν δεῖνα. Μὴ μὲ προδώσητε, κρατήσατέ το διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ μάλιστα μὴ εἰπήτε εἰς κανένα ὅ,τι ἐμάθατε ἀπὸ ἐμένα».

Ὁ συκοφάντης εἶνε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἄνθρωπος. Προσβάλλει ἀπὸ ὀπίσω καὶ εἰς τὰ σκοτεινά. Τὸ νὰ παλαιώμεν ἐναντίον ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται ἐμπρὸς μας, ὅσον καὶ ἂν εἶνε φοβερόν, τοῦλάχιστον παλαιώμεν. Ἀλλὰ νὰ λαμβάνη κανεὶς κτυπήματα χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ προέρχονται, νὰ κατηγορῆται χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῖον, συνήθως δὲ καὶ διατί, χωρὶς νὰ εἰμπορῆ νὰ ἀπαντήσῃ καὶ νὰ ὑπερασπισθῆ, εἶνε φοβερόν, πρέπει δὲ πραγματικῶς νὰ ἔχη κανεὶς ψυχὴν πολὺ εὐτελεῆ καὶ πολὺ ἐγκληματικὴν διὰ νὰ ἐκιδέτη τὸν ὁμοῖόν του εἰς παρόμοια βάσανα.

Ἐπάρχει ἀκόμη καὶ ἄλλο ὄνομα, τὸ ὁποῖον δίδουν εἰς τὸ ψεῦδος ὅταν ἐξαπλώνηται εἰς ὅλην τὴν ζωὴν, αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα εἶνε ἡ ὑποκρισία.

Ὁ ὑποκριτής εἶνε τὸ ψευδὲς ὄν, τὸ ὁποῖον φέρει προσοπίδα, τοῦ ὁποῖου ὄλαι αἱ χειρονομίαι καὶ αἱ πράξεις εἶνε προσποιηταί. Κρύπτει τὰ ἐλαττώματά του κάτω ἀπὸ τὸ περίβλημα τῆς ἀρετῆς, τὸ μῖσος κάτω ἀπὸ τὸν μανδύαν τῆς ἀγάπης, τὴν ἀσέβειαν κάτω ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς θρησκείας. Ἡ ὑποκρισία εἶνε μία πολὺ λεπτὴ καὶ πολὺ φοβερὰ μορφὴ τοῦ κακοῦ καὶ δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος ἦτο αὐτὴ ἡ γλυκύτης καὶ συγγνώμη καὶ ἐγνώριζε τύσον καλὰ νὰ ἐννοῆ τὰς ἀδυναμίας τῆς τλαιπώρου φύσεώς μας, ἐστιγματίσεν αὐτὴν μὲ μίαν τόσον ἀδιάλλακτον ἀυστηρότητα.

Δὲν ἐτελειώσαμεν τὴν ἀπαριθμῆσιν ὄλων τῶν εἰδῶν τοῦ ψεύδους. Θὰ ἦτο εὐκολώτερον νὰ λογαριάσωμεν τὰ ψάρια τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πουλιὰ τοῦ δάσους παρὰ νὰ ἀπαριθμήσωμεν ὄλας τὰς ποικιλίας αὐτοῦ τοῦ μισητοῦ ἐλαττώματος.

Ὅταν σκέπτηται κανεὶς τὰς μορφὰς τοῦ ψεύδους, τὰς ὁποίας δὲν εἰμπορεῖ τὰ ἀπαριθμῆσῃ καὶ τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον του, κάθε ψεῦδος, τὸ ὁποῖον λέγεται, γράφεται, ἐκτυποῦται καὶ διδάσκεται, τρομάζει. Τὸ ψεῦδος μᾶς φαίνεται ὡς φρούριον ἄπειρον, τὸ ὁποῖον φυλάσ-

σεται ἀπὸ ἀναρίθμητονπλήθος, ὠπλισμένον μέ ὅλα τὰ δυνατὰ μηχανήματα καὶ διερωτᾶται κανεὶς ἂν ἔχη ἢ ἀλήθεια κάποιαν ἐλπίδα νὰ θριαμβεύῃ ποτὲ εἰς τοῦτον τὸν κόσμον.

Βέβαια ἂν ἔπρεπε διὰ νὰ κάμωμεν νὰ λάμψη ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη, νὰ συγκατατεθεῖν πρὸς τοῦτο οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι νὰ λέγουν τὴν ἀλήθειαν, θὰ εἴχαμεν λόγον νὰ ἀποθαρυνθῶμεν. Διότι δυστυχῶς ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων οἱ ὅποιοι ψεύδονται εἶνε ἄπειρος καὶ αἱ περισσότεραι δυστυχίαι καὶ ἀβεβαιότητες τῆς ζωῆς προέρχονται ἀπ' αὐτό. Ἀπατῶμεν οἱ μὲν τοὺς δὲ καὶ τοιουτοτρόπως μεταβάλλομεν τὴν γῆν εἰς δυσάρεστον κατοικητήριον. Λέγουν διὰ μερικὸν τόπον: «Ἴδου ὠραία διαμονή, θαυμάσιον κλίμα. Θὰ ἦτο παράδεισος, ἂν δὲν εἶχε φεΐδια». Θὰ ἦτο πολὺ δίκαιον νὰ ὀμιλήσῃ κανεὶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τὴν γῆν. Οἱ ἄνθρωποι θὰ ἔζων με εἰρήνην, ἂν δὲν ἦσαν ψεύσται, ἄπιστοι εἰς τὰς ὑποσχέσεις των, ἂν ἡ κακοπιστία των, ἡ δολιότης των, ἡ κακὴ καὶ δολιὰ γλώσσά των δὲν ἔσπειραν παντοῦ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐρήμωσιν καθὼς οἱ σκορπιοὶ καὶ αἱ ἔχιδναι.

Ἡ ἀλήθεια ὅμως ποτὲ δὲν χάνει τὰ δικαιώματά της. Τὸ ψεῦδος ἔχει κολοσσιαίαν δύναμιν, ἀλλ' ἀλήθεια ἔχει ἀκόμη ἰσχυροτέραν. Θὰ προσπαθήσω δὲ νὰ τὸ ἀποδείξω με παράδειγμα ἀπλουστάτο.

Ὑποθέτω ὅτι εἶμαι ἰσχυρὸς καὶ ὅτι ἔχω δοσοληψίαν με κάποιον μικρὸν παιδί, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλω χίλια φράγκα. Θέτω ἔμπρὸς του, ἐπάνω εἰς μίαν τράπεζαν ἔν πεντάφραγκον κοντὰ εἰς ἓν σολδίον καὶ τὸ ἐρωτῶ τι εἶνε αὐτὰ τὰ νομίσματα. Μοῦ λέγει: «Τὸ μεγάλο ἄσπρον εἶνε πεντάφραγκον, δηλ. ἑκατὸν σολδία, τὸ δὲ μικρὸν ἐρυθρωπὸν εἶνε ἓν σολδίον, δηλ. πέντε ἑκατοστά, ἑκατὸν φορὰς ὀλιγώτερον».

Ἄλλ' ἐγὼ ἔχω συμφέρον νὰ ὑποστηρίξω τὸ ἐναντίον, διότι ἔχω νὰ πληρώσω εἰς αὐτὸ χίλια φράγκα καὶ με συμφέρει γὰ εἶπω εἰς τὸ παιδί ὅτι τὰ ἐρυθρωπὰ νομίσματα ἀξίζουν ἑκατὸν σολδία. Ἐπαναλαμβάνω λοιπὸν λογαριάζων διακόσια νομίσματα ἑνὸς σολδίου καὶ λέγω: «διακοσίας φορὰς πέντε φράγκα κάμουν χίλια φράγκα ἰδού, σὲ ἐπλήρωσα.»

Αὐτὸ εἶνε μία μεγάλη ἀδικία. Τὸ παιδί δὲν εἰμπορεῖ νὰ ὑπερασπισθῇ. Ἄλλ' αὐτὸ τι ἀποδεικνύει; Ἀποδεικνύει μόνον ὅτι εἶμαι ἰσχυρότερος, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως καὶ ὅτι ἔχω δίκαιον, οὐδὲ ἀλλάσσει τὴν πραγματικότητα. Κάθε ἓν ἀπὸ τὰ δοθέντα σολδία μένει σολδίον καὶ ὅποιος τὸ ἰδῆ θὰ εἴπῃ: αὐτὸ εἶνε σολδίον καὶ τίποτε ἄλλο. Ἄς ὑποθέσω ὅτι εἰμπορῶ νὰ ὑποστηρίξω τὸν ἰσχυρισμὸν μου, νὰ προσεταρῶ ἄλλους ψεύστας, ἰσχυροὺς ὠπλισμένους. Θὰ συνάξωμεν στρα-

τόν, θὰ σκορπίσωμεν τὸν τρόμον, θὰ βομβαρδίσωμεν, θὰ φυλακίσωμεν οἰονδήποτε ὅστις δὲν θελήσῃ νὰ εἴπῃ ὅτι ἐν σολδίων ἀξίζει ἕκατὸν σολδία. Μεθ' ὕλας ὅμως αὐτὰς τὰς βιαιότητος, ἐν σολδίων θὰ μείνῃ ἐν σολδίων. Ἄς κάμωμεν δημοψήφισμα δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὀλόκληρος λαὸς μὲ τὰς ψήφους του ἄς ἀποφανθῇ ὅτι ἐν σολδίων εἶνε ἕκατὸν σολδία καὶ αὐτὸ δὲν θὰ ἔχῃ ἀποτελεσμα. Καμμία δύναμις τῆς γῆς, οὔτε αὐτοκράτωρ οὔτε Πάπας, οὔτε πλῆθος λαοῦ, τὸ ὅποιον θὰ ὀρύηται, δὲν θὰ εἰμπορέσῃ νὰ μεταβάλλῃ τίποτε. Θὰ εἰμπορέσητε νὰ χαμηλώσητε καὶ νὰ ἀνυψώσητε κοιλάδας, ἐπειδὴ διαθέτετε τὸν χρόνον καὶ τὸν κόπον, ὁ ὅποιος ἀπαιτεῖται, θὰ ἐπιτύχητε ταῦτα, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνηθῆτε νὰ κάμητε ἐν σολδίων νὰ μὴ εἶνε ἐν σολδίων. Ψεύδουσαι εἶνε τὸ νὰ θελήσητε νὰ κάμητε νὰ εἶνε ὅτι δὲν εἶνε, καὶ νὰ μὴ εἶνε ὅτι εἶνε. Ψεύδουσαι εἶνε τὸ νὰ προσπαθῆτε τὸ ἀδύνατον.

Ἐδῶ δὲ φαίνεται ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας ἐναντίον τοῦ ψεύδους. Τὸ νὰ λέγῃς τὴν ἀλήθειαν σημαίνει νὰ λέγῃς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶνε καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν εἶνε. Τὸ παιδίον, τὸ ὅποιον λέγει τὴν ἀλήθεια, εἶνε ἰσχυρότερον ἀπὸ ἕνα ἄνδρα, ὁ ὅποιος ψεύδεται. Ὁ πτωχός, ὁ ὅποιος λέγει τὴν ἀλήθειαν, εἶνε ἰσχυρότερος ἀπὸ ἕνα βασιλέα ἔνδοξον, πλούσιον καὶ ἰσχυρόν, ὁ ὅποιος ψεύδεται.

Εἷς νεκρός, ὁ ὅποιος εἶπε τὴν ἀλήθειαν, εἶνε ἰσχυρότερος ἀπὸ ἕκατοντάδας καὶ χιλιάδας ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ζῶσι καὶ οἱ ὅποιοι τὸν ἐφόνευσαν διὰ νὰ φονεύσων μαζί του τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὅποιαν ὑπερήσπιζε.

Κατεδίωξαν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀληθείας, οἱ ὅποιοι ἀφιερώθησαν εἰς τὴν ὑπομονητικὴν μελέτην, εἰς μακρὰς ἐρεῦνας καὶ οἱ ὅποιοι ἀνεκάλυψαν μερικὸς νόμους τῆς φύσεως. Ὅλοι γνωρίζετε ὅτι ὁ Γαλιλαῖος ἐφυλακίσθη διότι ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ γῆ ἐστρέφετο καὶ διότι ὑπῆρχόν ἄτομα τὰ ὅποια δυσηρέσκει τοῦτο. Μετεχειρίσθησαν μάλιστα ὑποσχέσεις καὶ ἀπειλὰς διὰ νὰ τὸν κάμουν νὰ ἀρνηθῇ τὴν πεποιθησίν του. Ἄφ' οὗ δὲ ὁ ταλαίπωρος ἀνθρώπος παλινώδησεν ἐφώναξε κρατῶν τὴν κεφαλὴν μὲ τὰ δύο χέρια του: «καὶ ὅμως ἡ γῆ κινεῖται!».

Ναί, κινεῖται, οἱ δὲ ἀνθρώποι ἀδίκως λέγουν, γράφουν, δημοσιεύουν ὅτι δὲν κινεῖται, τὸ νὰ ἀλαγορεύουν νὰ διδάσκουν ὅτι κινεῖται τὸ νὰ λέγουν ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὅποιος σκέπτεται ὅτι κινεῖται εἶναι ἀπατεῶν καὶ ἐγκληματίας, ὅλα αὐτὰ εἰς τί εἶναι δυνατόν νὰ καταλήξουν; Εἷς τίποτε. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶνε εἶνε: Ὁ Γαλιλαῖος ὁ ὅποιος λέγει ὅτι ἡ γῆ κινεῖται, ἔχει δίκαιον ἐναντίον ὅλων τῶν διδασκάλων, ὅλων

τῶν παραδόσεων, ἐναντίον τῶν ἑκατομμυρίων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζοντο τὸ ἐναντίον. Γνωρίζετε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἠδύνατο οὔτε νὰ δημιουργήσῃ οὔτε καὶ νὰ καταστρέψῃ ἓνα κόκκον ἄμμου. Λοιπὸν οὔτε μὲ τὸ πῦρ οὔτε μὲ οἰονδήποτε βάρος οὔτε μὲ τὴν δυναμίτιδα εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξαφανίσῃ ἓν ἄτομον, ὁ δὲ ἐπιτηδειότερος χημικὸς δὲν θὰ εἰμπορέσῃ ποτὲ νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἐλάχιστον μόριον, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρχεν. Ἐπίσης ὁ ἄνθρωπος ποτὲ δὲν δύναται νὰ καταστρέψῃ ἓν γεγονός διὰ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ ἓν ἄλλο. Ὅ,τι ἔγινεν ἔγινε. Ποτὲ κανεὶς ὅσον καὶ ἂν ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι αὐτὸ δὲν ἔγινε, δὲν θὰ ἐξαφανίσῃ τὸ γεγονός.

Ἴδου τι πρέπει νὰ γνωρίζωμεν διὰ νὰ ὑπηρετώμεν τὴν ἀλήθειαν μὲ θάρρος. Θὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς. Ἐναντίον τῆς ἀληθείας καμία δύναμις δὲν δύναται νὰ ὑπερισχύσῃ. Ἄς εἴμεθα ἄνθρωποι φιλαλήθεις, ὑπηρετῶμεν τῆς ἀληθείας.

Ὁ ἄνθρωπος εἶνε εἷς μάρτυς. Ὁ δὲ μάρτυς δὲν πρέπει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰς προτιμήσεις του, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀναφέρῃ ὅ,τι εἶδε. Κανεὶς δὲν εἶνε μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐμπρὸς εἰς οἰονδήποτε ἰσχυρὸν καὶ ἐμπρὸς εἰς οἰονδήποτε κίνδυνον, λέγει ἀπλῶς ὅ,τι γνωρίζει χωρὶς νὰ προσθέσῃ τίποτε, χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ τίποτε ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ ἐγκωμιάσῃ κάτι καλόν. Τὸ νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ ἐξυπηρετήσῃ μίαν καλὴν ὑπόθεσιν, ἓν ᾧ διαστρέφει τὴν μαρτυρίαν του καὶ ἐξογκώνει ἢ μεταβάλλει τὰ γεγονότα, διὰ νὰ τὰ κάμῃ πιθανώτερα, τὸ νὰ προσπαθῇ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀλήθειαν μὲ τὸ ψεῦδος, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ δίδῃ εἰς ἓνα ἄνθρωπον νὰ φάγῃ τὸ μυαλό του διὰ νὰ τὸν δυναμώσῃ. Ἄς εἶνε ὁ λόγος μας ναί, ναί· ὄχι, ὄχι. Ὅ,τι δὲ εἴπαμεν μίαν φορὰν ἄς εἶνε ὡς μνημεῖον ἀπὸ γρανίτην στερεωμένον εἰς τὴν γῆν. Ἄς κρατῶμεν τὰς ὑποσχέσεις μας, ἄς τιμῶμεν τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἀνελάβαμεν. Ἄς εἶνε δυνατόν νὰ λέγουν δ' ἡμᾶς: εἷς ἄνθρωπος, εἷς λόγος. Δὲν εἶνε ἄνθρωπος ἐκείνος ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει λόγον. Εἶνε φάντασμα ἀπατηλόν, τὸ ὁποῖον κινεῖται, τὸ ὁποῖον ἐξαφανίζεται, ὅταν θέλουν νὰ τὸ ἐγγίσουν ἢ νὰ βασισθοῦν εἰς αὐτό.

Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἐγνωρίζε τὴν δύναμιν, τὴν εὐγένειαν, τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν σωτηριώδη ἐνέργειαν τῆς ἀληθείας, θὰ προσεκολλᾶτο εἰς αὐτήν, καθὼς ὁ κιστὸς εἰς τὴν δρυῖν.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου· εἶνε ἡ φίλη ὄλων καὶ ἐκείνων ἀκόμη, τοὺς ὁποίους κυτυᾶ. Αἱ πληγαί, τὰς ὁποίας μᾶς κάμνει ἡ ἀλήθεια, μᾶς θεραπεύουν καὶ μᾶς ἐξαγνίζουν· αἱ θωπεῖαι τοῦ ψεύ-

δους μᾶς δηλητηριάζουν καὶ μᾶς φρονεύουν. Ἄν ἀγαπῶμεν τοὺς ὁμοίους μας, τοὺς φίλους μας, τοὺς συμπολίτας μας, τοὺς τῆς οἰκογενείας μας, ἅς λέγωμεν πάντοτε τὴν ἀλήθειαν πρὸς αὐτούς. Τὸ νὰ ψευδῶμεθα εἰς τινα, ἔστω καὶ διὰ νὰ φανῶμεν εἰς αὐτὸν εὐχάριστοι, εἶνε ὡς νὰ τὸν θεωρῶμεν ἐχθρόν· τοῦτο δὲ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ δίδωμεν εἰς αὐτὸν ψευδὲς νόμισμα ὡς γνήσιον ἢ δηλητήριον ἀντὶ τροφῆς.

Ἄς κάμωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τὴν τιμὴν νὰ τὴν ὑπηρετῶμεν μὲ ἀγαθότητα. Ὅταν δὲ εἶνε δυνατόν νὰ μειδιᾷ ἐπάνω εἰς τὰ χεῖλη μας, ἅς μὴ τὴν λέγωμεν μὲ αὐστηρότητα ἢ μὲ φυσιολογίαν στυγνήν. Πολλοὶ φέρουν τὴν ἀλήθειαν, καθὼς οἱ ἀδέξιοι ἀχθοφόροι, οἱ ὅποιοι δὲν εἰμποροῦν νὰ περάσουν μὲ τὸ φορτίον των χωρὶς νὰ κτυπήσουν τὰ μέτωπα, νὰ ἐξορύξουν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ νὰ πατήσουν τὰ πόδια τῶν διαβατῶν. Ἄς μὴ γίνωμεν ὅμοιοι των. Ἄς μὴ ὑπηρετῶμεν τὴν ἀλήθειαν μὲ πρόσωπον πολὺ αὐθεντικὸν καὶ ὑπερήφανον, καθὼς λέγει ὁ Montaigne (σπουδαῖος σοφὸς καὶ ἠθικολόγος Γάλλος 1533—1592). Διὰ νὰ ὑπηρετήσωμεν πραγματικῶς τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ κάμωμεν νὰ τὴν δεχθῶν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι μᾶς ἀκούουν, ἅς ἐκλέγωμεν προσεκτικὰ τὸν καιρὸν καὶ τοὺς λόγους μας. Ἄς μάθωμεν νὰ συνδυάζωμεν μὲ τὴν ἀλήθειαν, τὸν καλὸν τρόπον καὶ τὸ μέτρον, τὴν εὐμενῆ διάθεσιν καὶ τὴν ἀγάπην.

ΙΑ'

Σέβου τήν Ζωήν

Ἡ ζωὴ εἶνε τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἴ-
μπορεῖ οὔτε νὰ τὴν δημιουργήσῃ οὔτε νὰ τὴν ἐννοήσῃ. Ἄλλ' εἴ-
μπορεῖ νὰ ἐξασκήσῃ ἐπ' αὐτῆς ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἢ σωτηριώδη.

Ἡ μεγαλειτέρα δὲ βλάβη, τὴν ὁποίαν εἴμπορεῖ γὰρ προξενήσῃ
κανεὶς εἰς τὴν ζωὴν, εἶνε τὸ νὰ τὴν καταστρέψῃ. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο
φαίνεται ὅτι εἶνε ἱκανὴ μόνον μία ζωὴ ἄνδρος καὶ ἐγκληματική.
Αὐτὸ ὅμως εἶνε πλάνη. Διὰ νὰ καταστρέψῃ κανεὶς τὴν ζωὴν δὲν εἶνε
ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἔνστικτα ἰδιαιτέρως ἄγρια, ἀλλὰ φθάνει νὰ μὴ ἐ-
παγρουπῇ ἐφ' ἑαυτοῦ.

Παρατηροῦμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν νεότητά του μίαν τά-
σιν διεστραμμένην, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ἔνστικτον καταστροφῆς.
Αὕτη ἡ τάσις ἐκδηλοῦται μὲ διαφόρων εἰδῶν κτηνώδεις καὶ σκληρὰς
πράξεις. Εἰς μερικὰ άτομα αὕτη ἡ τάσις εἶνε ἐξαιρετικὰ πρόωρος.
Ἡ κυριώτερα χαρὰ των εἶνε τὸ νὰ σπάνουν ἢ νὰ καταστρέφουν
κάτι. Νὰ καταπατοῦν ἐν ἄνθος, νὰ βγάλουν ἐν δενδρύλλιον, νὰ λε-
ηλατήσουν ἐνα κῆπον, νὰ ἔχουν ἐορτήν, θὰ εἶπητε: Τὸ ἄνθος τὸ ὁ-
ποῖον καταστρέφουν δὲν ὑποφέρει. Αὐτὸ εἶνε πιθανόν. Ἄλλ' αὐτὸ
τὸ ἄνθος εἶνε ἀριστούργημα τέχνης καὶ χάριτος. Ὑπάρχει εἰς αὐτὸ
κάτι ἀπ' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔκαμε τοὺς κόσμους. Τὸ νὰ τὸ καταστρέ-
ψῃ δὲ κανεὶς ἀπὸ εὐχαρίστησιν νὰ καταστρέψῃ, σημαίνει ὅτι εἶνε βά-
ναυσος καὶ εὐήθης, συγχρόνως δὲ προσβάλλει τὸν Δημιουργόν. Πάν-
τοτε εἶνε ἄδικον νὰ καταστρέψῃ κανεὶς ὅ,τι εἶνε καρπὸς ἐργασίας.

Ἄλλως τε δὲ, ὅταν σπάνητε ἐν λεπτὸν πέταλλον ζωφίς νὰ
δοκιμάσητε λύπην, συνειθίζετε εἰς τὴν σκληροκαρδίαν. Ὑστερα

ἀπὸ ὀλίγον δὲν θὰ σᾶς φθάσῃ νὰ κτυπιᾶτε, ὅταν περναῖτε, τὰ ἀγρο-
στριαντάφυλλα τοῦ¹ φράκτου, ἀλλὰ θὰ σᾶς χρειασθοῦν ὄντα ζωντανὰ
διὰ νὰ βασανίζετε, ὄντα, τὰ ὁποῖα νὰ φωνάζουν δι' ὅσα θὰ ἔλο-
φέρον.

Καὶ ὅταν θὰ φευγατίσῃτε τὰ μικρὰ πουλιὰ ἀπὸ τὴν φοιτείαν
ὅταν θὰ ἀκρωτηριάσῃτε ἐν ἐρπετόν, ὅταν βασανίσῃτε ἓνα ταλαίπωρον
σκύλον ἢ ἓνὰ ὄνον μὲ κτυπήματα, θὰ φθάσῃτε εἰς τοὺς ὁμοίους
σας, θὰ σᾶς φανῇ δὲ περισσότερον ἐνδιαφέρον νὰ κἀμῃτε νὰ ἔλο-
φέρον οἱ ἄνθρωποι.

Ἄφρονεὺς κοιμᾶται μέσα μαζ. Ἄς προσέξωμεν!

Ἄς μὴ λέγωμεν, ἐφ' ὅσον προσβάλλονται τὰ φρυτὰ καὶ τὰ ζῶα!
αὐτὸ δὲν εἶνε τίποτε, διότι τούτο εἶνε ἡ προηγουμένη ἐξάσκησης
μὲ τὴν ὁποίαν κανεῖς παρασύρεται. Εἶνε τὰ πρῶτα ὄπλα, τὰ ὁποῖα
προπαρᾶσκενάζουν τινὰ διὰ μέλλοντα κατορθώματα.

Παιδιά μου, θὰ σκεφθῆτε ὅτι εἶμαι ὑπερβολικὸς, ὅταν ὁμιλῶ
περὶ φονέως, ὁ ὁποῖος κοιμᾶται μέσα μας! Μήπως εἶσθε σπέρμα ἐγ-
κληματικόν; Πράγματι εἶνε δύσκολον νὰ σᾶς εἶπω: Μὴ φρονεύσῃτε.

Ναὶ εἶνε δύσκολον αὐτό. Διότι φρονεῖν δὲν εἶνε μόνον τὸ νὰ
χύνῃ κανεῖς αἷμα, νὰ διατροπᾷ τὴν καρδίαν μὲ ἐγκλειδίον ἢ μὲ κτύ-
πημα ροπάλου νὰ καταβάλλῃ ἓνα ἄνθρωπον! Τὸ νὰ φθείρῃ κανεῖς
τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων συνήθως εἶνε τόσον κακὸν ὅσον καὶ τὸ νὰ ἀ-
φαιρῇ αὐτήν, ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει ἀνάγκην νὰ τὸ
μάθῃ.

Καθεὶς ἀπὸ σᾶς κρατεῖ ἐν μέρει τὴν χεῖράς του τὴν εὐτυχίαν
καὶ τὴν ὑγείαν τῶν ἄλλων. Δύνασθε νὰ ἐπιδράσῃτε καταστρεπτικὰ
ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν συντρόφων σας μὲ τὸ νὰ δίδῃτε εἰς αὐτοὺς κακὰ
παραδείγματα, μὲ τὸ νὰ προτρέπητε αὐτοὺς εἰς τὸ κακόν, μὲ τὸ νὰ
γίνῃσθε αἵτιοι νὰ ὑποφέρουν ἀδικίας καὶ κακὴν μεταχείρισιν. Εἰπή-
τε... εἰς πολλὰ σχολεῖα δὲν ὑπάρχουν παιδιὰ, τὰ ὁποῖα κατέστησαν
θύματα τῶν σκώμματα καὶ οἱ κακοὶ τρόποι τῶν συντρόφων των.

Ἐπίσης εἶνε δυνατόν, ὅταν παρακούητε, ὅταν προκαλῆτε τὸν
θυμὸν, ὅταν προξενῆτε στενοχωρίας καὶ λύπας νὰ βάλλῃτε εἰς σοβα-
ρὸν κίνδυνον τὴν ὑγείαν τῶν γονέων σας ἢ τῶν διδασκάλων σας.
Πόσα παιδιὰ ποτὲ δὲν ἐσκέφθησαν τοῦτο! Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖ-
οι ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὸ χέρι τῶν δολοφόνων εἶνε ἐλάχιστοι, ἂν συγ-
κρινθῶσι πρὸς ὅσους καταστρέφονται βραδέως, πρὸς ὅσους φθειρόν-
ται καὶ κατατρώγονται ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὰς λύπας. Ὑπάρχουν

μάλιστα άνθρωποι, οἱ ὁποῖοι κατήντησαν τόσον δυστυχεῖς ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τῶν ὁμοίων τῶν, ὥστε ὁ θάνατος θὰ ἦτο γλυκύτερος ἀπὸ τὴν ζωὴν, τὴν ὁποῖαν τοὺς ἔκαμαν νὰ ζῶσιν. Ἐπίσης δὲν σεβόμεθα, καθὼς ὀφείλομεν, τὴν ζωὴν, ὅταν παραμελῶμεν τὰ καθήκοντά μας ὡς πρὸς τὸ νὰ ἐπαγορευθῶμεν καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν ἐπαγγελματικὴν πιστότητα. Παραδείγματα: ὁ ἀμαξηλάτης, ὁ ὁποῖος κοιμᾶται εἰς τὸ κἀθισμά του· ὁ ἔμπορος, ὁ ὁποῖος πωλεῖ βλαβερὰς ζωοτροφίας· ὁ δημοσιογράφος, ὁ ὁποῖος διαδίδει ψευδεῖς πληροφορίας ἢ ὁ ὁποῖος ἔξυγείρει τοὺς πολίτας εἰς ἀμοιβαῖον μῖσος. Ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἔλλειψις ἐγκρατείας ἐμποδίζουν συνήθως ἕνα ἄνθρωπον νὰ ἐπαγορευθῇ ἐπὶ τῆς ὑπηρεσίας του κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον καταστρέφουν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι παρεδόθησαν εἰς αὐτάς.

Γενικῶς ἡ ὑπαρξις τοῦ ἀνθρώπου ἀκαταπάντως ἀπειλεῖται ὀλιγότερον ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶνε φονεῖς ἔξ ἐπαγγέλματος παρὰ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους τῶν ὁποίων ἡ κακία, ἡ ἀμάθεια ἢ ἡ ἀδιαφορία γίνονται δύναμις καταστροφῆς. Εἶνε δυνατόν νὰ εἴπωμεν με βεβαιότητα ὅτι ὅλαι αἱ κακοποιαὶ πράξεις τῶν ἀνθρώπων με τὰς συνετείας τῶν τείνουσιν νὰ κατερειπώσουν τὴν ἀνθρώπινην ζωὴν. Ἄν δὲ ὑπάροχον τόσα παθήματα καὶ ἀθλιότητες εἰς τὸν κόσμον, αὐτὸ δὲν εἶνε συνέπεια τοῦ προορισμοῦ τῶν ὁποίων μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀποτελέσματα τῶν ἰδικῶν μας σφαλμάτων. Θὰ ἀναφέρω ὡς παροδείγματα τούτου μόνον τὰς καταστροφὰς τοῦ ἀλκοολισμοῦ. Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι παραδίδονται εἰς τὸ οἰνόπνευμα ἔξαπολύουσιν ἐναντίον τῶν μίαν λεγεῶνα μαστίγων, ἀσθενειῶν, ἀδυναμιῶν, σωματικῶν καὶ πνευματικῶν παραλυσιῶν.

Ἄλλ' ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ. Ἀφοῦ ἀπληριθμήσαμεν τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον εἰμποροῦμεν νὰ προξενήσωμεν εἰς τὴν ζωὴν, ἄς παρατηρήσωμεν τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ κάμωμεν εἰς αὐτήν. Ὡς ἀντιστάθμισμα εἰς τὸ ἐνστικτον τῆς καταστροφῆς, φέρομεν ἐντὸς μας ἕν αἴσθημα εὐμενές καὶ βοηθητικόν, τὸ ὁποῖον εὐχαριστεῖται ὅταν βλέπῃ τὴν ζωὴν ν' ἀναπτύσσεται καὶ ὅταν προστατεύῃ αὐτήν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς. Χάρις εἰς αὐτήν τὴν εὐτυχὴ διάθεσιν, ἡ ζωὴ μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἐν σπέρμα, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται, εἰς βλαστὸς, ὁ ὁποῖος διαπερᾷ τὴν γῆν καὶ διὰ πρώτην φορὰν φαίνεται εἰς τὸν ἥλιον, ἕν πτηνόν, τὸ ὁποῖον ἐκκολάπτεται, ἀσθενικόν καὶ γομνόν, εἶνε δι' ἡμᾶς ἀντικείμενον παρατηρήσεως καὶ ἐκπλήξεως. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ζωὴν, ἡ ὁποία γεννᾶται συγκεν-

τροῦται εἰς τὴν χαρίεσσαν εἰκόνα τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον:

Ἐνοίγει ἀπὸ παντοῦ τὴν νεαρὰν ψυχὴν του εἰς τὴν ζωὴν.
Καὶ τὸ στόμα του εἰς φιλήματα.

(V. Hugo)

Εἶνε πολὺ φανερόν ὅτι αὐτὸ τὸ ζωηρὸν καὶ περιπαθὲς ἔνδι-
αφύρον πρέπει νὰ κινηθῆ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν, ὅταν βλέπω-
μεν νὰ ἀπειλῆται καὶ κινδυνεύῃ ἡ ζωὴ. Ἐκείνο τὸ ὁποῖον τότε
συναισθανόμεθα ὀνομάζεται οἶκτος. Αὐτὸ τὸ συναίσθημα ἐκτείνε-
ται, ὄχι πλέον ἀπέναντι τῶν θλίψεων τῶν ὁμοίων μας, ἀλλ' εἶνε
δυνατὸν νὰ διεγερθῆ ἀκόμη καὶ ἔμπρὸς εἰς ἓν ζῶον πληγωμένον ἢ
ἐν φυτόν, τὸ ὁποῖον συνέτριψεν ἡ καταγίς. Δὲν σᾶς συνέβη νὰ
σηκώσητε τὸ στέλεχος ἄνθους, τὸ ὁποῖον ἔσπασε· νὰ φυτεύσητε
ἐκ νέου δενδρύλλιον, τὸ ὁποῖον ἐξερριζώθη; Ποία δὲ εὐχαρίστησις,
ὅταν τὸ ἄνθος ζωογονηθῆ πάλιν, ὅταν τὸ δενδρύλλιον ἐπανακτήσῃ
τὴν δυνάμιν του! Αὐταὶ αἱ συγκινήσεις εἶναι φυσικὰ ζωηρότερα
ἀκόμη, ὅταν πρόκειται δι' ὄν, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ καὶ τὸ ὁποῖον μὲ
τὰς χειρονομίας του, μὲ τὰς φωνὰς του, δεικνύει τὴν ἀμηχανίαν
του. Ποία εἰκὼν εἶνε περισσότερον συγκινητικὴ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν
μικροῦ γάτου εἰς τὸ νερόν, ἑνὸς ποντιοῦ, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὰ
πόδια σας μὲ σπασμένην τὴν πτέρυγα; Ποῖος δὲν θὰ συνεκινεῖτο!
Μὲ ποίαν προθυμίαν τὸ περισυλλέγομεν, τὸ βάλλομεν εἰς μέρος
ἀσφαλές, τὸ περιδένομεν καὶ φροντίζομεν δι' αὐτό; Κανεὶς κόπος
δὲν μᾶς στοιχίζει. Ἄ! ἂν ἤμπορούσαμεν νὰ τὸ σώσωμεν! Ὅταν
παιδιά μου, κάμνωμεν αὐτό, ζῶμεν καθ' ὀλοκλήριαν τὴν ὑψηλὴν
ζωὴν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ζῆ ἡ φύσις μας.

Ὅσον περισσότερον τὸ ὄν, τὸ ὁποῖον πάσχει, μᾶς ὁμοιάζει
ὅσον περισσότερον αἱ θλίψεις του πλησιάζουν πρὸς ἐκείνας τὰς ὁ-
ποίας εἶνε δυνατὸν νὰ δοκιμάσωμεν καὶ νὰ ἐννοῶμεν, τόσον περισ-
σότερον διεγείρεται ὁ οἶκτός μας. Ἄλλ' ἂν ὁ οἶκτος δὲν πρόπῃ νὰ
μένῃ ἄγονος, ἂν πρόπῃ πράγματι νὰ καταλήγῃ εἰς τὸ ν' ἀνακουρί-
ξῃ τὴν ἀθλιότητα καὶ νὰ καταπολεμῇ τὸ κακὸν εἰς τὸν κόσμον,
πρέπει νὰ καταγινόμεθα εἰς τὸ νὰ τὸν διαφωτίζομεν, νὰ τὸν δι-
ευθύνωμεν πρὸς τὴν λογικὴν ἐνέργειαν. Ἐκαστος εἶνε δυνατὸν νὰ
δοκιμάσῃ συμπάθειαν, ἀλλ' ἕκαστος δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ γίνῃ ὀφέ-
λιμος, νὰ βοηθήσῃ, νὰ καταβάλῃ φροντίδας. Ὅλοι αἱ ἀνθρώπιναι
δυνάμεις ἔχουν ἀνάγκην ἀγωγῆς, διὰ νὰ καρποροῦσιν. Ἄς ἔχω-
μεν ὄχι μόνον τὸν οἶκτον, ἀλλὰ καὶ ἄς μελετῶμεν καὶ ἄς ἐξασκῶ-
μεν τὴν συνήθη πράξιν τῆς βοηθείας.

Ἡ ἀπλή σύγκρισις μᾶς λέγει ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ εἶνε ἐκτεθειμένος ὑπὸ τοῦ προσορισμοῦ του εἰς διαφόρων εἰδῶν ἀθλιότητας, πρέπει νὰ συνειθίσῃ νὰ φροντίζῃ εἰς τὸ ν' ἀνακουφίξῃ αὐτὰς τὰς ἀθλιότητας. Τὸ νὰ εἶνε κανεὶς ὀλίγον νοσοκόμος ἢ φύλαξ τῶν ἀσθενῶν δὲν εἶνε πολυτέλεια, ἀλλ' ἄρθρον πρώτης ἀνάγκης. Ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἄς συνειθίσωμεν νὰ γινώμεθα ὠφέλιμοι εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἀδυνάτους. Ἄς δανείζωμεν εἰς τοὺς τυφλοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας, εἰς τοὺς παραλυτικοὺς τοὺς πόδας μας, ἄς φέρωμεν τὰ φορτία τῶν ταλαιπώρων γερόντων, οἱ ὅποιοι μὲ κόπον σύρουν ἑαυτούς. Δὲν εἶνε ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πηγαίνει τὸν δρόμον του χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι παραπλεύρως του ὑποφέρουν.

Ἀπατάται ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σκέπτεται ὅτι, ὅταν ἡ νεαρὰ ἡλικία γνωρίζῃ μερικὰς ἀθλιότητας, ταράσσεται ἢ γαλήνη της. Τὰ ἀναίσθητα ὄντα, τὰ ὁποῖα χάνονται ἀπὸ ἐγωϊσμὸν καὶ κλείουν τὴν ψυχὴν των εἰς τὰ παθήματα τῶν ἄλλων, δὲν γνωρίζουν τὴν χαρὰν κατὰ τὴν καθαρωτέραν καὶ βαθυτέραν μορφήν της.

Ἡ μεγαλυτέρα χαρὰ, τὴν ὁποίαν εἶνε δυνατὸν νὰ συναισθανθῇ ὁ ἄνθρωπος προσέρχεται ὅταν ἀνακουφίξῃ μίαν ἀθλιότητα. Καὶ εἰμπορεῖτε πράγματι κάλλιστα μόνον μὲ τὴν εἰλικρινῆ μορφήν σας καὶ τὸ καλὸν μειδιάμα σας νὰ καταπραύνητε τὰ παθήματα τῶν ἄλλων. Μὴ παραλείψητε τοῦτο καὶ θὰ ἰδῆτε πῶς σὰς κάμνει εὐτυχεῖς.

Ἄν πρέπει νὰ ἐξασκώμεθα ἐγκαίρως εἰς τὸ νὰ φροντίζωμεν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς νὰ ἐπανορθώσωμεν τὰς συνεπείας μερικῶν συμφορῶν, πρέπει ἐπίσης νὰ κάμνωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ὀνομάσω μαθητείαν τῆς ἀγαθότητος καὶ νὰ μανθάνωμεν νὰ ἐννοῶμεν καὶ νὰ ἀνακουφίζωμεν τὰ ἠθικὰ παθήματα. Σχεδὸν κανεὶς δὲν ὑπάρχει ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἔχη λύπας. Ὅλοι ἔχουν τὴν μερίδα των. Μερικοὶ μάλιστα εἶνε ὡς πρὸς τὴν ζωὴν, πληγωμένοι κατὰ τὴν ψυχὴν, καθὼς ἄλλοι εἶνε πληγωμένοι κατὰ τὸ σῶμα των. Μὲ αὐτοὺς πρὸ πάντων ἐνθυμεῖσθε αὐτὴν τὴν ἀπλήν συμβουλίην, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει κάποιος ἀρχαῖος: «Ἔσο ἀγαθὸς, παιδί μου!» Ἄς συμπεριφερόμεθα οὕτως ὥστε ἡ διαγωγὴ μας νὰ κάμνη καλὸν εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς λύπην καὶ ἡ παρουσία μας ἄς εἶνε εἰς αὐτοὺς εὐχάριστος. Καμμία προμήθεια δὲν εἶνε τόσον ἀναγκαία διὰ τὸν μακρὸν δρόμον, τὸ ὁποῖον βαδίζουν οἱ ἄνθρωποι ὅσον ἡ προμήθεια τῆς τρυφερότητος, ἡ ὁποία χρειάζεται διὰ νὰ παρηγορῶμεν τὰς πληγωμένας καρδίας. Ἄς συντηρῶμεν μέσα μας

αὐτὴν τὴν προμήθειαν καὶ ἄς δίδωμεν εἰς κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὑποφέρει τὸ μερίδιόν του. Ἄς μὴ εἴμεθα ψυχὰ σκεπασμένα με ὁμίχλην, περιτριγυρισμένοι ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀτμοὺς τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἀλλὰ ψυχὰ ἡλίου, ὅπου ἔρχεται κανεὶς διὰ νὰ θεωραθῆ.

Ι Β'

Ἵπερασπίζου, μὴ ἐκδικῆσαι

Θέμα, τὸ ὁποῖον ἔχει στενὴν σχέσηιν με τὸν σεβασμὸν, ὁ ὁποῖος ὀφείλεται εἰς τὴν ζωὴν, εἶνε τὸ θέμα τοῦ νὰ ὑπερασπίζωμεν ἑαυτοὺς. Πρέπει κανεὶς νὰ ὑπερασπίξῃ ἑαυτόν; Ἐνίοτε λέγουν ὅχι καὶ ἐπικαλοῦνται τὸν λόγον: «Ὅστις σὲ ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην!» ἢ τὸν ἄλλον λόγον: Μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. Ἄλλ' ἄρκεῖ νὰ σκεφθῶμεν μίαν στιγμὴν διὰ νὰ καταλάβωμεν ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἐφαρμοζόνται εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῶν ὡς γενικὸς κανὼν.

Εἰς μερικὰς περιστάσεις ἀξίζει περισσότερον νὰ ὑπερασπίξῃται κανεὶς με τὴν ὑποχώρησιν καὶ τὴν σιωπὴν. Ἄν μετρεσιάζετο ἄλλα μέσα, θὰ ἐκινδύνευσεν ν' ἀξήσῃ τὸ κακόν.

Ἄλλ' αὕτη ἡ μέθοδος δὲν εἶνε πάντοτε πρακτικὴ. Τὸ καλλίτερον ἀντικλεῖδι δὲν ἀνοίγει ὅλας τὰς θύρας καὶ ὁ καλλίτερος δὲ κανὼν δὲν ἐφαρμοζέται εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις.

Ὅλοι γνωρίζουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε τοὺς ἀνωτέρω λόγους. Ὁ ἴδιος μάλιστα μᾶς ἔδειξεν ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶνε ἀπόλυτος νόμος. Εἰς μερικὰς περιπτώσεις ὅταν τὸν κατηγοροῦν, ἐσιώπα, ἀλλ' εἰς ἄλλας ἀπήντα. Ἐπίσης συχνὰ προσέβαλλε πρῶτος καὶ ἔλεγε λόγους, οἱ ὁποῖοι ἔφθαναν εἰς τὸ μέσον τῆς καρδιάς.

Ἐνώπιον τοῦ μεγάλου Συμβουλίου κάποιος Ῥωμαῖος στρατιώτης *) τὸν ἐκτόπησεν εἰς τὸ πρόσωπον. Ἄν ὁ Χριστὸς ἀπήντα εἰς τὸ χτύπημα, παρουσιάζων τὴν ἄλλην παρειάν, θὰ προῦκάλει τὸν δυστυχῆ στρατιώτην νὰ διαπράξῃ δύο ἐγκλήματα ἀντὶ ἑνός. Ἄν ἐξηγείετο διὰ τὴν ὕβριν καὶ ἀνταπέδιδε τὸ ράπισμα, δὲν θὰ τὸν ἀνεγνωρίζομεν. Λοιπὸν τί ἔκαμεν; Ὁμίλησε πρὸς αὐτὸν τὸν ἄνθρω-

Σ. Μ. *) Ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς ἐφαλμένως ἀποδίδει εἰς Ῥωμαῖον στρατιώτην τὸ ράπισμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν Κύριον ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιερέως τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν ὑπηρετῶν αὐτοῦ. (Ἰωάννου ιη' 23).

πον με σταθερότητα καὶ γλυκύτητα, ἀποδίδων τὴν προᾶξιν του εἰς τὴν ἀμάθειαν. Ἔλαβε τὸν κόπον νὰ διαφωτίσῃ αὐτὴν τὴν συνείδησιν. Ἴδου αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας ἀπήντησεν: «Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς τί με δέρεις;» Αὐτὸ ὀνομάζεται ὑπεράσπισις με καλὸν τρόπον.

Εἰς ἓν κακόν, δηλ. εἰς ἓν κτύπημα τῆς χειρὸς ὁ Χριστὸς ἀνταπέδωκε καλόν, δηλ. ἓνα λόγον λογικὸν καὶ δίκαιον. Ἀλλὰ τέλος ὑπερήσπισεν ἑαυτόν.

Πρέπει λοιπὸν κανεὶς νὰ υπερασπίζεται. Αὐτὸ εἶνε δικαίωμα μάλιστα δὲ καὶ καθήκον. Ἀλλ' ἐδῶ μεσολαβοῦν δυσκολαίαι. Πῶς πρέπει νὰ υπερασπιζόμεθα; Ἴδου τὸ μέγα ἐρώτημα. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι υπερασπίζονται πολὺ ἄσχημα. Μία προσβολὴ ἐξυπνᾷ μέσῃ των αἰσθήματα πικρὰ καὶ βίαια πάθη, τὰ ὅποια δοκιμάζουν νὰ ἱκανοποιήσουν. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον κατανατοῦν ν' ανταποδίδουν κακὸν εἰς τὸ κακόν, νὰ προσθέσουν νέας ἀδικίας εἰς ὅσας ἔκαμαν. Τὸ σύστημα, μετὰ τὸ ὁποῖον υπερασπίζονται αὐξάνει τὴν βλάβην ἀντὶ νὰ τὴν διορθώσῃ. Μὲ μίαν λέξιν ὅλοι, ὁποιοιδῆποτε εἴμεθα, συχνότερα ἐκδικούμεθα ἀντὶ νὰ υπερασπιζόμεθα. Ἀλλ' ἡ ἐκδίκησις ὁμοιάζει τόσον μετὰ τὴν υπεράσπισιν ὅσον ἡ ἄρκτος τῶν δασῶν ὁμοιάζει μετὰ τὸν ὄρατον ἀστερισμὸν τῆς μεγάλης ἄρκτου, τὸν ὁποῖον βλέπομεν εἰς τὸν οὐρανόν, κατὰ ὠραίας νύκτας.

Διὰ νὰ περιορισθῇ ἡ δίψα τῶν ἐκδικήσεων ἐλέγχθη εἰς τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη νόμος τῆς ἀνταποδόσεως. «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.» Αὐτὸ φαίνεται ὅτι εἶνε ἄγριον, ἀλλ' εἶνε ἡ δικαιοσύνη καὶ μάλιστα τὸ μέτριον ἂν συγκριθῇ πρὸς τὰς υπερβολὰς, εἰς τὰς ὁποίας φέρει τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἐκδίκησις. Μερικοὶ εἶνε τόσον κυριευμένοι ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς ἐκδικήσεως ὥστε δι' ἓνα ὀφθαλμὸν, τὸν ὁποῖον τοὺς κατέστρεψαν, θὰ ἐξώρριπταν καὶ τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀντιπάλου των, θὰ ἔσπαιζον δὲ ὀλόκληρον τὴν σιαγόνα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔθραυσεν ἓνα ὀδόντα των. Ἡ ἀνθρωπίνη ἐκδίκησις εἶνε ἀκόρεστος: τὸ κτήνος σταματᾷ ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ. Ἄς ἐπαγουπνώμεν ἐπὶ τῆς καρδιᾶς μας, παιδιὰ μου. Φαινόμεθα ἄρνια, ἀλλὰ μόλις ἔλθῃ μία ἀληθινὴ προσβολή, μία σοβαρὰ ἔβρις, εὐθὺς ἐξυπνᾷ τὸ κτήνος τρομερόν ὄργμᾶ καὶ βρυχάται! Εἰς μερικὰ μέρη τῶν ὄρεων ὑπάρχουν σημεῖα, ὅπου ἡ ἠχὴ ἐπαναλαμβάνει πολλὰς φορὰς καὶ πολὺ μακρὰν τοὺς ἤχους. Ὅταν ρίψῃς ἓνα πυροβολισμόν, αἱ πλευραὶ τῶν βράχων τὸν ἀποδίδουν ἑκατοντάκις κυλιέται καὶ μεγαλώνει μετὰξὺ

τῶν βαθέων στομίον καὶ ὅταν νομίζῃ κανεῖς ὅτι ἔσβυσε, μία ὑπό-
κοφος καὶ παρατεταμένη βροντὴ μᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι ἐνεργεῖ ἀκόμῃ.
Πολλὰ καρδία τῶν ἀνθρώπων ὁμοιάζουν πρὸς αὐτὴν τὴν ἡχώ.
Κάθε προσβολὴ ἀντανακλᾷ μὲ ἀφάνταστον βιαιότητα, τὰς κτυπᾷ
εἰς τὰς περισσότερον κρυφὰς πτυχὰς καὶ τὰς ῥίπτει εἰς ταραχὴν,
τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν κατορθώνει νὰ καθησυχάσῃ. Ἄλλοι εἶνε ὀ-
λιγότερον παράφοροι, ἀλλ' ἔχουν ἐπίμονον τὸ συναίσθημα. Ἡ μνη-
σικακία τῶν δὲν παύει· δὲν λησιμονοῦν τίποτε· περιμένουν τὴν ὥραν
τῶν συνδυάζουν τὰ μέσα καὶ ῥίπτονται ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων
τῶν, καθὼς ὁ ὄφις ἐναντίον τῆς λείας του.

Ἴδου λοιπὸν ἓν ἐνδιαφέρον σημεῖον τῆς ἀνατροφῆς, τὸ ὁποῖον
ἄς ἐνθυμώμεθα καλά: νὰ ὑπερασπιζόμεθα, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐκδικώμεθα.
Διὰ τοῦτο δὲ ἄς εἴμεθα κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τὸ πάθος ἄς
ὑποχωρῇ εἰς τὸ λογικόν. Ἄς μένωμεν ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι ὑπε-
ρασπίζομεν ἑαυτοῦς.

Ἀκούσατε αὐτὴν τὴν μικρὰν σύγκρισιν:

Ὅταν σᾶς ἐπιτεθῇ εἰς τὸν δρόμον κανεῖς κακὸς σκύλος, τί
κάνετε; Τὸ νὰ συστήσητε εἰς αὐτὸν λογικὴν, τὸ νὰ κἀγητε ἑκκλή-
σιν εἰς τὴν δικαιοσύνην του θὰ ἦτο χαμένος κόπος. Ἀλλὰ μήπως
δι' αὐτὸ πηγαίνετε νὰ γαυγίσητε καὶ νὰ διαγκάσητε, καθὼς αὐτός,
διὰ νὰ ἀποδώσητε εἰς αὐτὸν ἀκριβῶς τὰ ἴσα; ἢ χωρὶς ἀνάγκην νὰ
τὸν καταβάλητε μὲ πυροβολισμόν; Ὁχι ἀλλὰ θὰ μεταχειρισθῆτε μὲ
ἐπιτηδειότητα τὴν καλὴν ράβδον σας καὶ μὲ ἓν καλὸν κτύπημα ἐ-
πάνω εἰς τὸ πόδι, θὰ τὸν ἀνατρέψητε εἰς τὸ κατάλευρά του. Αὐτὸς
σᾶς προσέβαλεν ὡς σκύλος καὶ σεῖς ὑπερησπίσατε ἑαυτοῦς ὡς ἀν-
θρώποι, ἀλλ' ὡς ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι γνωρίζετε ὅτι ἔχετε νὰ κἀμη-
τε μὲ καλὸν σκύλον.

Διὰ νὰ ὑπερασπίξησθε πρέπει νὰ μεταχειρίζησθε τὰ πρακτι-
κότερα καὶ καταλληλότερα μέσα, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὰ ὀλιγότερον βί-
αια. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ καταφεύγητε ἀμέσως εἰς τὰ ἰσχυρότερα
μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτετε. Αὐτὸ θὰ ὁμοίαζε μὲ τὸ νὰ ῥίψητε τηλε-
βόλον διὰ νὰ σκοτώσητε μίαν σκνίπαν, χωρὶς νὰ εἴσθε μάλιστα βέ-
βαιοι ὅτι θὰ ἐπιτύχητε.

Ὅταν κανεῖς ὑπερασπίζεται πολλὰς φορὰς ἢ γλυκύτης εἶνε
ἓν καλὸν ὄπλον. Ἐνθυμηθῆτε τὸν μῦθον τοῦ ἐλαίου καὶ τῆς κα-
ταιγίδος. Αὐταὶ αἱ δύο δυνάμεις εἶχον στοιχηματίσῃ ποῖα θὰ ἠδύ-
νατο ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ἐπανωφόριον ἑνὸς ταξειδιώτου, ὁ ὁποῖος ἐβά-
διζεν εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἡ καταγὶς ἐφύσα μὲ μανίαν ἐπάνω εἰς τὸν

ἰδοιπόρον, ἀλλ' ὅσον περισσότερον αὐτῇ ἔλύσσα, τόσον περισσότερον ὁ ἄνθρωπος ἐτυλίσσετο. Ὄταν ὁμολόγησεν ὅτι ἐνικήθη, ὁ ἥλιος ἤρχισε νὰ ζεσταίνη γλυκὰ τὸν ἰδοιπόρον, ὁ ὁποῖος ὕστερον ἀπὸ δλίγον ἀφήρεσε τὸ ἐπαναφορίον του.

Αὐτὸ θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι περισσότερον ἀξίζει ἢ γλυκύτης ἀπὸ τὴν βίαν καὶ ὅτι περισσότερον ὑποχρεώνει καὶ κατορθώνει καὶ προσοποιν γλυκὰ παρὰ ἄνθρωπος ὀπλισμένος.

Ἄλλὰ τέλος μὲ τὰ συνήθη ἢ μὲ τὰ μεγάλα μέσα πρέπει νὰ ὑπερασπιζώμεθα. Τὸ νὰ μὴ ἐναντιωνώμεθα εἰς τὴν ἀδικίαν, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ τὴν ἐνθαρρύνωμεν, μὲ τὸ νὰ τὴν παραδεχώμεθα. Ὄταν ὑπερασπιζώμεθα ὄχι μόνον παλαιώμεν διὰ τὸ καλόν, ἀλλὰ καὶ ἐξυπηρετοῦμεν ἐκείνους, τοὺς ὁποῖους πολεμοῦμεν, διότι τοὺς ἐμποδίζομεν νὰ κάμουν τὸ κακόν.

Ὄταν θ' ἀφήνη κανεὶς νὰ κτυποῦν, νὰ κλέπτουν, νὰ ὑβρίζουν καὶ ν' ἀπατοῦν παραλείπει ὅλα τὰ καθήκοντά του, πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. Θὰ ἀφήσωμεν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας τοὺς ἰσχυροτέρους συντρόφους νὰ κακοποιοῦν ἓνα ἀδύνατον; καὶ ἂν κανεὶς ἐτιμωρήθη ἀδίκως, θὰ σιωπήσωμεν ἀπὸ φόβον μήπως θροσκοινδυνεύσωμεν; Ποτέ, ποτέ.

Ἄλλὰ δὲν ἔχουν τὰ δικαίωμα νὰ μᾶς εἴπουν: Νὰ ἀναμειγνύσθῃς εἰς ὅ,τι σᾶς ἀφορᾷ; Δὲν εἶνε φρόνιμος καὶ συνετὴ συμβουλή ἡ ἐξῆς: «Μὴ ἀσχολῆσαι δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ἄφησε αὐτὰ τὰ πρόσωπα νὰ λύσουν μόνα τὰς διαφοράς των; Ὁχι, παιδιὰ μου, ... αὐτὴ ἡ συμβουλή εἶνε μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον σοφὴ. Συνήθως αὐτὸ εἶνε κακὸς πειρασμὸς, εἶνε ἔμπνευσις ἀνανδρος.

Ὄταν τὸ ἀρνὶ πιάνεται μὲ τὸν λύκον, δὲν πρέπει νὰ λέγομεν: «Μὴ ἀνακατώνεσαι, ἄφησε νὰ λύσουν τὴν διαφορὰν των», Γνωρίζομεν πολὺ καλὰ πῶς θὰ ἐτελείωεν αὐτὸ καὶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ στρέψωμεν ἄλλοῦ τὰ βλέμματα, θὰ ἀξίζαμεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν μανδρόσκυλον ὁ ὁποῖος τρέχει χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ νύχια καὶ διὰ τὰ δόντια.

Ἐκτὸς τούτου τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων εἶνε ὁπωσδήποτε καὶ ἰδικὰ μας συμφέροντα. Μία ἀδικία, ἡ ὁποία γίνεται, ἐναντίον ὅλων. Ὄ,τι κάμνει κανεὶς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ὁμοίους μας, καὶ εἰς τὸν μικρότερον, καὶ εἰς τὸν περισσότερον περιφρονημένον, τὸ κάμνει εἰς ἡμᾶς. Ὅσοι δὲν αἰσθάνονται τὰ κεντήματα, τὰ καύματα, τὰ κτυπήματα, εἶνε νεκροὶ. Δυστυχία σας, ἂν εἰμπορέσητε νὰ μείνητε ἀδρανεῖς, ὅταν γύρω σας ἀπατῶνται οἱ ἀπλοῖκοί, ὅταν συκοφαν-

τῶνται οἱ ἀπόκτες, ὅταν ἀδικῶνται τὰ ὄρφα· ἄ, ὅταν καταπατῆται τὸ δίκαιο : Ἄ δὲν αἰσθάνησθε τὰ κτυπήματα, τὰ ὅποια τοὺς προσβάλλου, ἂν δὲν πληγώνησθε ἀπὸ τὸν γρόνθον, ὁ ὅποιος κτυπᾷ κατὰ πρόσωπον τὴν δικαιοσύνην, εἴσθε κεκοῖ διὰ τὴν δικαιοσύνην.

Εἶνε δυνατόν νὰ εἴπη κανεὶς διὰ τὴν ἐθνικὴν ὑπεράσπισιν τὸ ἴδιο καὶ διὰ τὴν ἀτομικὴν ὑπεράσπισιν.

Εἷς λαὸς πρέπει νὰ εἶνε εἰρηνικός, εὐγενὴς πρὸς τοὺς γείτονάς του. Ἄλλ' εἶνε δυνατόν εἰς τὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὅποιον ζῶμεν ν' ἀναλύσῃ τὰ πυροβόλα, νὰ καταρτίψῃ τὰ τεῖχη, νὰ μετατρέψῃ εἰς δρέπανα τὰ ξίφη· αὐτὸ θὰ ἦτο πολὺ ὠραῖον, ἀλλὰ πολὺ ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, διὰ τὴν ἐλευθερίαν του. Ἄν οἱ εἰρηνικοὶ λαοὶ δὲν ἦσαν ὠργανωμένοι κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ ὑπερασπίζωνται δυνατά, ἡ γῆ μετ' ὀλίγον θὰ ἀνῆκεν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔθνη. Βέβαια δὲν εἴμεθα καμωμένοι διὰ ν' ἀλληλοσκοτωνώμεθα εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ ὅμως θὰ ὑπῆρχε κἀτι λυπηρότερον ἀπὸ τὸν πόλεμον, αὐτὸ δὲ θὰ ἦτο· τὸ νὰ ἴδωμεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον κάτω ἀπὸ τὴν πέτρναν μερικῶν ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν εἰρήνην. Τὸ δίκαιον πρέπει νὰ εἶνε ἰσχυρόν, ἂν δὲν θέλωμεν ἡ δύναμις νὰ γίνῃ δίκαιον. Ἰδοὺ τί πρέπει νὰ ἐνθαρρύνῃ καθεὶ πολίτην εἰς τὸ νὰ ἐξασκῇ μὲ καλὴν διάθεσιν τὴν ὑπὸ τὰ ὄπλα ὑπηρεσίαν.

ΙΓ'

Ἐσο εὐθύς

Ἐάνθρωπος ἔχει ἢ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατέχη κάτι; Ἰδού ἐν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐτέθη χιλίας φορὰς. Θὰ ἦτο δυνατόν ἐπίσης νὰ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς τὸ ζήτημα ἂν ἔχωμεν ἢ δὲν ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ ὑπάρχωμεν. Ἡ ιδιοκτησία εἶνε καθὼς ἡ ζωὴ, εἶνε ἐν γεγονός. Ἐάνθρωπος δὲν παρήγαγεν αὐτήν. Αὐτὴ ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων, οἱ νόμοι, οἱ ὁποῖοι κυβερνοῦν τὸν κόσμον, ὀδηγοῦν εἰς αὐτήν.

Ἡ οὐσιαστικὴ ιδιοκτησία, τῆς ὁποίας αἱ ἄλλαι ὅλαι εἶνε συνέπειαι, εἶνε ἡ ζωὴ μας, ἡ ἀτομικότης μας μὲ τὰς διαφόρους ιδιότητάς της. Ἐὸ ν' ἀποκτήσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς τὸ ἀπλούστερον φυσικὸν δικαίωμα, δὲν ἐχρειάσθη ὀλίγον καιρὸν διὰ νὰ ἀναγνωρισθῇ. Ἐὸτι ἐν ἀνθρώπινον πλάσμα ἀνήκει εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ τὸ κατέχη ἐν ἄλλο πλάσμα, ὅτι τέλος δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε πρᾶγμα του, αὐτὸ εἶνε μία ἀλήθεια, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀκόμη, μόνον ἐν μέρει ἐθριάμβευσε, διότι ἡ πραγματικὴ δουλεία καὶ ἡ σκεπασμένη δουλεία ὑπάρχουν πραγματικῶς. Ἐάνθρωπος λοιπὸν ἀνήκει εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ μόλις ἐξασκήσῃ τὴν ἐνεργητικότητά του, μόλις κοπιάσῃ, ἀποκτᾷ τὰ ἐξωτερικὰ δικαιώματα τοῦ προσώπου του. ἘΑπαξ δὲ ὑπάρξουν αὐτὰ τὰ δικαιώματα, εἶμπορεῖ νὰ τὰ μεταχειρισθῇ διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἢ διὰ τοὺς ἄλλους καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συμβαίνει ὥστε καθεὶς, ἀναλόγως, περισσότερον ἢ ὀλιγότερον εἶμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι μερικὰ πράγματα ἀνήκουν εἰς αὐτόν.

Ἐἀμοιβαῖος σεβασμός, τὸν ὁποῖον ἔχουν οἱ ἄνθρωποι διὰ τὰ ἀγαθὰ των εἶνε μία ἀπὸ τὰς βάσεις τῆς κοινωνίας. ἘὈνομάζουσι δὲ αὐτὸν τὸν σεβασμὸν τιμιότητα.

Ἐκλέπτῃς δὲν σέβεται τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ θεωρεῖ τὸν κόσμον ὡς ἀγρὸν ἀνεξερευνήτον, ὅπου τίποτε δὲν ἀνήκει εἰς

κανένα και αὐτὸς λαμβάνει ὅ,τι εἴμπορεῖ.

Ἡ κλοπὴ εἶνε πολλῶν εἰδῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ χονδροειδέστερα εἶνε τὸ νὰ βάλλουν χέρι εἰς τὸ χρῆμα ἢ τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἄλλου μὲ βανασότητα, αἱ λεπταὶ δὲ και σκεπασμένα ποιικιλία τῆς κλοπῆς εἶνε ἀδύνατον ν' ἀπαριθμηθοῦν· ὅλαι ὁμως συνίστανται εἰς τὸ νὰ οἰκειοποιῶνται τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων μὲ τὸ νὰ ἐκμεταλλεύονται τὴν ἐμπιστοσύνην των, τὴν εὐπιστίαν των, τὸ πάθος των, τὴν πεῖναν των, τὴν καλὴν πίστιν των, τὴν εὐσπλαγχνίαν των, τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματά των κλπ. Ὁ κλέπτης εἰς τὸν κόσμον γίνεται ἔμπορος ὄλων τῶν πραγμάτων. Κατασκευάζει νομίσματα, ἀδιάφορον μὲ τι και ὅλα τὰ μέσα εἶνε δι' αὐτὸν ἐξ ἴσου καλά, ἀρκεῖ νὰ ἐπιτυγχάνουν. Δι' αὐτὸν τίποτε δὲν εἶνε ἅγιον. Ἐν νομίζῃ ὅτι θὰ κερδίσῃ περισσότερον ἀπὸ τὸ νὰ πωλῇ ἀνθρώπους παρὰ κάρβουν· κρίζι ἢ λίπος, γίνεται ἔμπορος δούλων, ὑπάρχει κέρδος διὰ νὰ φανῇ καλὸς πατριώτης ἢ εὐλαβής, θὰ δείξῃ πατριωτισμὸν ἢ εὐλάβειαν. Ἐπίσης, ἂν ἔχῃ νὰ ἐλπίσῃ περισσότερα ἀπὸ τὸ ἐναντίον, θὰ τὸν ἰδῆτε ν' ἀρῆται τὴν θρησκείαν ἢ νὰ προδίδῃ τὴν πατρίδα του.

Ἀλλὰ ὁ σεβασμὸς τῆς ἰδιοκτησίας δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ μὴ λαμβάνωμεν ὅ,τι δὲν μᾶς ἀνήκει, εἰς τὸ νὰ μὴ φυλάττῃ κανεὶς ὅ,τι εὔρη, εἰς τὸ νὰ μὴ τὸ κάμνῃ ἰδικόν του μὲ ἄτιμα ἐμπόρια ἢ μὲ ὑποπτα τεχνάσματα. Συνίσταται ἀκόμη και πολὺν περισσότερον εἰς τὸ νὰ σέβηται τὴν ἰδικὴν του ἰδιοκτησίαν. Οἱ περισσότεροι ἀνθρώποι σφάλλουν ὡς πρὸς τοῦτο. Νομίζουν ὅτι ἡ τιμότης συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ ἀφαιροῦν ὅ,τι ἀνήκει εἰς τοὺς ἄλλους, ἐνῶ εἴμποροῦν νὰ κάμουν τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν των ὅ,τι φαίνεται εἰς αὐτοὺς καλόν. Ἴδου μία μεγάλη πλάνη. Διὰ νὰ εἶνε κανεὶς πραγματικῶς τίμιος πρέπει νὰ σέβηται τὴν περιουσίαν του καθὼς και τὴν περιουσίαν τῶν ἄλλων και νὰ μὴ τὴν μεταχειρίζηται ποτε κατὰ τὰ πάθη του, τὴν φαντασίαν του, και κατὰ τὸν ἐγωϊσμὸν του, ἀλλὰ κατὰ τὸ λογικὸν και τὴν συνείδησίν του.

Ἡ ἰδιοκτησία εἶνε τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον εἴμποροῦμεν νὰ διαθέσωμεν ὑπ' εὐθύνην μας.

Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἓνα ἀνθρώπον νὰ μεταχειρισθῇ κακῶς τὰ χρήματά του, ἐπίσης δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ κακῶς ἐν ὄπλον, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς αὐτόν· ἀνήκει εἰς ἐμὲ και εἴμπορῶ νὰ τὸ κάμω ὅ,τι θέλω. Καθ' ἡμέραν ἀκούετε νὰ μεταχειρίζονται αὐτὸν τὸν λόγον ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι ἐξοδεύουν τὸ χρῆμά των ἀδίκως και κακῶς, κατασπαταλοῦν τὸν ἄρτον των, ἀφί-

νον τούς ἀγροὺς καὶ τὰς οἰκίας των νὰ καταστρέφονται, διότι δὲν φροντίζουν δι' αὐτὰ. Αὐτὰ τὰ ἄτομα δὲν δεικνύουν τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχη κανεὶς διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶνε ἐμπιστευμένα εἰς τὴν φύλαξίν του.

Ὅνομάζουσι οἰκονομίαν τὴν ἀρετὴν, ἣ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζηται κανεὶς τὰ ἀγαθὰ του μὲ φρόνησιν. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀρετὴ εἶνε τόσον περισσότερον δύσκολος εἰς τὸ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ κανεὶς ὅσον μεγαλύτερα εἶνε τὰ ἀγαθὰ. Ἡ οἰκονομία, συνειθίζουσι νὰ λέγουσι, εἶνε ἀρετὴ τῶν κοινῶν ἀτόμων. Τοῦτο ὅμως εἶνε λογικῶς ἀνόητον διότι ὁμοιάζει μὲ τὸ νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι, διὰ νὰ φυλάττῃ μικρὸν ποίμνιον, χρειάζεται περισσοτέρα προσοχὴ παρὰ διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ μέγα. Ὅσον περισσοτέρα κατέχομεν, τόσον περισσότερον ἡ κτήσις περιπλέκεται καὶ μᾶς καθιστᾷ ὑπευθύνους. Τὸ ὅτι κατέχομεν καὶ ἔχει ὡς συνέπειαν ἓν κοινωνικὸν χρέος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐκπληρώσωμεν, ὄχι μόνον διὰ τὸ ἰδικόν μας συμφέρον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ γενικὸν καὶ διὰ νὰ γίνωμεν ὅσον τὸ δυνατόν ὠφελιμώτεροι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Εἶνε πάντοτε ἔγκλημα ν' ἀφήσωμεν νὰ χαθῇ ἓν ὅ,τι δήποτε ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ὠφελίμων εἰς κάποιον. Εἴτε ὀλίγον εἴτε πολὺ κατέχει κανεὶς, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ ἀφήνῃ νὰ καταστρέφηται ἢ νὰ τὸ ἀμελῇ. Ὅταν κανεὶς κοπιᾷ πολὺ διὰ νὰ κερδίσῃ περιουσίαν ἢ χρῆμα, τόσον περισσότερον τὸ κρατεῖ: τίποτε δὲν εἶνε περισσότερον σεβαστόν. Ὁ οἰκονόμος ἐργάτης, ὁ χωρικός, ὁ ὁποῖος τόσον κοπιᾷ, διὰ νὰ συνάξῃ ὀλίγον χρῆμα, ὅταν σέβωνται τὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν διατηροῦν μὲ προσοχὴν καὶ δὲν θέλουσι νὰ ἐξοδεύσουσι μὲ ἐπιπολαιότητα, σέβονται τὸν ἑαυτὸν των καὶ τοὺς κόπους, τοὺς ὁποῖους ἐπέρασαν. Τίποτε δὲν εἶνε λυπηρότερον ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς ἓνα ἀνθρώπον νὰ σπαταλᾷ ἀνόητα τὸν καρπὸν κοπιαστικῆς ἐργασίας.

Ἄν ἐγνωρίζατε δύο ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὁ εἷς θὰ ἐκοπιᾷτε κατὰ τὰς ἑξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ὁ δὲ ἄλλος θὰ ἔβαλλε χεῖρ κατὰ τὸ Σάββατον εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ πρώτου, διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ τὴν φάγῃ καὶ νὰ τὴν πῇ ἀδιακρίτως, τί θὰ ἐλέγατε; Μία δικαία ἀγανάκτησις θὰ σᾶς ἐξήγειρε· θὰ ἐλυπεῖσθε ὑπερβολικὰ διὰ τὸν ταλαίπωρον δοῦλον, τοῦ ὁποῖου τὸν μισθὸν καταστρέφει ἓν εὐτελεὲς παρσίτον. Ἄν δὲ σᾶς ἦτο δυνατόν, θὰ ἐτεροματίζατε αὐτὴν τὴν ἐπαίσχυντον κατάχρησιν. Ἄλλοίμονον! ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κοπιᾷ κατ' ἡμέραν καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐξοδεύει ἀνόητα εἰς μίαν ὥραν αὐτὸν τὸν κόπον εἶνε συνήθως ὁ ἴδιος ἀνθρώπος. Δὲν λυπεῖται

τὸν ἑαυτὸν του, τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον ἐκέρδισεν ἀκριβὰ, δὲν σέβεται οὔτε τὸν ἑαυτὸν του οὔτε τὴν ἐργασίαν του καὶ γίνεται ὁ ἴδιος τύραννος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἴδου μία ἀπὸ τὰς χειροτέρας δουλείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὑποφέρει ὁ κόσμος.

Καθὼς ἡ ὑγεία δημιουργεῖ δι' ἡμᾶς καθήκοντα πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, καθὼς ἡ μόρφωσις δημιουργεῖ δι' ἡμᾶς καθήκοντα ὡς πρὸς τοὺς ἀμαθεῖς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἔχομεν, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶνε, δημιουργοῦν δι' ἡμᾶς καθήκοντα ὡς πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν τοιαῦτα.

Μερικοὶ ἄνθρωποι, ὅταν πίνον γίνονται κακοί, ἄλλοι περιίλνποι, ἄλλοι χαρωποί, ἀξιαγάπητοι, γενναῖοι, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἴπη κανεὶς κατὰ ἀναλογίαν, ὅτι μερικοί, ὅταν ἔχουν κτήματα, εἶνε ἀξιαγάπητοι, ἐλευθέριοι, μεγαλόψυχοι. Ἄλλοι τοῦναντίον εἶνε δύστροποι, ἐγωῖσταί, περιφρονητικοί, ἄγριοι. Καθὼς σκύλος, ὁ ὁποῖος τρώγει τὸ κόκκαλόν του μουγγρίζει ἐναντίον ὁποιουδήποτε, ὁ ὁποῖος πλησιάζει καὶ δεικνύει εἰς αὐτὸν τὰ δόντια, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μερικοὶ ἄνθρωποι φυλάττουν τὰ ἀγαθὰ των μὲ αἰσθήματα ἀποκλειστικά καὶ κακόβουλα. Πάντοτε φοβοῦνται μήπως τὰ ἀφαιρέση κανεὶς ἀπ' αὐτούς, αὐτὸς δὲ ὁ φόβος τοὺς κάμνει κακοὺς καὶ σκληροὺς. Ποτὲ δὲν θὰ ἔδιδαν τίποτε εἰς κανένα, διότι θέλουν μόνον νὰ λαμβάνουν. Τὸ νὰ λαμβάνουν εἶνε καλόν, τὸ νὰ δίδουν δὲν εἶνε κακόν. Ὅποιος ζητεῖ ἀπ' αὐτοὺς συνδρομὴν εἶνε ἐχθρὸς καὶ ἀπατεῶν.

Ἄλλοι κατέχουν ὡς κτήνη. Κατέχουν τὰ κτήματά των, καθὼς πίθηκος θὰ κατεῖχεν ἓν προσευχητῆριον ἢ τάπητα τῶν Gobélins (1). Δὲν γνωρίζουν οὔτε τὴν ἀξίαν οὔτε τὴν χρῆσιν των, ἀλλὰ τὰ μεχειρίζονται εἰς πείσμα τῆς ὀρθοφροσύνης.

Ἄς ἐπιτραπῆ ἔδῳ νὰ εἴπω μίαν λέξιν διὰ τὴν ἰσότητα τῶν περιουσιῶν, διὰ τὴν ὁποίαν μερικοὶ κάμνουν ἓν εἶδος ἰδεολογίας. Αὕτη ἡ ἰσότης ἴσως θὰ ἦτο δυνατὴ, ἂν συνίστατο μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα τῶν περιουσιῶν, τὰς ὁποίας κατέχομεν καὶ εἰς τὴν δι' ἓνα ἕκαστον ποσότητά των. Ἄλλὰ δὲν εἶνε μόνον αὐτό. Καὶ ἂν αἱ περιουσίαι ἦσαν ὅμοιαι δὲν θὰ ἔκαμον οἱ ἄνθρωποι ποικίλην χρῆσιν αὐτῶν; Ἡ περιουσία εἶνε ὡς ἓν ὄργανον μουσικόν. Τὸ πᾶν εἶναι νὰ γνωρίζη κανεὶς νὰ τὸ παίξῃ. Καὶ ὅταν κα-

(1) Ἐπίσημος βιομηχανία ταπήτων ἐν Παρισίοις συσταθεῖσα κατὰ τὸν 19' αἰῶνα παρὰ τῶν ὑφαντουργῶν τῶν Ρήμων Gobelins.

Θεὶς θὰ κατεῖχεν ἓνα πλαγίανλον, θὰ ἔπαιζαν ὅλοι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον; Τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἰς διάφορα χέρια ἀλλάσσει ἀξίαν ὅλως διόλου. Ἐφ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι θὰ ἔχουν διαφορετικὰς ιδιότητες καὶ ἂν τὰ ἀγαθὰ τῶν ἦσαν ἀπαράλλακτα, θὰ γίνονν ἀνόμοια. Τὸ οὐσιῶδες εἶνε νὰ ἔχωμεν κτήματα καὶ νὰ εἴμεθα φιλάδελφοι.

ΙΔ'

Ἔσο προσεκτικὸς εἰς τὰ πρῶτα βήματα.

Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας προφυλάξεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ λάβωμεν διὰ νὰ ζῶμεν ζωὴν εὐθειαν καὶ δικαίαν συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποφεύγωμεν ὄχι μόνον τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δρόμους, οἱ ὁποῖοι εἶνε δυνατὸν νὰ ὀδηγήσουν εἰς αὐτό. Σπανίως γεννώμεθα κακοὶ, ἢ μὲ διάθεσιν νὰ εἴμεθα κακοὶ ἀκατανικήτως. Γινόμεθα κακοὶ κατὰ συνέχειαν σειρᾶς προοδευτικῆς, ἢ ὁποία ἔχει ὡς σταθμοὺς μαθητείας τοῦ κακοῦ. Δυνάμεθα ἐκεῖ νὰ κάμωμεν ὠφελίμους παρατηρήσεις. Ἐπειδὴ δὲ θὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν τιμιότητα, ἅς ἐρωτήσωμεν πῶς γίνεται κανεὶς κλέπτῃς.

Τοῦτο δὲν συμβαίνει πάντοτε διότι ἔχει κανεὶς ἐνστιγματικὴν τάσιν εἰς τὸ νὰ βάλῃ χερί ἐπάνω εἰς τὴν περιουσίαν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ διότι δὲν ἐπαγρυπνεῖ ἀρκετὰ μέσα του διὰ τὰς ἐπιθυμίας καὶ ἀδυναμίας, αἱ ὁποῖαι εἴμποροῦν νὰ ὀδηγήσουν εἰς τὴν κλοπὴν. Μερικοὶ προσπαθοῦν νὰ ὑποστηρίξουν ὅτι ἡ πεῖνα καὶ ἡ ἀθλιότης τρελλαίνει τὸν ἄνθρωπον κατὰ τρόπον ὥστε αὐτὸς λαμβάνει ὅτι χρειάζεται διὰ νὰ ζήσει, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ μὲ μέσα συνήθη. Ἄλλ' ὅλαι αἱ κλοπαὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ λιμοκτονοῦντας, διότι τότε δὲν θὰ ἔβλεπε κανεὶς τόσους κλέπτας πλουσίους οἱ ὁποῖοι κάθηνται ὑψηλά, νὰ εἶνε ἔτοιμοι νὰ αὐξήσουν τὴν περιουσίαν τῶν μὲ μέσα ἄτιμα. Εἴμποροῦμεν δὲ νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὑπάρχουν γύρω μας ἄτομα ἀξιοθρήνητα καὶ τίμια;

Εἰς ἀπὸ τοὺς περισσότερον συνειθισμένους λόγους, οἱ ὁποῖοι ἐξωθοῦν εἰς τὴν κλοπὴν, εἶνε ἡ ὀκνηρία. Οἱ ὀκνηροὶ εἶνε σχεδὸν πάντοτε φίλοι τῆς καλοφαγίας καὶ τῶν ἡδονῶν. Ζωὴ ἀπολαυστικὴ εἶνε ὁ σκοπὸς τῶν, ἀλλὰ δὲν θέλουν καθόλου νὰ κοπιᾶσουν διὰ νὰ τὴν ἐπιτύχουν. Καταφεύγουν λοιπὸν εἰς τὴν κλοπὴν διὰ νὰ προμηθευθοῦν τὰ μέσα τῆς καλοφαγίας.

Ἄλλοι ἄνθρωποι εἶνε ἐργατικοί, ἀλλ' ἔχουν πολλὴν φιλοδοξίαν. Τὸ κέρδος τῶν δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ λάμψουν. Χρειάζεται εἰς αὐτοὺς κατοικίαι κομπή, ἐνδύματα διακεκριμέ-

να, τροφή λεπτή και διαφόρων ειδῶν διασκεδάσεις. Ἔρχεται μία στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ τίμιον κέρδος δὲν ἐπαρκεῖ πλέον εἰς τόσας ἀπαιτήσεις. Πῶς λοιπὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτὰς τὰς πολυτελεῖς ὁρέξεις; Τότε χρεώνεται καὶ δὲν πληρώνει ἢ μᾶλλον ἀφήνει τὸν ἑαυτὸν του νὰ διαπράξῃ ἀπρεπείας καὶ καταχρήσεις ἐμπιστοσύνης. Πόσοι ἄπιστοι ὑπάλληλοι ἔγειναν κλέπται ἀπὸ φιλοδοξίαν.

Τὰ τυχηρὰ παιγνίδια εἶνε ὁ δρόμος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας φθάνουν εἰς τοὺς περισσότερον ἐπονειδίστους τρόπους. Ὁ παίκτης φεύγει ἀπὸ τοὺς κανονικοὺς ὅρους τῆς ζωῆς διὰ νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ ἡ τύχη. Ἐλπίζει νὰ πλουτίσῃ εἰς ὀλίγον καιρὸν μὲ κτυπήματα τυχαῖα. Μόλις δὲ μίαν φορὰν δοκιμάσῃ τὸ παιγνίδι, φέρεται εἰς αὐτὸ ὡς μεθυσμένος. Νὰ ἐργασθῆ, νὰ περιμένῃ, ν' ἀφιερώσῃ τὴν ζωὴν του εἰς τὸ καθήκον, τὸ ὁποῖον νὰ ἐκτελῆ μὲ μετριοφροσύνην, εἶνε εἰς αὐτὸν ἀνυπόφορον. Τὶ ἀνοησία νὰ περῶ κανεὶς ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν εἰς τὸ νὰ ροκανίζῃ ἢ νὰ κάμνῃ ὑποδήματα, διὰ νὰ κερδίσῃ 5 ἢ 6 φράγκα, ὅταν εἰς δύο ὥρας εἴμπορῇ μὲ ἐπιδρομὰς νὰ κερδίσῃ 20, 30, 50 φράγκα χωρὶς νὰ κουρασθῆ. Ἄμα μίαν φορὰν δοκιμάσῃ αὐτὴν τὴν συγκίνησιν ὁ ἀνθρώπος χάνεται. Ἄν ἡ τύχη τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἢ ἔλπις ν' ἀποκτήσῃ πάλιν ὅ,τι ἔχασε τὸν ἐνοχλεῖ. Ἐπιστρέφει εἰς τὸ παιγνίδι μὲ χρῆμα, τὸ ὁποῖον ἐδανείσθη, λαμβάνει ἀπὸ τὸ ταμεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν, τὸ χρῆμα, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ παίξῃ ἀκόμη, μὲ τὴν ἀπόφασιν ν' ἀποδώσῃ κατόπιν ὅτι ἔλαβεν. Ἄλλ' ἢ κακοτυχία του ἠθέλησε νὰ χάσῃ τὴν καταβολὴν του. Καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἔνοχος διὰ κατάχρησιν ἐμπιστοσύνης. Τό δὲ ἀποτέλεσμα ἡ φυλακὴ ἢ καταστροφή τοῦ σταδίου.

Μερικοὶ γίνονται κλέπται ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγάπην πρὸς τὴν γυναῖκα ἢ τὰ τέκνα των. Ἐπειδὴ δὲν εἴμποροῦν ν' ἀρνηθοῦν εἰς αὐτὰ τίποτε, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦν νὰ κάμουν εἰς αὐτὰ εὐχάριστον τὴν ὑπαρξίν των, κάμνουν ἔξοδα ἀνώτερα ἀπὸ τὰ μέσα των καὶ ζητοῦν νὰ προμηθευθοῦν χρήματα μὲ ὅλους τοὺς τρόπους.

Τέλος πολλὰ παιδιὰ καταντοῦν ν' ἀφαιροῦν ἀντικείμενα σπουδαιότερα, ἂφ' οὗ προηγουμένως ἤρχισαν νὰ βάλλουν χεῖρι εἰς πράγματα ἀσήμαντα. Σήμερον λαμβάνουν ἓνα κονδυλοφόρον ἢ ἓν βιβλίον ἐμβαίνουν εἰς ἓνα κῆπον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν. Αὐτίον πιάνονται εἰς τὰς προθήκας τῶν καταστημάτων, τέλος δὲ δὲν κάμνουν διάκρισιν μεταξὺ τῆς ξένης περιουσίας καὶ τῆς ἰδικῆς των.

Τὸν περισσότερον καιρὸν ὁ κλέπτης δὲν εἶνε ὄν ἰδιαιτέρον, ἀλλ' ἄνθρωπος καθὼς κάθε ἄλλος ὁ ὁποῖος ἐστράφη εἰς τὸ ἔγκλημα καθὼς τὸ κρασί μεταβάλλεται εἰς ξύδι.

Ἐπίσης σιγὰ σιγὰ καὶ ὄχι ἀμέσως γίνεται κανεὶς φονεὺς. Ἄνθρωποι πολὺ γλυκεῖς καὶ χωρὶς καμμίαν διάθεσιν νὰ φονεύσουν εἶνε δυνατὸν μίαν ἡμέραν νὰ κάμουν φόνον, διότι ἤλθαν εἰς θέσιν ἢ ὅποια σιγὰ σιγὰ τοὺς ὠδήγησεν ἕως ἐκεῖ. Τὸ βράδυ ὁ κλέπτης ἔχει σκοπὸν νὰ κλέψῃ μίαν οἰκίαν, ἀλλ' αὐριον εὐρίσκεται ὅτι ἐφόνησεν ἓνα κόσμον.

Ἡ ζηλοτυπία, ὁ θυμὸς, κάθε τι συντελεῖ εἰς τὸ νὰ μὴ εἶνε κανεὶς κύριος ἑαυτοῦ, εὐκόλα μᾶς ὀδηγεῖ εἰς πράξεις βιαιάς.

Τὸν δρόμον τῆς ψευδολογίας δὲν τὸν διατρέχει κανεὶς εἰς μίαν ἡμέραν. Αὐτὴ εἰσέρχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον σιγὰ σιγὰ. Ἡ ὑποκρισία εἶνε εἶδος τελείας τέχνης. Ἀποκτᾶται μὲ ἐξάσκησιν.

Ἡ κακὴ διαγωγή, ἡ παραλυσία, ἡ ἀκαθαροσία μάνθάνονται σιγὰ σιγὰ καὶ ἐπὶ τέλος γίνονται συνήθειαι, ἀφ' οὗ ὑπῆρξαν ἐξαιρέσεις. Ἀρχίζει κανεὶς ὡς δόκιμος, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν γίνεται διδάσκαλος.

Τὸ μεγάλο δὲ σφάλμα εἶνε ὅτι δὲν προφυλαττόμεθα εἰς τὰς ἀρχάς, ἀλλ' ἐνθαρρυνόμεθα μὲ παροιμίας. Μία φορὰ δὲν ἀποτελεῖ συνήθειαν. Εἶνε παραμικρόν. Τὶ θὰ κάμῃ μία μικρὰ ἀταξία; Δὲν θὰ προχωρήσωμεν πολὺ. Πιστεύσατε ὅτι θὰ σταματήσῃ ἐγκαίρως.

Ἐποθέτω ὅτι, ὅταν ὑποχωρῆτε εἰς τὴν περιπετειώδη διάθεσίν σας, ἀναβαίνετε, καθὼς ἡ γάτα, ἕως εἰς τὴν στέγην τοῦ σπητιοῦ καὶ κάθησθε ἐκεῖ εἰς τοὺς ὑδροσωλῆνας μὲ τὰ πόδια εἰς τὸ κενόν. Τὶ θὰ ἐλέγατε ἂν σᾶς ὑπεχρέωναν νὰ πέσητε εἰς τὸν μισὸν δρόμον καὶ νὰ σταματήσητε κατόπιν; Θὰ εἶπητε: Ἀλλὰ, κύριε, ἀπαξ εὐρεθῆ κανεὶς εἰς τὸ κενόν, δὲν εἴμπορεῖ πλέον νὰ σταματήσῃ, ἀλλὰ πίπτει ἕως κάτω. Θὰ εἶχате δὲ δίκαιον. Φεῦγε ἀπὸ τὴν κλίσιν τοῦ κακοῦ! Ἀπατᾶται ὁποῖος ἀφήνει τὸν ἑαυτόν του νὰ γλυστοῦρᾷ σιγὰ σιγὰ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ σταματήσῃ ἐγκαίρως.

Καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει ἰδῆ εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς καὶ τροχιοδρομικὰς γραμμὰς, τὸ λεγόμενον κλειδί. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ἀρκεῖ νὰ μετατοπισθῆ ἓν ἑκατοστόμετρον διὰ νὰ λάβῃ ἄλλην διεύθυνσιν. Κατὰ πρῶτον σχεδὸν δὲν διακρίνει κανεὶς τὴν διαφορὰν ἀλλ' ἀπ' αὐτὴν τὴν μικρὴν διαφορὰν, ἐξαρθᾶται ἡ συνέχεια τοῦ δρόμου. Ἐνθυμεῖσθε τοῦτο, παιδιὰ μου, ὅταν παρουσιάζεται περίσταςιν ν' ἀφήσητε τὸν καλὸν δρόμον. Ἴδου τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια πρέπει

νά ἐπαγρυπνῶμεν. Ἐὰς ἀγρυπνῶμεν ἐπὶ τῶν σκέψεών μας, ἄς εἴμεθα προσεκτικοὶ διὰ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει. Τὸ πρῶτον κοσίζει καὶ ἄς μὴ τὸ λησιμονῶμεν.

ΙΕ'

Ἔσο ἐργατικός

Ἔχουν διὰ τὴν ἐργασίαν πολὺ ἐσφαλμένας ιδέας. Μερικοὶ τὴν θεωροῦν ὡς τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἄλλοι δὲ ἀπλούστατα ὡς ἀναγκαῖον κακόν. Αὐτοὶ δὲ οἱ δύο τρόποι, κατὰ τοὺς ὁποίους θεωροῦν τὴν ἐργασίαν μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ νὰ φανταζώμεθα τὴν εὐτυχῆ ζωὴν ὡς εἶδος διαρκοῦς ἀναπαύσεως. Τὸ ν' ἀπολαμβάνωμεν, τὸ ν' ἀναπαυώμεθα, τὸ ν' ἀφήνωμεν νὰ περνοῦν αἱ ἡμέραι μας χωρὶς νὰ κουραζώμεθα, αὐτὸ θὰ ἦτο τὸ κορύφωμα τῆς εὐτυχίας μας!

Ἔσο πρὸς ἐμὲ ἐν ὄνειρον τοιοῦτου εἶδους, τὸ θεωρῶ ὡς ὄνειρον ὀκνηρὸν καὶ ὡς ιδεῶδες, ιδεωδῶς τιποτένιο καὶ νωθρόν. Πρέπει δὲ νὰ θεραπευθῶμεν ἀπὸ αὐτὸ ὡς ἀπὸ ἀσθένειαν ἐπικίνδυνον. Ἡ ιδέα ὅτι ἡ ἐργασία εἶνε τιμωρία ἤλθεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπάρχουν μερικαὶ ἐργασίαι κοπιαστικαὶ καὶ κτηνώδεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται, φαίνεται ὡς δούλος. Ἀλλοίμονον! αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ κόπου ὑπάρχει. Ὅλαι δὲ αἱ προσπάθειαι τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ τείνουν εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσουν τοῦτο καὶ νὰ τὸ ἐξαλείψουν, ὀργανώνουσαι τὴν ἐργασίαν τοιουτοτρόπως ὥστε κανεὶς νὰ μὴ ἀναγκάζεται εἰς τὸν ρόλον τοῦ κτήνους καὶ νὰ εἶναι δυνατὸν καθεὶς νὰ κρατῇ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν.

Ἄλλ' ὅτι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἐργασία, ὅτι ἡ ἐργασία ἐν γένει εἶνε τιμωρία ὅτι εἶνε ἐν κακόν, μία ἄλυσίδα ἐπονειδιστος, αὐτὸ εἶνε παραλογισμὸς, τὸν ὁποῖον δὲν εἴμπορεῖ κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπικαλοῦνται τὴν Βίβλον διὰ νὰ διδάξουν τοιοῦτου εἶδους διδασκαλίας, λησιμονοῦν ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸ σφάλμα τοῦ Ἀδάμ, ἐλέγχθη ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔθεσεν εἰς τὸν κῆπον τῆς Ἐδέμ διὰ νὰ τὸν καλλιερῇ. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐθεώρησε τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν ὡς ἀνάπαυσιν.

Ἄλλως τε ἄς ἀφήσωμεν τὰς παραδόσεις καὶ ἄς παρατηρήσωμεν τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, μάλιστα δὲ μόνον τῆς χειρός. Ὅλος ὁ κόσμος δὲν παρουσιάζει ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον νὰ παραβληθῇ μὲ τὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα τὰ θανατάσια τῶν μηχανῶν εἶνε παιδικὰ παιγνίδια κοντὰ εἰς αὐτήν. Ἄν δὲ τὸ σφυρὶ ἔγινε διὰ νὰ κτυπᾷ, αἱ τανάγιες διὰ νὰ πιάνουν, τὸ τρυπάνι

διὰ ν' ἀνοίγη τρύπας διατὶ νομίζετε ὅτι κατεσκευάσθη τὸ χέρι, διὰ νὰ κάμνη τίποτε; Ἄς ἴδωμεν.

Τὸ χέρι ἔγινε διὰ νὰ ἐργάζεται. Τόσον δὲ πολὺ ἔγινε διὰ νὰ ἐργάζεται, ὥστε ἀπ' ἀρχῆς τῆς ζωῆς ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ τὸ γυμνάζῃ καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζεται, καθὼς μεταχειρίζεται ὅλα τὰ ἄλλα ὄργανά του. Ἐμποδίσσατε τὸ παιδί νὰ δοκιμάσῃ τὰς δυνάμεις του, νὰ κινήται, νὰ ψηλαφῇ τὰ ἀντιζέμενα: Θὰ κάμῃτε ἓνα δυστυχή. Χειροτέρα ἀτυχία μᾶς φαίνεται ἢ τοῦ φυλακισμένου, ὁ ὁποῖος εἶνε ἠναγκασμένος εἰς ἀδράνειαν καὶ ἀκινήσιαν. Τὸ νὰ ἐνεργῇ κανεὶς εἶνε ζωὴ. Ἡ δὲ ἐργασία εἶνε νόμος τῆς ζωῆς. Ὅσον τελειότερα εἶνε ἡ ζωὴ τόσον ἐνεργητικώτερα εἶνε. Παρατηρήσατε τὴν φύσιν. Τὰ κατώτερα ὄντα προικισμένα μὲ μίαν στοιχειώδη δραστηριότητα: Τὰ προσκολλημένα εἰς τὸν βράχον ὄστρακα δὲν καταβάλλουν προσπάθειαν διὰ τὴν τροφήν των, ἀλλ' ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ τὴν λαμβάνουν ὅταν περῶν ἂν ἀπ' ἐμπρός των. Μόλις ὅμως παρατηρήσωμεν τὰ τελειότερα ζῶα ἐκδηλοῦται ἡ δραστηριότης. Τὸ πουλὶ κτίζει τὴν φωλεάν του, τρέφει τὰ μικρά του, κυνηγεῖ, ψαρεύει μὲ διαφόρους εὐφυεῖς μεθόδους διὰ νὰ προμηθευθῇ ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν συντήρησίν του. Αἱ μέλισσαι εἶνε θαυμάσιοι ἀρχιτέκτονες. Ὁ μύρμηξ κάμνει προμηθείας καὶ ἀνοίγει στοάς. Ἡ παροϊμιώδης φιλεργία του ἔκαμε τὸν σοφὸν νὰ εἴπῃ: «Ἕπαγε πρὸς τὸν μύρμηκα ὀκνηρέ!»

Πόσον δὲ μέγαν κόπον κάμνει ἡ κτίσις! Τὸ σύμπαν εὐρίσκειται εἰς διαρκῆ ἐργασίαν. Τὸ πᾶν κινεῖται, ὀργᾶ, προχωρεῖ, μεταμορφώνεται. Ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ὁ πατήρ μου πάντοτε ἐργάζεται!» Τὸ μάθημα διὰ τοὺς ὀκνηροὺς, τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐργασίας, δι' ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν τὴν ἐνέργειαν. Μάτην θὰ ἐξήτουν εἰς τὸν εὐρύχωρον τοῦτον κόσμον· ἐν μέρος ὅπου ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀδράνεια, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀπόλαυσίν των. Καὶ ὅταν ἀκόμη κοιμᾶσαι, ὀκνηρέ, ἡ γῆ κινεῖται, ἡ δὲ καρδιά σου κτυπᾷ. Ἡ ἄπειρος πορεία τῶν πραγμάτων ἐξακολουθεῖ. Ἡ ἀκινήσις εἶνε θάνατος.

Χρεωστοῦμεν τὴν ζωὴν μας εἰς τὴν ἐργασίαν. Διὰ νὰ τραφῇ διὰ νὰ ἐνδυσθῇ, διὰ νὰ κατοικήσῃ, διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τὰς ἀσθενείας της, καθὼς καὶ διὰ νὰ διδαχθῇ, νὰ ἠθικοποιηθῇ, νὰ φωτίσῃ τὴν ψυχὴν της καὶ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὴν ἀνωτέρας παρηγορίας, ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐργασθῇ. Ὁ κόπος εἶνε ἡ ἀξία, μὲ τὴν ὁποίαν πληρῶνει κάθε μίαν κατάκτησίν της. Κάθε λόγος τῆς ζωῆς

καὶ τῆς ἀληθείας ἐστοίχισε τόσον κόπον διὰ νὰ εὐρεθῆ ὅσον καὶ μία ἥπειρος.

Ἄλλ' ὡς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος ἄνθρωπος ἔχει πᾶν ὅτι χρειάζεται, ὅτι εἶνε ὄχι μόνον πλούσιος, ἀλλὰ καὶ πεπαιδευμένος, ἀνεπτυγμένος ἠθικῶς, λέγομεν, ὅτι καὶ δι' αὐτὸν πάλιν ἡ ἐργασία θὰ ἦτο ἀναγκαία. Συνήθως λέγουν: εἶνε πλούσιος, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ζῆ, αὐτὸ ὅμως εἶνε μία πλάνη χονδροειδής. Λὲν θέλω νὰ ὀμιλήσω ἐδῶ διὰ τὸ καθήκον, τὸ ὅποιον ἔχει ἕκαστος νὰ γίνηται ὠφέλιμος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάγκην ποῦ ἔχει νὰ ἐξασκῆ τὴν δραστηριότητά του. Κίθε ὄν, τὸ ὅποιον δὲν κάμνει καμμίαν προσπάθειαν ἐξευτελίζεται, διαφθείρεται, σαπίζει. Τὸ περισσότερον ἀνεπτυγμένον πνεῦμα, τὸ ὅποιον θὰ ἔπαυε νὰ ἐνεργῆ, νὰ ἐρευνᾷ, νὰ σκέπτηται, πολὺ γρήγορα θὰ παρήκμαζεν. Ὁ καθαρώτερος χαρακτήρ, ὁ ὅποιος δυσκολώτερον διαφθείρεται, ὅταν ἐπὶ τινα καιρὸν θὰ παρημέλει τελειῶς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ κατήντα σιγὰ σιγὰ ἀπαθῆς ἢ ἀνήθικος.

Ἐλέχθη: «Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου». Τοῦτο εἶνε ἀληθὲς δι' ὅλους καὶ διὰ πάντοτε καὶ σημαίνει: «Θὰ ζήσης μὲ τὸν κόπον σου». Πολὺ ὥραϊα δὲν εἴμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνατρέψῃ αὐτὸν τὸν λόγον, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶνε ἀληθῆς καὶ νὰ βεβαιώσῃ: «Θ' ἀποθάνῃς, ἂν ἀδρανῆς». Τὸ ξίφος σκουριάζει εἰς τὴν θήκην του· τὰ ἐπιπλα, τὰ ὅποια δὲν σκουρίζονται, σκεπάζονται ἀπὸ σκόνην· οἱ κακῶς σκαλισμένοι κῆποι καταπνίγονται ἀπὸ ἄγρια χόρτα· τὰ γουναρικά, τὰ ὅποια δὲν βουρτσίζονται κατατρῶγονται ἀπὸ τὴν βότρυδα· ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος δὲν ἐργάζεται διαφθείρεται ἠθικῶς. Τὰ ἐλαττώματα πολλαπλασιάζονται ἐπάνω του, καθὼς εἰς τὸ πτώμα οἱ σκώληκες.

Τὸ νὰ ζῆ κανεὶς χωρὶς νὰ ἐργάζεται ὄχι μόνον εἶνε μάταιον, ἀλλὰ καὶ ἄδικον καὶ ἐγκληματικόν. Ἡ ἀνθρωπότης χρεωστῆ τὴν προόδόν της, τὴν ζωὴν της εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν τέκνων της. Ὅστις δὲν κάμνει τίποτε ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων χωρὶς νὰ προσφέρῃ τίποτε εἰς ἀντάλλαγμα· εἶνε ἐν παράσιτον εἰς τὸ σῶμα τῆς κοινωνίας καὶ ὄχι ἄνθρωπος. «Ὁ μὴ ἐργαζόμενος μὴδὲ ἐσθιέτω», λέγει ἡ ἀγία Γραφή, τίποτε δὲ δὲν θὰ εἶνε δικαιότερον. Ἄλλὰ ποῖος δὲν ἐννοεῖ ὅτι τοῦτο εἶνε ἢ εἰς θάνατον καταδίκη τῶν ὀκνηρῶν!

Καθεὶς λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει ἰσχυροὺς λόγους ν' ἀμειρονήγῃται εἰς ἓνα ὠφέλιμον κόπον. Ἡ φύσις δεικνύει εἰς αὐτὸν τὸ παρὰ-

δειγμα πρὸς τοῦτο: τὸ εὐγενέστερον ἔνστικτόν του τὸν ἀναγκάζει εἰς τοῦτο μὲ δύναμιν. Τὸ νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος του πρὸς τὴν ἀνθρώπινην, ἢ ἀνάγκη, τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ διατηρῆται ἰσχυρός, ὑγιῆς φυσικῶς καὶ ἠθικῶς, τὸ πᾶν τὸν συμβουλεύει τὴν δραστηριότητα καὶ ὅταν ἀκόμη θὰ εἶχεν ἄρτον διὰ νὰ τρώγῃ. Τὸ νὰ κερδίξῃ κανεὶς τὸν ἄρτον του μὲ τὴν ἐργασίαν του εἶνε τὸ τιμητικώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐργάζονται διὰ νὰ κερδίσουν τὸν ἄρτον των. Ἄλλ' ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ μόνος λόγος διὰ νὰ ἐργαζώμεθα δὲν εἶνε τὸ νὰ κερδίξωμεν τὸν ἄρτον μας. Ἄλλως θὰ ἐκάμναμεν μίαν ἡμέραν αὐτὸν τὸν ἀνόητον συλλογισμόν: Τώρα ἔχω ἄρτον, λοιπὸν δὲν θὰ κάμω πλέον τίποτε.

Ἄπαξ τεθῆ ὅτι ἡ ἐργασία εἶνε ἀναγκαία, εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἑαυτὸν του μὲ ποῖον τρόπον ταιριάζει νὰ μεταχειρισθῆ τὴν ἐνεργητικότητά του, καὶ ἂν μερικαὶ ἐνασχολήσεις δὲν δίδουν μεγαλειτέραν ἀξιοπρέπειαν εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπιδίδονται εἰς αὐτάς.

Τὰ ἐπαγγέλματα εἶνε ἀπείρως ποικίλα, διότι αἱ ἀνάγκαι εἶνε πολυάριθμοι καὶ αἱ δεξιότητες πολὺ διάφοροι. Ἡ ἐκλογή τοῦ σταδίου μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἱκανότητάς μας, ἐπίσης δὲ ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτομεν. Ὁλος ὁ κόσμος δὲν ἔχει καλλιτεχνικὰς ἱκανότητας, χειροτεχνικὴν ἐπιτηδειότητα, πνευματικὴν καὶ σωματικὴν δύναμιν δι' ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα. Ὁ τάδε εἶνε ἐπιτηδειότερος εἰς τὸ νὰ σκέπτηται παρὰ νὰ μεταχειρίζηται τὸ σφυρίον. Ἄλλος ἔχει κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικὴν, ἐν ᾧ θὰ ἦτο μέτριος λογιστής. Καθεὶς πρέπει νὰ ἐρωτᾷ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ ἐκλέγῃ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον εἶνε ἱκανός, σύμφωνα μὲ τὰς δεξιότητάς του καὶ τὸ ὁποῖον ν' ἀγαπᾷ. Εἶνε ἄθλιος δοῦλος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐξασκεῖ τὸ ἐπάγγελμά του ὡς βῆρος, ὁ ὁποῖος τὸ περιφρονεῖ καὶ τὸ μισεῖ.

Ἄλλ' εἶνε ἄδικον καὶ παιδικὸν ν' ἀποδίδωμεν διαφορὰν ἀξιοπρεπείας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων τῶν ἀνθρώπων. Ὑπάρχουν διαφοραὶ μορφῶν. Μερικαὶ ἐργασίαι εἶνε καθαρώτεραι, αἰσθητικώτεραι, ἐνδοξότεραι. Μερικὰ ἐπαγγέλματα φαίνονται κατώτερα, ἄλλα δὲ ἀνώτερα. Λέγουν ἀνώτερος ὑπάλληλος, κατώτερος ὑπάλληλος. Αὐτὸ ἔχει τὸν λόγον του, ἀλλὰ δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων. Πρέπει νὰ θέσωμεν ὡς ἀπόλυτον ἀρχὴν ὅτι ὅλα τὰ πραγματικῶς ὠφέλιμα ἐπαγγέλματα, ὅλαι αἱ ἀναγκαῖαι

ἐργασίαι χειρωνακικαὶ ἢ διανοητικαί, ἔνδοξοι ἢ τάπειναί, ἔχουν τὴν ἴδιαν ἀξιοπρέπειαν. Μία κοινωνία δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ στερηθῆ εὐκολώτερον τοὺς καλοὺς ξυλουργοὺς παρὰ τοὺς καλοὺς ἀρχιτέκτονας, τοὺς καλοὺς γεωργοὺς παρὰ τοὺς καλοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς καλοὺς ἐπαγγελματίας. Ὑπάρχει ἓν εἶδος ἰδιατέρας εὐγενείας, ἰδιατέρας ἀξιοπρεπείας δι' ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θέτουν τὴν χεῖρα εἰς τὸ ἄροτρον, μὲ τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζεται ἡ ἀνθρωπότης. Αὐτὴν τὴν εὐγένειαν τοῦ ἐργάτου πρέπει νὰ τὴν συνειθίσωμεν ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν, νὰ τὴν τιμῶμεν παντοῦ ὅπου συναντᾶται. Καὶ ἂν ἔπρεπε νὰ χαιρετίσωμεν ἓνα ἐργάτην μὲ συγκίνησιν βαθυτέραν καὶ εὐγνωμοσύνην ζωηρότεραν θὰ σᾶς ὑπεχρέωνα νὰ ἐπιφυλάξῃτε αὐτὴν τὴν συγκίνησιν καὶ αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς μετριωτέρας καὶ δυσκολωτέρας ἐργασίας. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται εἰς θέσεις ἐπισήμους τιμῶνται καὶ ἀνταμείβονται. Ἄς ὑπάγωμεν πρὸς ἐκείνους τοὺς ὁποῖους λησιμονοῦν καὶ τοὺς ὁποῖους ὑποστηρίζει ἐνίοτε εἰς τὸ ἄγονον καὶ ἀγνοούμενον ἔργον των ὁ ἄφροσ τῆς στοργῆς καὶ τοῦ θαυμασμοῦ μας. Μόνη ἡ ὀκνηρία εἶνε εὐτελής· μόνον τὴν χεῖρα, ἡ ὁποία ἀρνεῖται τὸν ὠφέλιμον κόπον, δὲν ἀξίζει νὰ ἐγγίσωμεν, διότι μόνη διέκοψε τὸν δεσμὸν τῆς ἀδελφικῆς ἀλληλεγγύης, ἡ ὁποία συνδέει καθένα μας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα.

Εἰς μερικοὺς κύκλους ὀκνηρῶν λέγουν δι' ἓνα ἄνδρα ἢ μίαν γυναικα: ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ ζοῦν καὶ τοὺς ἐκτιμῶν ὀλιγώτερον. Τὸ ὅτι εἶνε κανεὶς ὑποχρεωμένος νὰ ἐργάζηται εἶνε σημεῖον κατωτέρας ζωῆς. Ὡς πρὸς τοῦτο ὅμως ἰδοὺ ἡ γνώμη μου. Τόσον τιμῶ τὴν ἐργασίαν, τόσον τὴν θαυμάζω καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ ζῶον καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ ὑποφέρω τὴν ὀκνηρίαν οὔτε εἰς τοὺς ὁμοίους μου οὔτε εἰς τὸν ἑαυτὸν μου ὥστε, ὅταν τύχη ν' ἀναπαύωμαι, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε κάτι πολὺ νόμιμον καὶ περνωκοντὰ ἀπὸ ἓνα ὄνον, ὁ ὁποῖος σύρει τὸ ἀμάξι του, τὸν εὐρίσκω πολὺ περισσότερον ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ λέγω μέσα μου. «Μικρὸ ἐργατικὸ ὄνε, πρέπει νὰ βγάλω διὰ σὲ τὸ καπέλλο μου διότι κοπιᾶξεις, ἐν ᾧ ἐγὼ περιπατῶ». Παιδιά μου εἰμπορεῖτε νὰ με πιστεῦσητε, εἶνε ἀληθὲς καὶ καλὸν νὰ τὸ ἐντυπώσητε εἰς τὴν μνήμην σας. «Ὁ ὄνος, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται, εἶνε μεγαλειότης ἔμπρὸς εἰς ἓνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν κάμνει τίποτε».

Ἐκτιμᾷ κανεὶς καλλίτερα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γνωρίζει ὁ ἴδιος. Διὰ νὰ σᾶς μάθω λοιπὸν νὰ μὴ περιφρονῆτε καμμίαν ἐργασίαν,

εἶνε καλὸν νὰ βλέπητε καὶ νὰ κάμνητε καὶ ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν ἐργασίαν. Εὐρίσκω ὅτι οἱ χειρωνακτικοί, ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ καιροῦ καὶ τὴν θερμότητα τοῦ ἡλίου, ἀρκετὰ κλίνουν εἰς τὸ νὰ περιφρονοῦν ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μετὰ τὴν σκέψιν καὶ ὁ ὁποῖος κáθηται εἰς τὴν σκιάν. Αὐτὸς δὲ πάλιν ἐνίστε πίπτει εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ θεωρήσῃ τοὺς ἄλλους ὡς μηχανάς. Εἶνε καλὸν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μετὰ τὴν σκέψιν νὰ ἐργάζεται καὶ μετὰ τὰ χέρια. Ἡ ὑγεία του ὠφελεῖται ἀπὸ αὐτό, ἐπίσης δὲ καὶ αἱ σχέσεις μετὰ τοὺς ὁμοίους του. Δὲν εἶνε ἄσχημον λ.χ. εἰς φιλόσοφος ἢ σοφὸς νὰ σχ. τίζηται μετὰ τὸ φριάρη, μετὰ τὸ πριόνη καὶ μετὰ τὸ σφυρί. Ὅταν δοκιμάζῃ νὰ κάμῃ ὁ ἴδιος ἐν τραπέζῃ, πείθεται ὅτι ὁ λεπτοεργὸς γνωρίζει πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν καὶ ὅτι ἐργάζεται καὶ αὐτὸς μετὰ τὸν νοῦν. Ἐπίσης ἀληθεύει καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κάμνουν τὸ λάθος καὶ νομίζουν ὅτι ἡ διανοητικὴ ἐργασία εἶνε ὀκνηρία συγκεκαλυμμένη ἀρκεῖ καὶ αὐτοὶ ἐνίστε νὰ παραδοθοῦν εἰς αὐτὴν διὰ νὰ καταλάβουν τὴν πλάνην των. Ἡ σκέψις εἶνε μία τόσον μεγάλη προσπάθεια ὥστε κανεὶς προτιμᾷ νὰ σχίσῃ ἐν κυβικὸν μέτρον ξύλα παρὰ νὰ γράψῃ ἐν γράμμα. Εἰς μερικοὺς ἀρχαίους λαοὺς τὰ παιδιὰ ἐσπούδαζον καὶ προητοιμαζόντο διὰ στάδια διοικητικὰ καὶ διανοητικὰ, ὑπεχρεοῦντο νὰ μάθουν καὶ ἐν ἐπάγγελμα. Τίποτε δὲ δὲν εἶνε σοφώτερον ἀπὸ αὐτό. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ χειρωνακτικὰ ἔργα ὅχι μόνον εἶνε ἐπιτηδειότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἔχει καὶ περισσοτέραν κρίσιν.

Ἐπίσης ἄς προσέξωμεν μίαν ἐπιπολαίαν γνώμην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐργασία εἶνε ἐμπόρευμα. Ἐν δένδρον, εἰς καρπὸς, ἐν ζῶον, μία εἰκὼν εἶνε δυνατὸν ἐπίσης νὰ θεωρηθῶν ὡς ἐμπόρευμα ἀλλ' εἶνε καὶ καὶ ἄλλο. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐργασία. Ἐν μῆλον εἶνε ἄρᾳ γε σφαῖρα, ἐπειδὴ ἐνίστε χρησιμοποιεῖται ὡς τοιαύτη, ἐν ᾧ καθεὶς γνωρίζει τί εἶνε; Ἐν λεξικὸν εἶνε ἄρᾳ γε προσκεφάλαιον, ἐπειδὴ εἶνε δυνατὸν ν' ἀνυψώσωμεν μετὰ αὐτὸ εἰς τὴν τράπεζαν τὸ κάθισμα μικροῦ παιδιοῦ; Λοιπὸν ἡ ἐργασία εἶνε ἐνίστε ἐμπόρευμα. Ἄλλ' εἶνε καὶ καὶ ἄλλο. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος παραδίδηται εἰς τὸ ἔργον του πραγματικῶς, καταβάλλει δι' αὐτὸ τὴν δύναμίν του, τὴν θέλησίν του, τὴν ὑγείαν του, τὴν ἀγάπην του, τὴν ψυχὴν του. Δι' εἰν ἡμερομίσθιον, τὸ ὁποῖον πληρώνεται τρία φράγκα εἰς ἄνθρωπος εἶνε δυνατὸν νὰ καταβάλῃ προσόντα ἀφοσιώσεως, διανοητικὰς ἐργασίας καὶ ἀγαθῆς διαθέσεως, τὰ ὁποῖα κανεὶς δὲν θὰ δυνηθῇ

νά πληρώση εἰς αὐτόν. Πληρώνετε τὰς ἐπισκέψεις τοῦ ἰατροῦ σας ἀλλὰ τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον διατρέχει οὗτος νὰ μολυνθῇ ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν σας, ἐν' ᾧ σᾶς θεραπεύει δὲν δύνασθε νὰ τὸν πληρώσητε εἰς αὐτόν. Τίποτε δὲν εἶνε δικαιοτέρον ἀπὸ τὸ ν' ἀνταμφίβηται ἡ ἐργασία. Ἐπληρώθης δι' αὐτό, διότι τοῦτο εἶνε ἓν εἶδος προσβολῆς ἢ ὁποία θὰ ἤρμοζε κυρίως εἰς ἓνα ὀκνηρόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐλάμβανε ἐν ἡμερομίσθιον χωρὶς νὰ φροντίσῃ νὰ τὸ κερδίσῃ. Ἄς μὴ λέγωμεν πλέον εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν εἰς ἡμᾶς μίαν ὑπηρεσίαν. Σὲ ἐπλήρωσα καὶ ἐξώφλησα, διότι αὐταὶ αἱ ἐκφράσεις δημιουργοῦν δυσσχετικίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καθὼς ὁ ἐξευγενισμένος ἀνθρώπος λέγει: εὐχαριστῶ, ὅταν λάμβάνῃ ἓνα μισθόν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀξίζει δύο φορὰς, ὁ φρόνιμος καὶ δίκαιος ἀνθρώπος εὐχαριστεῖ τὸν ἐργάτην καὶ ὀφείλει εἰς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην ὅσον καὶ ἂν τὸν πληρώσῃ.

Ἡ ἐργασία δὲν εἶνε μόνον ἐμπόρευμα, εἶνε κάτι ἱερὸν διότι ὄχι μόνον ἐξασφαλίζει εἰς τὸν ἀνθρώπον τὸν ἄρτον, ἀλλὰ καὶ τὴν θέσιν του εἰς τὸν ἥλιον τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ συνιστᾷ μεταξὺ ὅλων τῶν συνεταίρων ἐργατῶν ἓνα σύνδεσμον ἀμοιβαίας εὐγνωμοσύνης. Καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θέσιν του ἀντικαθιστᾷ τοὺς ἄλλους: εὐρίσκεται ἐκεῖ διὰ λογαριασμόν του καὶ διὰ λογαριασμόν τῆς ὀλότητος. Διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν αὐτὸ τὸ σημεῖον σαφέστερα ἄς ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν διάλογον. (1).

—Εἶνε πολὺ ἄσχημος, μπαμπᾶ, αὐτὸς ὁ μικρὸς καπνοδοχοκαθαριστής. Δὲν μ' ἀρέσει νὰ βλέπω τόσον μαῦρα πρόσωπα· θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι εἶνε νέγρος ἢ διάβολος. Βέβαια θὰ εἶνε κακὸς, δὲν εἶνε ἔτσι μπαμπᾶ;»

—Μὴ ὀμίλῃς ἔτσι, παιδί μου, διότι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃς φαίνεσαι ἀχάριστος. Ἄν αὐτὸς ὁ μικρὸς καπνοδοχοκαθαριστής εἶνε μαῦρος...εἶνε πρὸς χάριν σου.

—Πρὸς χάριν μου! Τὶ θέλεις νὰ πῆς μπαμπᾶ; Δὲν καταλαμβάνω

—Θὰ σὲ τὸ ἐξηγήσω. Κατὰ τὸν χειμῶνα, ὑπάρχει φωτιά εἰς ὅλα τὰ σπήτια. Χιλιάδες γωνιᾶς καίουν διὰ νὰ μᾶς ζεστάνουν καὶ νὰ ψήσουν τὰ φαγητά μας. Τότε αἱ καπνοδόχοι γεμίζουν ἀπὸ καπνιὰν καὶ ρυπαίνονται. Εἰς τὸ τέλος κάποιου καιροῦ ὁ καπνοδοχο-

(1) Ὁ Μικρὸς Καπνοδοχοκαθαριστής C. Wagner. Le long chemin
σελ. 50.

καθαριστής είναι απαραίτητος. "Αν δὲν ὑπῆρχον καπνοδοχοκαθαρισταὶ ποῖος θὰ ἐκαθαρίζε τὰς καπνοδόχους; Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα ἢ ἴσως σὺ. Ἄλλὰ καθεὶς ἀπὸ ἡμῶς εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον θὰ ἐμαύριζε χωρὶς ἄλλο. Ἄπ' αὐτὸ δὲ καταλαμβάνεις τὴν πρόσωπον θὰ ἐκάμναμεν. Λὲν πιστεύω νὰ εἶχες πολλὴν ὄρεξιν δι' αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. Νὰ εἶσαι λοιπὸν εὐχαριστημένος διότι αὐτὸς ὁ μικρὸς καπνοδοχοκαθαριστὴς ἐπιφορτίζεται μὲ αὐτὸ καὶ νὰ εἶσαι εὐγνώμων, διότι, ἐπαναλαμβάνω, διὰ σὲ γίνεται αὐτὸς μαῦρος.

— Δὲν τὸ ἐσκέφθην αὐτὸ, ἀγαπητὲ μπαμπᾶ.

— Νὰ τὸ σκέπτησαι εἰς τὸ μέλλον παιδί μου. Καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν αὐτὸ τὸ θέμα, ἄκουσε ἀκόμη. Ἐξ αἰτίας σου ὁ μυλωνᾶς γίνεται λευκὸς, διὰ σὲ ὁ κρεοπώλης γίνεται κόκκινος· διὰ σὲ ὁ γεωργὸς καίεται ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχὴν· διὰ σὲ ὁ ὑποδηματοποιὸς καμπουριάζει, ὁ κτίστης ἔχει τὰ χέρια μὲ ρόζους, ὁ ἰατρὸς ἐκτίθεται εἰς μολυσματικὰς ἀσθενείας, ὁ μηχανικὸς στέκει ὀρθὸς ἐπάνω εἰς τὴν μηχανὴν του καὶ ὁ στρατιώτης μάχεται εἰς τὸ μέτωπον. Ὅταν δὲ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουν εἰς τὴν θέσιν των, ἀποθνήσκουν διὰ σέ. Κάθε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κάμνει ἓν ἐπάγγελμα ὠφέλιμον, τὸ κάμνει χάριν τῶν ἄλλων. Καθεὶς εἰς τὴν ἐργασίαν του, εἶνε ὁ ὑπηρέτης καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ὁμοίων του. Ὅσον δὲ περισσότερον αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶνε σκληρά, ταπεινὴ καὶ κακοπληρώνεται τόσο περισσότερον πρέπει νὰ τὴν τιμῶμεν.

— Σὲ τὸ ὑπόσχομαι, πατέρα, ποτὲ πλέον δὲν θὰ εἰπῶ ὅτι ὁ καπνοδοχοκαθαριστὴς εἶνε ἄσχημος, οὔτε οἱ κτίσται οὔτε οἱ ἀνθρακεῖς.

— Δὲν φθάνει αὐτὸ ἀγαπητὸ παιδί μου. Ὅσον περισσότερον μεγαλώνεις, τόσο περισσότερον θὰ διακρίνης πόσοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐργάζονται διὰ σὲ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὴν σκέψιν. Ἡ ἐργασία εἶνε ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου. Ὅταν θὰ καταλάβης αὐτὸ δὲν θὰ ἀρκεῖσαι εἰς τὸ νὰ σέβησαι τοὺς ἐργάτας ἀλλὰ θὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ τοὺς μιμηθῆς. Θὰ γίνῃς καὶ σὺ μὲ τὴν σειρᾶν σου ὠφέλιμος. Θὰ ὑποφέρῃς καὶ σὺ εἰς τὸν κύκλον σου διὰ τοὺς ἄλλους, θὰ καταβάλλῃς προσπαθείας. Ὅταν δέ θὰ κουράζῃσαι ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὸ τίμιον καὶ καλὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶνε καθῆκον καθενὸς μας, θὰ σκέπτησαι συχνὰ τὸν μαῦρον καπνοδοχοκαθαριστὴν. Κάθε ἀνθρώπινον ἔργον ἀφήνει ἴχνη ἐπάνω εἰς τὰ χέρια εἰς τὸ μέτωπον καὶ εἰς τὴν καρδίαν. Ὅταν κανεὶς κάμνῃ καλὰ τὸ καθῆκόν του συνήθως καλύπτεται ἀπὸ ρυτίδας οὐλάς, σκόνην καὶ ἐνίοτε ἀπὸ αἷμα. Τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν εἶνε εὐμορφο νὰ τὸ βλέπεις παιδί

μον, ἀλλὰ τίποτε εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶνε περισσότερον σεβαστόν. Εὐχομαι γὰρ σὲ μόνον ἔν πράγμα, τὸ ἐξῆς: Καθὼς πρὶν λίγο ἀπὸ παιδικὴν ἄγνοιαν εἶπες: "ὦ! πόσον ἄσχημος εἶνε οὗτος ὁ καπνοδοχοκαθαριστής, εἶθε μίαν ἡμέραν ἀφ' οὗ διδαχθῆς ἀπὸ τὴν πείραν τῆς ζωῆς, νὰ φωνάξῃς ἔμπρὸς εἰς ὅλους τοὺς ἐργάτας τοὺς ὁποίους ἔχει σημειώση διαστρεβλώση καὶ μωλωπίση ἢ ἐργασία των: «'Α! πόσον ὠραῖοι εἶνε!»

Μόνον οἱ κακοὶ καὶ οἱ ἀνοφελεῖς εἶνε ἄσχημοι. Αὐτοὶ ὅσον περισσότερον λάμπουν καὶ στολίζονται τόσον περισσότερον εἶνε ἀηδεῖς.

ΙΣΤ'

'Αναπαύου

Καθὼς ἡ ἐργασία τοιοντοτρόπως καὶ ἡ ἀνάπαυσις εἶνε νόμος, τὸν ὁποῖον κανεῖς δὲν εἰμπορεῖ νὰ διαφύγη. Ἡ φύσις ἔχει τὰς περιόδους τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀναπαύσεως. Τὰ δένδρα ἀναπαύονται διὰ νὰ φέρονν καρπὸν· οἱ ἄγροὶ διὰ νὰ καρποφορήσουν. Καὶ αὐτὰ αἱ μηχαναὶ ἔχουν ἀνάγκη ν' ἀναπαύωνται, ἂν δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιῶνται πολὺ γρήγορα. Παντοῦ παρατηροῦμεν ἐναλλαγὴν δραστηριότητος καὶ ἡσυχίας.

Ἡ ὑπαρξις εἶνε διαδοχὴ προσπαθειῶν καὶ διαλειμμάτων. Καθεὶς γνωρίζει ὅτι πᾶν ὄ,τι ζῆ πολὺ συχνὰ ἔχει ἀνάγκη νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς δυνάμεις του μὲ τὸν ὕπνον. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ παραβῆ αὐτὸν τὸν νόμον τῆς ἀναπαύσεως καὶ ὁ ὁποῖος μάλιστα χωρὶς νὰ παραδοθῆ εἰς καμμίαν ἐργασίαν, θὰ ἐβίαζεν ἑαυτὸν νὰ μένῃ πάντοτε ἄγρυπνος, χωρὶς ἄλλο θὰ κατεστρέφετο. Ὁ ὀργανισμὸς μας εἶνε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατασκευασμένος ὥστε εἰς μίαν δοθεῖσαν στιγμὴν ὑποκύπτει εἰς τὸν ὕπνον. Ἐνῶ παίζει τὸ παιδί κοιμᾶται ἐπὶ τόπον· ἐνῶ ἀκούουν οἱ ἀκροαταί, κοιμῶνται εἰς τὰς συνελεύσεις. Ὁ μυλωνᾶς κουρασμένος, κοιμᾶται μὲ τὸν θόρυβον τοῦ μύλου, ὁ μηχανικὸς ἀποκαμωμένος, κοιμᾶται ἐπὶ τῆς μηχανῆς του.

Εἶνε ἀξιοπαρατήρητον ὅτι καθ' ὅσον τὰ ὄντα ἔχουν φύσιν περισσότερον σύνθετον καὶ τελειοτέραν, εἶνε ἀναγκαῖα δι' αὐτὰ πληρροστέρα ἀνάπαυσις.

Αὐτὴ δὲ ἡ ἀνάπαυσις δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὸν ὕπνον,

ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν περισπασμόν, εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἀσχολιῶν, εἰς πᾶν ὅ,τι ὠνόμασαν τόσον καλὰ, ἀναδημιουργίαν. Μεταξὺ τῶν ζώων ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν κάποιαν διανοητικότητα, καθὼς οἱ σκύλοι, αἱ γάται κλπ. παραδίδονται εἰς διασκεδάσεις καὶ παιγνίδια. Περισσότερον ἀπ' αὐτὰ, ἀναλόγως τῆς ἀπορροφημένης καὶ συχνὰ κοπιαστικῆς ζωῆς του, ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην διασκεδάσεων. Πρέπει νὰ δίδονται εἰς αὐτὸν διακοπαὶ καὶ διαλείμματα διὰ νὰ ἀναλαμβάνη.

Οἱ μαθηταὶ κοιμῶνται κάθε νύκτα καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἡλικίαν των κοιμᾶται κανεὶς καλλίτερά. Τότε διατὶ δίδουν εἰς αὐτοὺς τὰς διακοπάς; Ἐνόησαν ὅτι ἐνίστε πρέπει νὰ σταματοῦν τὴν μάθησιν, διὰ ν' ἀφήνουν νὰ τακτοποιηθῇ καὶ σαφηνίξηται ὅ,τι ἔμαθαν, ἐνόησαν ἐπίσης ὅτι τὰ παιδιὰ ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐργασίαν μὲ περισσότερον ζῆλον, ὅταν ἀπολαύσουν καιρὸν τινα ἀναψυχῆς. Δὲν σκέπτεσθε δὲ ὅτι ὅσοι ἐργάζονται καὶ κοπιᾶζουν εἰς τὴν γῆν εἶνε ὡς πρὸς τοῦτο, καθὼς οἱ μαθηταί; Ἐπειδὴ ὁμοιάζουν μεταξὺ τῶν αἰ ἡμέραι γίνονται μονότονοι. Εἶνε ἀδύνατον νὰ κάμνη κανεὶς μὲ τὴν ἰδίαν δύναμιν τὰ ἴδια ἔργα.

Τὰ περισσότερον εὐχάριστα πράγματα γίνονται κουραστικά, ὅταν ἐπαναλαμβάνωνται πολὺ συχνά. Ἐν ἄσμῳ, τὸ ὁποῖον εὐχαριστεῖ μίαν ἢ δύο φορὰς κουράζει, ἐκνευρίζει καὶ κατανατᾷ νὰ προκαλέσῃ ἀγανάκτησιν, ὅταν ἔχουν τὴν ἀπαίτησιν νὰ μᾶς κάμ νν νὰ τὸ ἀκούωμεν εἴκοσιν ἢ πενήντα φορὰς. Πολὺν περισσότερον αἱ δύσκολοι ἐργασίαι θὰ γεννήσουν τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ τὴν κούρασιν. Ὁ κόπος παραμονεύει τὸν ἐργάτην καὶ ἂν θελήσῃ νὰ τὸν περιφρονήσῃ, εἶνε μετ' ὀλίγον ὑποχρεωμένος νὰ διακρίνη ὅτι κάκως ἐλογώριασεν. Αἱ μυϊκαὶ δυνάμεις ἔχουν τὰ ὄριά των, ἡ διανοητικὴ δύναμις ἔχει τὰ ὄριά της· ἐπίσης ἡ καρδιά μας μέχρι τινὸς εἴμπορεῖ νὰ δοκιμάσῃ συγκινήσεις. Ἐρχεται ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν εἴμεθα καθὼς ὁ λύχνος, ὁ ὁποῖος παρακμάζει καὶ ζητεῖ λάδι. Ἐὰν ὁ λύχνος ἐξακολουθήσῃ νὰ καίη χωρὶς αὐτό, θὰ ἰδῆτε τὸ φῶς του νὰ χαμηλώνη καὶ νὰ καπνίζῃ. Τὸ ἴδιον λοιπὸν συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Κινδυνεύει νὰ κάμῃ κακὴν ἐργασίαν, ὅταν ἐξαντληθῇ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐργάζεται. Ἄς ἀναπαύηται λοιπὸν ὁ ἐργάτης! Ἐὰν εἶνε ἀνεξάρτητος εἶνε καθῆκόν του νὰ παρέχῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἀνάπαυσιν. Ἐὰν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλους, οἱ κύριοι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ του ἄς λαμβάνουν μέτρα διὰ νὰ παρέχουν εἰς αὐτὸν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν ἀπαραίτητον ἀνάπαυσιν. Δὲν πρέπει ὁ ἐργάτης νὰ κατανατᾷ

κατάδικος: τὸ δικαίωμα τῆς ἀναπαύσεως εἶνε ἐν ἀπὸ τὰ ἱερὰ δικαίωματα καθενὸς ἐργατικοῦ πλάσματος.

Δι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν ἀρχαιότητα μεταξὺ τῶν μᾶλλον διαφόρων λαῶν ἢ κατὰ περιόδους ἀνάπαυσις ἐξυψώθη εἰς κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικὸν σύστημα. Ἡ ἡμέρα τῆς ἀναπαύσεως εἶτε εἶνε τὸ ἑβραϊκὸν Σάββατον, εἶτε εἶνε ἡ Παρασκευὴ τῶν μουσουλμάνων, εἶτε εἶνε ἡ Κυριακὴ τῶν Χριστιανῶν, εἶνε ἐν δόγμα φιλανθρωπίας, σοφίας καὶ συμπαθείας. Δεικνύει ἀμβλυοπίαν καὶ ἀμάθειαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου τὸ νὰ δίδῃ κανεὶς μικρὰν σημασίαν εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἀναπαύσεως.

Ἡ ἡμέρα τῆς ἀναπαύσεως δὲν εἶνε χαμένη ἡμέρα, τοῦναντίον ἔγινε διὰ νὰ μᾶς κάμῃ ἱκανοὺς νὰ ἐπωφελώμεθα καλλίτερα τὰς ἄλλας. Πρέπει ν' ἀφήνωμεν καθένα ἐλεύθερον νὰ μεταχειρίζεται τὴν ἀνάπαυσίν του, καθὼς ἀρέσει εἰς αὐτόν, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν μεταχειρίζεται καλὰ. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περνᾷ εἰς ἀσωτείας τὰς ἡμέρας τῆς ἀναπαύσεως ὄχι μόνον δὲν ἀναπαύεται καὶ δὲν προετοιμάζεται διὰ τοὺς μέλλοντας κόπους, ἀλλ' ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἐργασίαν του περισσότερον κουρασμένος ἀπὸ ὅσον ἀνεχώρησεν. Ἡ χρῆσις τῶν ἀναπαύσεών μας εἶνε ἐν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ζητήματα τῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν νὰ περισπῶνται κατὰ τρόπον λογικὸν καὶ φρόνιμον, πολλοὶ ἄνθρωποι κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως των καταστρέφουν ὅλον τὸν καρπὸν τῶν ὥρῶν τῆς ἐργασίας των. Πλήθος καλῶν ἐργατῶν χάνει τὸν κόπον του, διότι δὲν γνωρίζει νὰ μεταχειρίζεται τὸν καιρὸν τῆς ἐλευθερίας του. Μετὰ τὴν τέχνην τοῦ νὰ ἐργαζώμεθα τὸ σπουδαιότερον εἶνε ἡ τέχνη τοῦ ν' ἀναπαυώμεθα.

Σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀληθές ὅτι καθεὶς πρέπει νὰ εἰμπορῇ νὰ ἐκλέγῃ τὴν διασκέδασίν του. Μία διασκέδασις ἐξαναγκαστικὴ δὲν εἶνε πλέον διασκέδασις. Ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται κατ' ἀνάγκην τὸ εἶδος τῆς ἀναπαύσεως. Δι' ἓνα ἀγροτικὸν ἐργάτην π. χ. τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀναπαύσεως εἶνε νὰ μείνῃ στὸ σπῆτί του, καθισμένος εἰς ἓνα κάθισμα ἢ ξαπλωμένος εἰς τὴν σκιάν. Ὁ ράπτης καὶ ἡ ράπτρια, οἱ ὁποῖοι πάντοτε κάθηνται, ὄνειρευόνται νὰ περιπατήσουν καὶ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ σπήτια των. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται διανοητικῶς ἀναπαύονται κηπεύοντες, καλλιεργοῦντες, τρέχοντες εἰς τὰ βουνά, τὰ δάση καὶ τὰ ἀκρογᾶλια. Οἱ ἄνθρωποι τῆς χειρονακτικῆς ἐργασίας προτιμοῦν ν' ἀναπαύονται, ἀναγινώσκοντες ἐν βιβλίον. Ὁ κυριώτερος περιεπασμὸς τοῦ χωρικοῦ εἶνε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πόλιν.

Τούναντιόν ὁ ἄστος λαμβάνει εὐχαρίστως, καθὼς λέγουν, τὸν δρόμον τῆς ἐξοχῆς. Δὲν θὰ νομοθετήσωμεν διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀναπαύσεως.

Ἴδου ἄλλος νέος λόγος διὰ νὰ διαθέτωμεν καιρὸν τινα πρὸς ἀνάπαυσιν.

Μεταξὺ τῶν συνήθων φροντίδων περὶ ὑπάρξεως, μὲ τὸν πυρετὸν τῆς ἐνεργείας χάνομεν τὴν συνήθειαν νὰ συγκεντρωνώμεθα εἰς ἑαυτοὺς καὶ νὰ σκεπτόμεθα διὰ τὰς πράξεις μας. Μᾶς παρασύρει τὸ ρεῦμα. Κινούμεθα καὶ τρέχομεν χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν καλὰ τὶ κάνομεν καὶ ποῦ πηγαίνομεν. Ἄλλ' αὐτὸ εἶνε ἐπικίνδυνον. Ἄν κανεὶς δὲν θέλει νὰ πλανηθῆ εἰς τὸν δρόμον, εἶνε καλὸν ἐνίοτε νὰ σταματᾷ διὰ νὰ βλέπῃ πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει. Καὶ διὰ νὰ ζῆ καλὰ πρέπει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ περισυλλέγῃται, ν' ἀφιερῶνῃ μίαν ὥραν διὰ νὰ μελετᾷ τὴν διαγωγὴν του, διὰ νὰ διαφεύγῃ τὰ πάθη καὶ τὰ ὀλισθήματα, ν' ἀκούῃ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς του, ν' ἀνυψώνηται μὲ τὴν σκέψιν εἰς σφαίρας ὀλιγότερον τεταραγμένας. Εἶνε ὠφέλιμον ἐπίσης ν' ἀφήνῃ ἐνίοτε τὴν ἐργασίαν του, νὰ διδάσκηται τέλος, βλέπων τοὺς ἄλλους νὰ ἐργάζονται. Εἶνε ἄδικον ν' ἀπορροφᾶται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του εἰς βαθμὸν τοῦ νὰ μὴ βλέπῃ πλέον τὶ γίνεται ἄλλοῦ.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι καθιστοῦν τὴν ἀνάπαυσιν κἄτι ἱερὸν. Διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα, διότι ἡ ἀνάπαυσις εἶνε κἄτι ἱερὸν, καθεὶς μας πρέπει νὰ φυλάττῃ αὐτὴν δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Εἶνε μία ἀσέβεια τὸ νὰ μὴ φροντίζῃ κανεὶς διὰ τὴν ἀνάπαυσιν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται· νὰ μὴ παρέχῃ εἰς αὐτοὺς καμμίαν διακοπὴν, νὰ τοὺς ταράττῃ μὲ παραμικρὰς αἰτίας. Εἰς τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον προσέξατε, διότι εἶνε ἀνάγκη νὰ συστήνητε εἰς τὰ παιδιά νὰ σκέπτονται τοὺς γονεῖς των. Εἴμεθα συνειθισμένοι νὰ τοὺς θεωρῶμεν ὡς πρόνοιάν μας καὶ νὰ ἡσυχάζωμεν βασιζόμενοι εἰς αὐτοὺς δι' ὅλα. Τοῦτο εἴμπορεῖ νὰ εἶνε φυσικὸν ἐφ' ὅσον εἴμεθα μικροί. Ὁ μικρὸς φωνάζει τὴν νύκτα καὶ ζητεῖ νὰ πῆ, χωρὶς νὰ φροντίζῃ, ἂν ἡ μητέρα του, εἶνε κουρασμένη· πρέπει νὰ τὸν συγχωρῶμεν, διότι δὲν γνωρίζει. Ἄλλ' ὅταν τὰ μεγάλα ἀγόρια ἢ κορίτσια ἀφήνουν νὰ τὰ ὑπηρετοῦν οἱ γονεῖς των καὶ λησμονοῦν ὅτι αἱ δυνάμεις τῶν γονέων των ἔχουν τὸ ὄριόν των, αὐτὸ εἶνε ἀσυγχώρητον. Σκέπτεσθε συχνὰ τὰς φροντίδας καὶ τοὺς κόπους τῶν γονέων σας. Ἀνακουφίζετε αὐτοὺς ὅσον θὰ σᾶς εἶνε δυνατὸν καί, ἂν κοπιάζοντες ὀλίγον, δύνασθε νὰ δώσητε εἰς αὐτοὺς ἀνάπαυσιν, ὅ-

πνον καλόν, ὀλίγην ἄνεσιν, μὴ τὸ παραμελήσητε.

Πάντοτε καὶ παντοῦ ἐλαττώνετε τὰς ἀπαιτήσεις σας, ἂν δύνασθε μὲ αὐτὸ νὰ κάμητε ὀλιγώτερον βαρὺν τὸν κόπον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶνε ἰδιαιτέρως καταβεβλημένοι. Μὴ αὐξάνετε τὰ βάρη τῶν ὑπηρετῶν, τῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι εἶνε ἐπιφορτισμένοι μὲ δημόσια ὑπουργήματα τὰ ὅποια ἐνίοτε εἶνε κοπιαστικά· μὴ ἔξυπνάτε ἀνωφελῶς εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτὸς τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς φαρμακοποιούς· μὴ συντελήτε εἰς τὸ νὰ κάμνουν κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐργασίας, αἱ ὅποια εἶνε δυνατὸν ν' ἀφεθοῦν δι' ἄλλας ἡμέρας. Ὁ ἐργάτης εἶνε ἄξιος τῆς ἀναπαύσεώς του. Εἶνε πάντοτε καλὴ πράξις τὸ νὰ τὸν βοηθῆ κανεὶς ν' ἀπολαμβάνῃ αὐτήν.

ΙΖ'.

Ἐἰς τὸν ἄνθρωπον

Ἐως τῶρα προσεπαθήσαμεν ν' ἀποκαλύψωμεν καὶ διατυπώσωμεν μερικοὺς νόμους τῆς ζωῆς. Ἐβγάλαμεν συμπεράσματα μὲ τὴν μορφὴν ἀξιωματῶν καὶ πρακτικῶν κανόνων. Ἄλλ' ὅλαι αὐταὶ αἱ διατάξεις ὅσον σοφαὶ καὶ δίκαιαι ἂν εἶνε, θὰ ἦσαν μόναι ἀνίκανοι νὰ μᾶς κάμουν δικαίους καὶ ἀξιούς τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν φθάνει νὰ τὰς γνωρίσωμεν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν δύναμιν νὰ τὰς ἐκπληρώσωμεν. Αὐτὴ δὲ ἡ δύναμις εὐρίσκειται εἰς ἓν ἰσχυρὸν αἶσθημα καὶ βαθύ, τὸ ὅποιον ὀνομάζεται καλοκαγαθία ἢ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον εἶνε τὸ κρυμμένον ἐλατήριον πάσης καλῆς ζωῆς. Ἀπ' αὐτὴν ἀντλοῦμεν τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν δύναμιν νὰ πραγματοποιήσωμεν αὐτό.

Ὅλαι αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων προπαρασκευάζονται ἐντὸς τῆς καρδίας. Ἄν ἡ καρδιὰ εἶνε κακὴ, γεμάτη μῖσος, σκοποὺς κακοβούλους, ἄδικα γνωρίζωμεν τι εἶνε καλόν, διότι δὲν τὸ κάμνομεν καὶ δὲν ἔχομεν καμμίαν ἐπιθυμίαν νὰ τὸ κάμωμεν. Αἱ παραβάσεις, διὰ τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἔνοχοι ἀπέναντι τοῦ νόμου τῆς ἀληθείας, τῆς εὐθύτητος, τῆς ἐγκρατείας, ἀπέναντι τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν ὁμοίων των, ὅλαι ἐξηγοῦνται μὲ τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀγαθότης. Προέρχονται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ καρδιὰ μας δὲν ἔχει κλίσιν εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους εὐμένειαν, ἢ μᾶλλον εἴμεθα κακῶς διατεθειμένοι ἀπέναντί των ἢ ἡ τύχη των δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἀρκετά, διότι εἶνε εἰς ἡμᾶς ἀδιάφοροι ἢ μισητοί.

Ὁ κλέπτης δὲν ἔχει ἀγαθότητα ὅσον δὲν ἔχει καὶ εὐθύτητα.

‘Ο ψεύστης δὲν ἔχει ἀγαθότητα ὅσον δὲν ἔχει καὶ εἰλικρίνειαν.

‘Ο μέθυσος δὲν ἔχει ἀγαθότητα ὅσον δὲν ἔχει καὶ νηφαλιότητα. Ἐν ἐσκέπτετο τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξευτελισθῆ τόσον;

‘Ο ὀκνηρὸς δὲν ἔχει ἀγαθότητα ὅσον δὲν ἔχει ἐνεργητικότητα.

Αὐτὰ δὲ τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα φαινόμεθα ὅτι κίμνομεν, διότι δὲν ἔχομεν χαρακτηρὰ, διότι εἶνε ἀδύνατος ἡ θέλησίς μας, προέρχονται πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν ἀγαθότητα. Ἐν εἵχαμεν ἀγαθότητα, αὐτὴ θὰ μᾶς ἔκανε ἰσχυροῦς. Εἰς τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην τίποτε δὲν εἶνε δύσκολον. ‘Ο ἐνθουσιασμὸς ὑποβάλλεται εἰς τοὺς τραχυτέρους κόπους καὶ ἐκτίθεται εἰς κινδύνους καὶ παθήματα.

‘Ολοι εἶδατε εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς ποταμὸν πλοῖα μὲ πανιά νὰ στέκουν στιγμαίως, διότι δὲν ἔχουν ἀέρα. Τὰ πανιά κρέμονται χαλαρά, τὸ δὲ πλοῖον δὲν κινεῖται. Τοῦτο ὀνομάζουσι ἀνακώχουσι. Ἐν ἀλλὰ μόλις ὁ ἄνεμος σηκωθῆ καὶ φουσκώσῃ τὰ πανιά, εὐθὺς τὸ πλοῖον ἀρχίζει νὰ προχωρῆ: αὐτὸ εἶνε ἡ κίνησις καὶ ἡ ζωὴ. Εἵμεθα ὅμοιοι πρὸς αὐτὰ τὰ πλοῖα. Ἐν ὅταν ὁ ζωογόνος ἄνεμος τῆς ἀγάπης λείπῃ ἀπὸ ἡμᾶς, τίποτε δὲν προχωρεῖ, διότι λείπει τὸ οὐσιωδέστερον πρᾶγμα.

Αὐτὸ πρέπει νὰ προσπαθῆσωμεν ν’ ἀποκτήσωμεν καὶ νὰ καλλιεργήσωμεν. Εἶνε δὲ ἀνάγκη νὰ τὸ ἐπιθυμήσωμεν μὲ ζέσιν καὶ νὰ τὸ ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς τὸν θησαυρὸν τῶν θησαυρῶν. Χωρὶς αὐτὸ ὅλα τὰ προτερήματά μας καὶ ὅλα τὰ προσόντα μας μένουσι ἄγονα ἢ στρέφουσι εἰς τὸ κακόν. Ἐν ἄς ἔχη ὁ ἄνθρωπος ὑγειάν, εὐφύϊαν, τάλαντον, περιουσίαν, δύναμιν, θέλησιν, ἂν δὲν εἶνε καλός, ὅλα αὐτὰ εἰς τί χρησιμεύουσι; Παραδέχομαι ἀκόμη ὅτι εἶνε εὐλαβής, ἐνάρετος, ὅτι ἔχει ζωὴν τακτικωτάτην, ἂν δὲν εἶνε ἀγαθός, τί ἀξίζει ἢ εὐλάβειά του, εἰς τί θὰ χρησιμεύσῃ ἢ ἀρετὴ του;

Εἶνε δυνατὸν ν’ ἀγαπᾶ κανεὶς τὸν Θεὸν πραγματικᾶ χωρὶς νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοὺς ὁμοίους του, τῶν ὁποίων πατήρ εἶνε ὁ Θεός;

‘Ο ἕψιστος νόμος, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ μᾶς κἀμνεὶ πράγματι ἀνθρώπους, εἶνε ὁ νόμος τῆς ἀγάπης. «Ἐν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», εἰς αὐτὸν τὸν λόγον εὐρίσκεται ἡ δύναμις τοῦ κόσμου καὶ τῆς σωτηρίας του. Τὸ κακὸν προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἀγαπῶμεν ἀρκετὰ ἀλλήλους. Μισοῦμεθα, ἀπατῶμεν ἀλλήλους, διαφθείρομεν, καταδιώκομεν ἀλλήλους, φιλονεικοῦμεν, καταστρέφομεν ἀλλήλους. Διὰ νὰ ὑπακούῃ κανεὶς εἰς τοὺς γονεῖς του πρέ-

πει νὰ τοὺς ἀγαπᾶ· διὰ ν' ἀναθρέψῃ καὶ φροντίσῃ διὰ τὰ τέκνα του πρέπει νὰ τὰ ἀγαπᾶ. Χρειαίξεται ἀγάπη διὰ νὰ διδάξωμεν τοὺς μαθητάς, διὰ νὰ συγχωρήσωμεν καὶ διορθώσωμεν τὰ σφάλματα. Χρειαίξεται ἀγάπη, καθὼς καὶ γνώσεις, διὰ νὰ φροντίσωμεν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Χωρὶς ἀγάπην καὶ ἀγαθότητα ἡ ζωὴ εἶνε ψυχρὰ, ἐγωϊστικὴ, ὀλίγον ἐνδιαφέρουσα καὶ τέλος ὀδηγεῖ εἰς ἀπογοήτευσιν δι' ὅλα. Μὲ τὴν ἀγαθότητα, ὅ,τι εἶνε δύσκολον γίνεται εὐκόλον, ὅ,τι εἶνε σκοτεινὸν φωτίζεται, ἡ ζωὴ ἀποκτᾶ θέλητηρον καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἀθλιότητές της ἐλαττώνονται. Ἐὰν ἐγνωρίζωμεν τὴ δύναμιν ἔχει ἡ ἀγαθότης, θὰ μετεβάλλωμεν μὲ αὐτὴν εἰς παράδεισον αὐτὸν τὸν κόσμον ὃ ὁποῖος χωρὶς αὐτὴν εἶνε κόλασις.

Ἡ ἀγάπη φέρει εὐτυχίαν, ἐν ᾧ τὸ μῖσος φέρει δυστυχίαν. Ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ὁ ἐγωϊσμὸς του. Στενεύει, δηλητηριάζει τὴν ὑπαρξίν του καὶ τὸν μεταβάλλει εἰς δοῦλον ἑαυτοῦ. Ὁ κακεντρεχὴς ἐγωϊσμὸς εἶνε ὡς στενὸς κλωβός, ἀνθυγιεινός, ὅπου χαννοῦται ὅλη ἡ ὑπαρξίς μας. Ἡ ἀγάπη εἶνε ὁ ἐλεύθερος καὶ εὐρύχωρος ὁρίζων, ὅπου ἡ ψυχὴ εἰμπορεῖ ν' ἀναπτύξῃ τὰς πτέρυγάς της. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν ἐγκαίρως νὰ ἐνδιαφερώμεθα δι' ἄλλο τι παρὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν μας.

ΙΗ'

Ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ κακοῦ.

Παρὰ τὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας εἶνε δυνατὸν νὰ καταβάλλωμεν διὰ νὰ ζήσωμεν καλὰ, πάντοτε ἀναγνωρίζωμεν ὅτι ἐπράξαμεν σφάλματα περισσότερον ἢ ὀλιγότερον σοβαρὰ, πρὸ πάντων δὲ ἡ πείρα μᾶς διδάσκει, πολὺ γρήγορα, ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον μεγάλος ἀριθμὸς ἀδικιῶν, ἀνομιῶν, ἐλαττωμάτων, τῶν ὁποίων αἱ λύπηραι συνέπειαι συναντῶνται εἰς κάθε βῆμα. Ἀξίζει λοιπὸν νὰ ἐρωτήσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας τί πρέπει νὰ πράξῃ ὁ ἀνθρώπος, ὃ ὁποῖος κάμνει τὸ κακὸν καὶ ποία θὰ εἶνε ἡ διαγωγὴ του ἀπέναντι ἐκείνου τὸ ὁποῖον δὲν ἔκαμεν ὁ ἴδιος; Ἄς λάβωμεν κατ' ἀρχὰς τὸ πρῶτον ζήτημα. Ἀπέναντι τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἀπὸ ἄλλους τί θὰ κάμωμεν;

Πρῶτα πρῶτα ἄς μὴ χαρῶμεν δι' αὐτό. Ἡ χαρὰ, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ ζημίαν, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται ἡ κάμνουσι οἱ ἄλλοι, εἶνε χαρὰ ἐγκληματικὴ.

Ὅλιγοὶ ἀνθρώποι θὰ ἦσαν τόσον κακοὶ διὰ νὰ τὴν αἰσθανθοῦν. Ἀλλοίμονον αὐτὸ τὸ ἀπάνθρωπον αἰσθημα εἶνε πολὺ διαδε-

δομένον. Καθ' ἡμέραν βλέπομεν παιδιὰ καὶ μάλιστα ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν κακεν-
τρεχῆ ἀπόλαυσιν, βλέποντα ὅτι κάποιος ἄλλος ἔπесεν εἰς σφάλμα.
Φαίνεται ὅτι αἱ κακαὶ πράξεις τῶν συντροφῶν μας, τῶν ἀδελφῶν
μας, μᾶς ἐξαγνίζουν ἢ τοῦλάχιστον μᾶς δικαιολογοῦν. Ἐπε-
σωμεν ἐναντίον αὐτῆς τῆς τάσεως, διότι εἶνε ἰδιότης ὅλως διόλου
κατωτέρα. Εἰς κάθε καλὴν καρδίαν ὁτιδήποτε κακὸν καὶ οἰοσδή-
ποτε ἂν εἶνε ἔνοχος δι' αὐτό, προξενεῖ λύπην. Λυπεῖται καὶ κλαίει
δι' αὐτό. Ἐλλ' εἶνε δυνατὸν νὰ μεῖνῃ ἐκεῖ.

Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἔκαμαν διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἕνα κα-
νόνα κατὰ τὸν ὁποῖον αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ὑποχρεωμένους νὰ ἐ-
πανορθῶνουν τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον ἔπραξαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Εἰς αὐ-
τὴν τὴν περίστασιν ἀναγνωρίζουν ἑαυτοὺς ὑπευθύνους διὰ τὰς συ-
νεπείας του καὶ ὑποχρεωμένους νὰ τὸ διορθώσουν κατὰ τὸ μέτρον
τῶν δυνάμενών των. Κατὰ βάθος φαίνεται τοῦτο ἀρκετὰ λογικόν.
Τὸ νὰ ἐπανορθώσῃ κανεὶς τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν προῦξένησεν
εἶνε δίκαιον· ἕκαστος πρέπει νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τοῦτο. Ἐλλὰ τὸ νὰ μᾶς
ἐπιβάλλουν νὰ ἐπανορθώσωμεν ἐκείνην τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν
προῦξένησαν οἱ ἄλλοι, εἶνε ὑπερβολικόν. Κανεὶς δὲν εἶνε δυνατὸν
νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τοιαύτην ἀπαίτησιν. Καὶ ὅμως ἀπατῶνται, ὅταν
σκέπτονται τοιουτοτρόπως. Ἐπε λάβωμεν δὲ ἕν παράδειγμα. Ἐκρή-
γνυται μία πυρκαϊά. Ποῖος πρέπει νὰ τὴν καταπολεμήσῃ, διὰ νὰ
τὴν σβύσῃ, ἂν εἶνε δυνατὸν; Κατὰ τὸν προηγούμενον συλλογισμόν,
ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὴν ἤναψεν. Ἐλλὰ ποῦ εἶνε αὐτός; Πρέπει ν' ἀρ-
χίσωμεν νὰ τὸν ἀναζητῶμεν πρὶν νὰ διοργανώσωμεν βοήθειαν; Ἐ-
σως εἶνε κανεὶς ἀφηρημένος καπνιστὴς, ὁ ὁποῖος τώρα εἶνε μα-
κρὰν καὶ δὲν γνωρίζει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπερισκεψίας του. Ἐσως
εἶνε κανεὶς κακοποιός, ὁ ὁποῖος ἔφυγεν εὐχαριστημένος, διότι εἶδε
νὸ ὑψώνεται ἡ στήλη τοῦ καπνοῦ καὶ δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὸς νὰ
σβύσῃ τὴν πυρκαϊάν. Λοιπὸν τί πρέπει νὰ γίνῃ; Νὰ τρέξωμεν ἀ-
μέσως πρὸς βοήθειαν. Ἐμα δὲ ἡ πυρκαϊά κατασβεσθῆ, θὰ ἔχωμεν
καιρὸν ν' ἀσχοληθῶμεν διὰ τοὺς ὑπευθύνους. Ὅταν πρόκηται περὶ
πυρκαϊᾶς, αὐτὸ μᾶς φαίνεται πολὺ ἄπλοῦν. Διατί νὰ μὴ ἐφαρμό-
σωμεν τὸν ἴδιον κανόνα διὰ κάθε κακόν, τὸ ὁποῖον ἐκσπᾷ; Ἐλλῆ
ἀξιοθρήνητος συνήθεια εἶνε ἡ ἐξῆς: Ὅταν ἔχωμεν συμβουλεύσῃ κα-
νένα, συμβῶσι δὲ πράγματα ἐνοχλητικὰ, εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν
ἔλαβαν ὑπ' ὄψει τὰς συμβουλὰς μας, ὁ πρῶτος λόγος μας εἶνε:
«καλὴ τὸ ἔλεγα εἰς αὐτόν.» Πολλάκις μάλιστα συμβαίνει πολλοὶ νὰ

εὐχαριστῶνται δι' αὐτό. Νομίζουν ὅτι ἔκαμαν τὸ καθήκον των μὲ τὸ νὰ εἰδοποιήσουν, συνέβη δὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποβλέπον: δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν φροντίζουν πλέον. Νομίζω ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐνεργοῦν, οὔτε εὐφυῆς εἶνε, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀντάξιος ἑνὸς ἀνθρώπου. Τὸ καθήκον μας εἶνε νὰ συντελῶμεν εἰς τὴν ἐπανορθωσιν τοῦ κακοῦ καὶ μάλιστα, ὅταν οἱ ὅμοιοί μας προὐκάλεσαν τοῦτο μὲ τὸ νὰ περιφρονησούν τὰς συμβουλὰς μας. Εἰδοποιεῖτε ἕνα μικρὸν νὰ μὴ πλησιάζη τὸ νερόν. Ἄλλ' ἐκεῖνος παρακούει καὶ πίπτει εἰς αὐτό. Θὰ τὸν ἀφήσητε νὰ πνιγῇ, λέγοντες: «καλὰ σὲ τὸ εἶχα εἰπῆ» καὶ δὲν θὰ τὸν λυπηθῆτε διόλου; Αὐτὸ θὰ ἦτο τερατώδες.

Θὰ ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἄλλας μεθόδους. Εἰς κάθε περιστάσειν θὰ σκεπτόμεθα ὅτι τὸ καθήκον συνίσταται εἰς τὸ νὰ κάμνωμεν τὸ ἀναγκαῖον, νὰ ἐπανορθώσωμεν τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον βλέπομεν. Ποῦ θὰ ἐφθάναμεν χωρὶς αὐτό; Ὅσοι κάμνουν τὴν ζημίαν δὲν σπεύδουν γενικῶς νὰ τὴν ἐπανορθώσουν. Οἱ ψεῦστα σκορπίζουν τὰ ψεύδη καὶ τὰς συκοφαντίας των ἀλλὰ θὰ ἐκάμνομεν σφάλμα, ἂν ἐνομιζάμεν ὅτι τὰς ἐπενόησαν διὰ νὰ τὰς διαψεύσουν καὶ νὰ ἀποζημιώσουν τὰ θύματά των, διὰ τὰς βασάνους τὰς ὁποίας συνετέλεσαν νὰ ὑποφέρουν.

Οἱ κλέπται λαμβάνουν τὰ ξένα ἀγαθὰ, ἀλλ' ἂν ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν νὰ τὸ ἀναφέρουν θὰ ἐπεριμέναμεν ἐπὶ μακρὸν καὶ τοιουτοτρόπως πάντοτε θὰ ἐχάναμεν τὴν ὑπομονὴν μας, βασιζόμενοι εἰς τοὺς κακοποιούς διὰ νὰ θεραπεύσωμεν τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας προξενοῦν καὶ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας κάμνουν. Ἄν οἱ καλοὶ ἀνθρώποι δὲν ἀναλάβουν νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν τάξιν, ὅπου οἱ ἄλλοι ἔσπειραν τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν καταστροφὴν, τὸ ἔργον τοῦ κακοῦ δύναται νὰ μεγαλώσῃ μὲ ἡσυχίαν, ἀφ' οὗ δὲν θὰ προβληθῇ ἀντίστασις ἐναντίον του. Ἄς ἐργασθῶμεν μὲ δραστηριότητα. Καθὼς ὁ ναυαγόςωστος σπεύδει εἰς βοήθειαν ζωῆς, ἢ ὀφθαλμὸν κινδυνεύει εὐθύς καθὼς ἴδωμεν τὸ κακόν, ἄς ἀρχίζωμεν νὰ τὸ ἐπανορθώσωμεν. Ἀκόμη ἄς μὴ ζητῶμεν προηγουμένως νὰ ἐνευθύνωμεν ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι τὸ προῖξένησαν. Πρῶτον νὰ ἐπέμβωμεν, νὰ ἀνακουφίσωμεν, νὰ θεραπεύσωμεν καὶ ἔπειτα, ἂν ὑπάρχη τρόπος, νὰ ζητήσωμεν τοὺς ὑπευθύνους καὶ νὰ κάμωμεν σαφατηρήσεις.

Ἄν τὸ κακὸν ἐγένεν ἀμέσως ἐναντίον μας, ἂν ὑπέστημεν ζημίαν, προσβολὴν προσωπικὴν, τὸ ἔργον τῆς ἐπανορθώσεως περιπλέκεται. Εἴμεθα ὠργισμένοι, πληγωμένοι ἢ δὲ ἀγανάκτησις μας καθὼς καὶ ἡ λύπη μας εἶνε ἐνίοτε πολὺ δίκαιαι, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ

πεισμοθῶμεν. Μόλις διακρίνομεν ὅτι ὁ προσβαλὼν ἀρχίζει νὰ λυπῆται ἄς τὸν ἐνθαρρύνωμεν μὲ μίαν μεγάλην συγχώρησιν· ἄς εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ συγχωρῶμεν καὶ νὰ λησμονῶμεν. Τὸ νὰ λησμονῶμεν τὰς εὐεργεσίας εἶνε ἀσέβεια, τὸ νὰ λησμονῶμεν δὲ τὰς προσβολάς, δεικνύει γενναίαις ψυχάς. Δὲν ἐξυπηρετεῖ δὲ κανεὶς μόνον τοὺς ἄλλους ὅταν συγκατατίθεται νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἀδικίας ἀλλὰ καὶ ἑαυτόν. "Ὅστις θέλει νὰ φυλάξῃ τὴν ζωηράν ἀνάμνησιν ὅλων τῶν προσβολῶν ὁμοιάζει μὲ τέλειον λογιστὴν, ὁ ὁποῖος γράφει τὸ πᾶν εἰς τὸ βιβλίον του. Εἰς τὸ τέλος δὲ ἔχει τόσας προσβολάς καὶ εὐτελῆ προηγούμενα διὰ νὰ καταστρώσῃ ὥστε ἐπιβαρύνει τὴν μνήμην του, ἢ δὲ παρουσία ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνοχλητικῶν πραγμάτων θαμβώνει καὶ σκοτίζει τὸ πνεῦμά του. Ὑποκύπτει ὑπὸ τὰς κακὰς ἐντυπώσεις. Ἦκούσατε νὰ ὁμιλοῦν δι' ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι κατεδικάσθησαν νὰ ἐνταφιασθοῦν ὀλοζώντανοι. Εἶνε φοβερὰ ἀγωνία νὰ κτισθῇ κανεὶς εἰς τὸ κοίλωμα χονδροῦ τοῖχου καὶ νὰ βλέπῃ νὰ ὑψῶνται βραδέως ὁ τοῖχος, ὁ ὁποῖος θὰ κλεισθῇ γύρω τοῦ ὀριστικῶς! "Ὅποιος θέλει νὰ φυλάξῃ τὴν ἀνάμνησιν ὅλων τῶν προσβολῶν καταδικάζεται εἰς τὸ νὰ κτισθῇ εἰς τὸν τοῖχον ὀλοζώντανος. Συσσωρεύει γύρω του τὰς ἀδικίας τῶν ἄλλων, ἕως ὅτου ἐξαφανισθῇ κάτω ἀπὸ τὸν σωρόν των.

Εἶνε φυσικόν, ἂν ἡ συνειδήσίς μας λέγει νὰ ἐπανορθώσωμεν τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον κάμνουν οἱ ἄλλοι, νὰ μᾶς ἐπιβάλλῃ πολὺ περὶ σσότερον ἀκόμη νὰ ἐπανορθώνωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ ἡμᾶς. Τὸ νὰ τὸ κρύψωμεν, ν' ἀφήσωμεν εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὰς περιστάσεις τὴν φροντίδα νὰ τὸ ἐπανορθώσουν, θὰ ἦτο σφάλμα μεγαλειότερον ἀπὸ τὸ πρῶτον.

Ἄλλοίμονον! ὁ ἀνθρώπος εἶνε ταχὺς εἰς τὸ νὰ κάμνῃ τὸ κακόν καὶ βραδὺς εἰς τὸ νὰ τὸ διορθώσῃ. Ἔχει τρόπον τινὰ ψευδῆ φιλαντίαν εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ ἀδικήματά του, εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν, εἰς τὸ ν' ἀποσύρῃ μὲ εἰλικρίνειαν τοὺς πειρακτικούς λόγους, τοὺς ὁποῖους εἶπεν. Ἄλλ' ὁμως πρέπει νὰ τὸ πράξῃ. Τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον κανεὶς δὲν ἐπανορθώνει ὁμοιάζει μὲ πληγὰς, τὰς ὁποίας δὲν καθαρίζει καὶ δὲν ἐπιδένει· δηλητηριάζεται καὶ τελειώνει ριψοκινδυνεύων τὴν ὑγίαν του ἐν γένει. Τὸ νὰ ὁμολογῇ κανεὶς τὰ ἀδικήματά του μὲ γενναιότητα καὶ ἀπλότητά ἔχει τόσην ἀξίαν ὅσην καὶ ἡ λαμπρότερα πρᾶξις.

Ἄς σημειώσωμεν ἐν παρόδῳ μίαν πλάνην, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ πέσωμεν. Μερικαὶ εὐαίσθητοι συνειδήσεις τόσον

προσβάλλονται ἀπὸ ἓν σφάλμα ὥστε μένουν ἀπαρηγόρητοι. Ἡ μετάνοια εἰς αὐτὰς γίνεται τόσον δυνατά, ὥστε νομίζουν ὅτι ἠτιμάσθησαν καὶ ἐχάθησαν παντοτεινά. Τὸ νὰ λυπῆται κανεὶς διὰ τὸ κακὸν εἶνε καλόν, ἀλλὰ τὸ νὰ σταματήσῃ ἀορίστως διὰ νὰ τὸ βλέπῃ, διὰ νὰ ἔχη τύψεις δι' αὐτό, χάνει τὴν δύναμιν διὰ νὰ τὸ ἐπανορθώσῃ.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔκαμεν ἓν σφάλμα ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔπεσε. Δὲν μένει κατὰ γῆς νὰ βλέπῃ τὰς πληγὰς του ἢ νὰ στενάξῃ, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ σηκωθῆ, διότι διαφορετικὰ χάνει τὸ πᾶν.

Βέβαια εἶνε φοβερὸν τὸ λεγόμενον ὅτι μερικὰ σφάλματα εἶνε ἀνεπανόρθωτα, ὅτι ὁ καιρὸς, ὁ ὁποῖος χάνεται δὲν ἐπανέρχεται, ὅτι ὅ,τι παρῆλθε παρῆλθε, καὶ ὅτι ποτὲ πλέον δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ εὑρεθῶμεν εἰς κατάστασιν νὰ ἐξαλείψωμεν τελείως μίαν κηλίδα, ἢ ὁποία μᾶς λυπεῖ.

Ἄλλ' εἶνε αὐτὸ λόγος, ἐπειδὴ ἐχάσαμεν τὴν χθесινὴν ἡμέραν, νὰ χάσωμεν τώρα καὶ τὴν σημερινὴν καὶ τὴν αὐριανὴν, βλέποντες πρὸς τὰ ὀπίσω; Ὁχι. Τοιαύτη μετάνοια θὰ ἦτο ἄγονος καὶ φθοροποιὸς. Ἄς γίνῃ τὸ ὑναντίον μία δύναμις δραστηριὰ εἰς τὴν ζωὴν μας· ἄς ἐνθυμώμεθα τὸ κακὸν μόνον διὰ νὰ τὸ ἀποφεύγωμεν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ νὰ ἐνθυμώμεθα πάντοτε ἀκαταπαύστως τὸ καλόν. Ἄς ἀφήσωμεν εἰς τὸν Θεὸν τῆς συγγνώμης τὴν φροντίδα διὰ τὸ παρελθόν, τὸ ὁποῖον μᾶς βασανίζει καὶ ἄς λάβωμεν τὸ καλλίτερον ὅσον τὸ δυνατόν κέρδος ἀπὸ τὴν παροῦσαν ὥραν διὰ νὰ μὴ πέσῃ καὶ αὐτὴ ἄγονος εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ παρελθόντος. Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τὰ περισσότερα καλὰ, ἐσπόγγισαν τὰ περισσότερα δάκρυα, ἐθεράπευσαν τὰς περισσότερας πληγὰς, ἐπηνόρθωσαν τὰ περισσότερα ἀδικήματα καὶ ὄνειδη, ἀνώτεροι εἶνε ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποῖους ἐνέπνεεν ἡ ζωηρὰ μετάνοια, τὸ ζωηρὸν αἶσθημα τῶν σφαλμάτων τῆς ἄλλοτε, τὰ ὁποῖα συνεχωρήθησαν καὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐλατήριον ἀκατάβλητον διὰ τὸ ἀγαθόν.

Θάνατος καὶ αἰωνία ζωὴ

Μερικοὶ νομίζουν ὅτι καλλίτερον θὰ ἤξιζε νὰ μὴ ὀμιλῇ κανεὶς διὰ τὸν θάνατον καὶ ποτὲ νὰ μὴ τὸν σκέπτηται. Γνωρίζω ὅτι προσπαθοῦν νὰ τὸν κρύβουν ἀπὸ τὰ παιδιὰ των, ἀποφεύγοντες μὲ ἐπιμέλειαν κάθε συνάντησιν, ἢ ὅποια θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν φανερώσῃ εἰς αὐτά. Αὐτὸ εἶνε εἷς ἀπὸ τοὺς ἀπηλπισμένους ἐλιγμούς, ὁ ὁποῖος κάμνει ἀκόμη φοβερώτερον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶνε κανεὶς ὑποχρεωμένος ν' ἀντικρύσῃ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἡμέραν.

Ὁ θάνατος ἔρχεται μόνος του χωρὶς νὰ φροντίσωμεν ἡμεῖς. Αἱ ἐκδηλώσεις του ἀποτελοῦν μέρος ἀπὸ τὰ καθημερινὰ θεάματα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Δὲν εἶνε καμμία ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν ἓν πτώμα ἢ νεκροκράββατον, ἀρκεῖ νὰ ἴδωμεν νὰ πίπτῃ χωρὶς ζωὴν μία μυῖγα ἢ ἓν πουλί, διὰ νὰ προσέξωμεν εἰς αὐτὸ τὸ κάτι τι, τὸ ὅποιον ὀνομάζεται θάνατος.

Βέβαια δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ζωὴν εἰς τὸ νὰ σκεπτόμεθα ὅτι ἔρχεται τὸ τέλος. Αὐτὸς θὰ ἦτο ὁ χειρότερος τρόπος τοῦ νὰ προλαρασκευασθῶμεν δι' αὐτόν. Ὁ μαθητῆς, ὁ ὁποῖος περῶν τὰς ὥρας τοῦ μαθήματος σκεπτόμενος τὴν ἔξοδον, ὁ ἐργάτης, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ νὰ λογαριάζῃ τὰς στιγμὰς, αἱ ὁποῖαι τὸν χωρίζουν ἀπὸ τὴν ἐσπέραν εἶνε οἱ χειρότεροι ἐργάται. Καθὼς αὐτοί, χάνει τὸν καιρὸν του καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὸν μεταχειρίζεται δι' ἀγόνους θεωρίας διὰ τὸν θάνατον. Ἐδῶ εὐρισκόμεθα διὰ νὰ ζήσωμεν. Ἰδιαιτέρως θὰ ἦτο κακὸν διὰ τὴν νεότητα ν' ἀφήνῃ ἑαυτὴν εἰς πενθίμους ἀπασχολήσεις, νὰ μαυ-

ρίζη τὴν ψυχὴν τῆς, ἀναπαριστῶσα διαρκῶς τὴν τελευταίαν ὥραν. Ἡ νεότης πρέπει νὰ εἶνε ὁ καιρὸς τῆς χαρᾶς, τῆς εὐλικρινοῦς φαιδρότητος καὶ τῶν μεγάλων ἐλπίδων.

Δὲν εἶνε κακὸν ἐνίστε νὰ ἐξοικειωνόμεθα μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν θὰ μείνωμεν πάντοτε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν νομίζω ὅτι πρέπει νὰ περιμείνωμεν τὸ γῆρας διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν θάνατον. Καθεὶς γνωρίζει ὅτι τὸ γῆρας εἶνε μία ἐξαίρεσις. Δὲν εἶνε κακὸν νὰ τὸ λέγωμεν, ὅταν εἴμεθα νέοι.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνίστε σκέπτεται ὅτι αἱ ἡμέραι του εἶνε λογαριασμέναι φροντίζει νὰ τὰς χρησιμοποίησῃ καλλίτερον. Παρουσιάζεται εἰς αὐτὸν ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ: «ἐργαζόμεθα ἕως ἡμέρα ἐστὶν ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.» (Ἰωάνν. θ' 4.) Ἡ σκέψις τοῦ θανάτου τὸν κάμνει ἐπίσης ὀλιγώτερον κακόν. Παρατηρεῖ προσεκτικώτερον τὴν διαγωγὴν του πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ζῶσι πλησίον του σκεπτόμενος ἴσως ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἔχη πάντοτε. Πόσα σφάλματα θὰ ἀπεφεύγοντο, πόσαι δυνατὰ λύπαι θὰ ἔλιπον ἂν ἐνίστε ἐσκεπτόμεθα ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόγους μας, μερικαὶ ἀπὸ τὰς πράξεις μας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προξενήσουν εἰς πρόσωπα ἀγαπητὰ ἀνεπανορθώτους πληγὰς καὶ ὅτι ὁ θάνατος θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς χωρίσῃ χωρὶς νὰ μᾶς ἀφήσῃ εὐκαιρίαν νὰ τὰ παρηγορήσωμεν.

Διὰ νὰ ὑπερηφανευόμεθα ὀλιγώτερον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς εὐτυχίας καὶ διὰ νὰ παθαινώμεθα ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς ἀθλιότητας τῆς ζωῆς δὲν εἶνε ἐπίσης καλὸν νὰ λέγωμεν εἰς ἑαυτοὺς ὅτι τὸ πᾶν θὰ τελειώσῃ. Ὅταν ὁ δρόμος εἶνε κοπιαστικὸς καὶ τὸ φορτίον καταθλιπτικὸν εἶνε μία ἀνακούφισις τὸ νὰ σκεπτόμεθα τὴν ἀνάπαυσιν. Διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία παλαίει, κοπιάζει, ὑποφέρει, εἶνε πολὺ γλυκὺς ὁ ἀκόλουθος λόγος: «ὑπάρχει ἀκόμη μία ἀνάπαυσις διὰ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ.»

Ἐπίσης τίποτε δὲν εἶνε ἱκανώτερον ἀπὸ τὸ νὰ πατάξῃ τὴν ἀλαζονεῖαν μας καὶ νὰ συγκρίσῃ τὴν ματαιότητα μας ἀπὸ τὴν σέψιν ὅτι ἡ ὠραιότης, ἡ δύναμις, ἡ περιουσία εἶνε ἄστατα.

Τὸ νὰ σκεπτόμεθα ἐνίστε τὸ τέλος μας μᾶς ἐξασκεῖ τόσον εἰς τὸ νὰ ζῶμεν καλὰ καὶ μᾶς μανθάνει ν' ἀτενίζωμεν αὐτὸ ὅσον ἀρμόζει εἰς ἓνα ἄνθρωπον.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ θάνατος σχεδὸν πάντοτε ἔρχεται χωρὶς νὰ τὸν περιμένωμεν. Φθάνει ὅταν κανεὶς τὸν σκέπτεται ὀλιγώτερον καὶ σπάνια παρουσιάζεται μὲ τὴν μορφήν πού τὸν περιμένει. Διὰ τοῦτο δὲ εἶνε τόσον περισσότερον ἀνάγκη νὰ ἔχη κανεὶς μέσα του τὸ πῶς

νά τὸν δεχθῆ. Καὶ πρῶτον τι πρέπει νὰ σκεφθῶμεν διὰ τὸν θάνατον;

Πρὶν ἀπὸ ὅλα δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι μέγα μέρος τῆς πικρίας του ὀφείλεται εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον. Τὸν προκαλοῦμεν προῶρως μὲ κάθε εἶδους ἐλάττωμα καὶ πλάνην· ἐπαυξάνομεν τὸν τρόπον μὲ τὰ σφάλματά μας, ταράττομεν τὴν εἰρήνην μὲ τὰ μίση μας. Ἄν ἀπαλλάξωμεν τὸν θάνατον ἀπὸ ὅ,τι προσθέτομεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐννοήσωμεν καθὼς ὑφίσταται ἐν ταῖς βουλαῖς τοῦ Θεοῦ, ἀποβάλλει πολὺ ἀπὸ τὴν τρομακτικότητά του. Εἶνε ἀδύνατον κόσμος μεταβατικὸς καὶ μεταβλητὸς νὰ εἶνε συγχρόνως καὶ ἄφθαρτος. Ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ νὰ ζῆ χωρὶς τέλος ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὄρους; Ὅταν εἴμεθα νέοι εἴκολα παραδεχόμεθα ὅτι ποτὲ δὲν θὰ κουρασθῶμεν νὰ εἴμεθα ἐκεῖ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πρῶτὶ κανεὶς εἶνε εὐδιάθετος, ἔτοιμος δι' ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις, γεμᾶτος φιλοπραγμοσύνην, ἀλλ' ἔρχεται ἡ ἔσπερα καὶ μᾶς καταλαμβάνει ὁ ὕπνος. Δὲν ζητοῦμεν παρὰ ἐν· νὰ κλείσωμεν τὰ μάτια καὶ νὰ κοιμηθῶμεν. Γνωρίζετε τι θὰ συνέβαινεν ἂν μερικὸς τοὺς ἄφηνεν ὁ θάνατος νὰ μείνουν παντοτεινά; Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περισσότερον θὰ ἠγάπα τὴν ζωὴν κατόπιν ἀπὸ μερικὸς αἰῶνας θὰ ἐξήτει ὡς χάριν καὶ θὰ ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν: «ἀπόλυσον τὸν δούλόν σου ἐν εἰρήνῃ.»

Ἄς ἐξοικειωθῶμεν ἐγκαίρως μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι πρέπει νὰ ἀπέλθωμεν καὶ ἅς δεχθῶμεν μὲ γενναιότητα τὸ μερίδιόν μας, χωρὶς ν' ἀφήσωμεν νὰ χαλᾷ ἡ καλὴ διάθεσίς μας οὔτε νὰ ὀλιγοστεύῃ ἡ διάθεσίς μας πρὸς τὴν ἐργασίαν. Διότι, ἂν ἔρχεται ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν τὸν κόσμον, αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύει ὅτι, ὅ,τι κάμνομεν εἰς αὐτόν, εἶνε μάταιον οὔτε ὅτι πρέπει νὰ ἐκτιμῶμεν ὀλιγώτερον αὐτὰς τὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι θὰ τελειώσουν. Ὅ,τι ἀρχίζομεν ἐδῶ θὰ ἔχῃ τὴν συνέχειάν του καὶ τὴν αὐριόν του. Ἄν ὁ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται εἰς τὸν θάνατον, δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτόν νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸ μηδέν. Ὁ θάνατος εἶνε σταθμὸς καὶ ὄχι τέρμα. Ἡ σειρὰ τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς ἡμᾶς εἶνε ἀπειρος. Τίποτε ἀπὸ ὅ,τι προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ μηδέν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶνε μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν θάνατον, διότι δύναται νὰ εισέλθῃ εἰς αὐτὸν ἐλευθέρως καὶ νὰ δώσῃ τὴν παροδικὴν ζωὴν του δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὰς θνητὰς ἡμέρας. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκει διὰ τὴν δικαιοσύνην,

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΑΒΛΕΠΤΗΜΑΤΩΝ

Σελίς	Στοιχός	Ἄντι	Γράφε
5	31	ὠφελίμους	ὠφελίμους:
6	20	ἦλθε	ἦλθε
7	6	πόθεν	πόθεν
8	5	ὁποῖοι	ὁποῖαι
»	14	σας	σᾶς
»	23 καὶ 24	μάμη	μάμμη
»	28	συνέπειαν	συνέχειαν
»	32	,αὐτὸ	.Αὐτὸ
»	35	Δοιπὸν	Λοιπὸν
10	1	ἐπειραζόμεθα	ἐπηραζόμεθα:
»	8	διωργανομένον	διωργανωμένον:
»	13	ἑαυτοῦ	ἑαυτοῦ
»	20	ὁποῖα	ὁποῖα
»	25	φορφήν	μορφήν
»	28	καὶ	τοῦ
»	32	ὑπάρχη	ὑπάρχει
»	36	ὑποθέτει	ὑποθέτει
11	1	τὸ ὁποῖον	ἡ ὁποῖα
»	13	ἀπὸ αὐτοῦ.	ἀπὸ αὐτά..
»	34	ὁποῖα	ὁποῖα
»	35	νά	ἵνα
12	4	γνωρίζω	γνωρίσω.
»	13	κάμνη	κάμνει
»	31	εὔρουν	εὔρουν
13	9	Θέ	Μέ
»	24	κοινήν	λοιπὸν
14	4	θέλουν	Θέλουν
»	7	ἀμ-	ἀρ-
»	29	εὔθραστον	εὔθραστον
15	1	σκεπασμένη	σκεπασμένον
»	11	ὄν	ὄν